

Høgskulen på Vestlandet

Naturfag 3, emne 4 - Masteroppgave

MGBNA550-O-2023-VÅR2-FLOWassign

Predefinert informasjon

Startdato:	02-05-2023 09:00 CEST	Termin:	2023 VÅR2
Sluttdato:	15-05-2023 14:00 CEST	Vurderingsform:	Norsk 6-trinns skala (A-F)
Eksamensform:	Masteroppgave - Bergen		
Flowkode:	203 MGBNA550 1 O 2023 VÅR2		
Intern sensor:	(Anonymisert)		

Deltaker

Kandidatnr.:	212
---------------------	-----

Informasjon fra deltaker

Antall ord *:	35073
----------------------	-------

Egenerklæring *: Ja

Jeg bekrefter at jeg har Ja registrert oppgavetittelen på norsk og engelsk i StudentWeb og vet at denne vil stå på vitnemålet mitt *:

Jeg godkjenner autalen om publisering av masteroppgaven min *

Ja

Er masteroppgaven skrevet som del av et større forskningsprosjekt ved HVL? *

Nei

Er masteroppgaven skrevet ved bedrift/uirksomhet i næringsliv eller offentlig sektor? *

Nei

Høgskulen
på Vestlandet

MASTEROPPGAVE

Helhetlig seksualitetsundervisning i barneskolen: En kvalitativ studie av læreres erfaringer og perspektiver.

Comprehensive sexuality education in primary school: A qualitative study of teachers' experiences and perspectives.

Kasper Dahle Olsen og Linda Hopland

MGBNA550 - Masteroppgave

Fakultet for lærerutdanning, kultur og idrett

Veileder: Bernt Rydland Olsen

Innleveringsdato: 15.mai 2023

Jeg bekrefter at arbeidet er selvstendig utarbeidet, og at referanser/kildehenvisninger til alle kilder som er brukt i arbeidet er oppgitt, jf. Forskrift om studium og eksamen ved Høgskulen på Vestlandet, § 12-1.

Forord

Etter fem år i lærerutdanningen leverer vi endelig masteroppgaven vår, noen ganger føles det som vi begynte på utdanningen i går. Vi har gått gjennom noen gode, tunge, morsomme og krevende tider, men likevel håper vi at arbeidet har gitt oss noen interessante og givende sider.

Det er mange støttespillere som fortjener en stor takk, først til studiegjengen og våre felles kaffepauser som har gjort oss blakk. Takk til venner og familie som har gitt oss stor støtte, det har gitt oss styrke når vi har vært lei og trøtte. Ikke minst takk til vår veileder Bernt for hjelp og gode råd, dine tilbakemeldinger har gitt oppgaven vår en rød tråd.

Sist, men ikke minst må vi takke hverandre, et godt samarbeid som vi ikke trengte å forandre. Prosessen sammen har vært både lærerik og givende, ut i arbeidslivet vil denne erfaringen holde oss drivende.

Kasper og Linda
Bergen, mai 2023

Sammendrag

I den siste tiden har det i samfunnet blitt et økt fokus rettet mot seksualitet og seksualitetsundervisningen. I Norge har det blant annet blitt rettet kritikk mot undervisningen om seksualitet. Denne kritikken peker mot at undervisningen er varierende, både når det gjelder innholdet, men også mengden seksualitetsundervisning som elevene får. Forskningen viser at seksualitetsundervisningen tradisjonelt sett har hatt fokus på aspekter innen helse. Med dette som utgangspunkt, undersøker denne masteroppgaven tre naturfagslærere sine erfaringer og perspektiver rundt seksualitetsundervisningen. Masteroppgaven har som hensikt å besvare problemstillingen om hvordan seksualitetsundervisning er formidlet i barneskolen. Ut ifra denne problemstillingen ble det formulert to forskningsspørsmål;

- *Hvilke tilnærminger innenfor seksualitetsundervisning legger naturfagslærere vekt på i undervisningen?*
- *Hvordan praktiserer (disse) naturfagslærerne seksualitetsundervisningen i barneskolen?*

Metoden som ble benyttet er en liten kvalitativ intervjustudie. Studien undersøker tre naturfagslærere sine perspektiver tilknyttet seksualitet i undervisningen, og hvordan seksualitetsundervisningen er organisert i barneskolen. Støle-Nilsen (2022) presenterer fire tilnærminger for helhetlig seksualitetsundervisning. Oppsummert viser funnene at de tre naturfagslærerne uttrykker seg innenfor alle disse fire tilnærmingene. Resultatene i studien indikerer at helsefokuset ikke er den dominerende tilnærmingen i seksualitetsundervisningen hos informantene. Det kommer også til uttrykk i funnene at disse lærerne opplever seksuelle overgrep og misbruk som den vanskeligste tematikken å undervise om. Funnene i studien tyder på at helsesykepleier og digitale hjelpemidler er ressurser som informantene benytter i stor grad. Det fremkommer også i datamaterialet at seksualitetsundervisningen ofte er organisert til mindre elevgrupper. Overordnet indikerer resultatene at lærerne varierer undervisningsmetoder og innhold i seksualitetsundervisningen.

Abstract

In recent times, there has been an increased focus in the society regarding sexuality and sexuality education. Lately there has been directed criticism towards the quality of teaching practice related to sexuality education in Norway. This criticism points to the fact that the teaching of this subject varies substantially, both in terms of the content and quantity. The sexuality education the students receive, depends both on the school and teachers' emphasis on these topics. The research shows that sexuality education has traditionally focused on aspects within health. Based on this background information, the master's thesis examines the experiences and perspectives of three science teachers regarding sexuality education. This study aims to answer the question of how sexuality education is conveyed in primary school. Based on this topic, two research questions have been formulated;

- *Which approaches within sexuality education do science teachers emphasize in teaching?*
- *How do (these) science teachers practice sexuality education in primary school?*

This study is a small qualitative interview study. Our study examines three science teachers' perspectives related to sexuality in teaching, and how sexuality teaching is organized in primary school. Støle-Nilsen (2022) presents four approaches for comprehensive sexuality education. In summary, the findings show that the three science teachers express themselves within all four approaches. The results of the study indicate that the informants do not primarily emphasize health related subjects in their sexuality education. According to the interview findings, the topics of sexual assault and abuse were identified as the most challenging for the teachers to address. In the study, the findings also indicate that school nurse and digital aids are resources that the informants use to a large extent. It also appears in the data that sexuality education is often organized into smaller student groups. Overall, our findings indicate that the teachers vary their teaching methods and incorporate multiple topics related to sexuality.

Innholdsliste

1	Innledning	1
1.1	Fokus og problemstilling	5
2	Teori	6
2.1	Seksualitetsundervisning	6
2.2	Helhetlig seksualitetsundervisning.....	6
2.3	Seksualitet.....	8
2.4	Danning	8
2.5	Viktigheten av seksualitetsundervisning	9
2.6	Forskningstema	10
	Internasjonal forskning.....	10
	Nasjonal forskning.....	14
	Forebyggende undervisning	18
	Hva mangler i forskningen?	20
2.7	Seksualitet i historisk perspektiv i Norge	21
2.8	Internett og digitale medier.....	22
2.9	Seksualitet i læreplanen	23
	Støttmateriell for undervisning om kjønn og seksualitet	27
2.10	Lærerprofesjonen	27
2.11	Eksterne fagressurser.....	28
2.12	Kategorier	29
	De fire ulike tilnærmingene til seksualitetsundervisning	29
	Sentrale begreper, emner og læringsmål i seksualitetsundervisningen	32
3	Metode.....	36
3.1	Utvalg og forberedelse av intervju	37
3.2	Datainnsamling	38
3.3	Analyse	39
	Kvalitativ innholdsanalyse	39
	Konvensjonell innholdsanalyse	39
	Teoridrevet innholdsanalyse.....	42

	Summativ innholdsanalyse.....	43
3.4	Datakvalitet.....	44
	Validitet.....	45
	Reliabilitet.....	46
3.5	Etiske dilemma og personvern.....	47
4	Resultat.....	48
4.1	Hvilke tilnærminger innenfor seksualitetsundervisning legger naturfagslærere vekt på i undervisningen?.....	49
	Helsetilnærmingen.....	50
	Kriminalitetstilnærmingen.....	51
	Kjønn- og mangfoldstilnærmingen.....	54
	Danningstilnærmingen.....	56
4.2	Hvordan praktiserer (disse) naturfagslærerne seksualitetsundervisningen i barneskolen?.....	59
	Ressurser og rammefaktorer.....	63
5	Diskusjon.....	70
5.1	Hvilke tilnærminger innenfor seksualitetsundervisning legger naturfagslærere vekt på i undervisningen?.....	73
	Helsetilnærmingen.....	73
	Kriminalitetstilnærmingen.....	76
	Kjønn- og mangfoldstilnærmingen.....	80
	Danningstilnærmingen.....	82
5.2	Hvordan praktiserer (disse) naturfagslærerne seksualitetsundervisningen i barneskolen?.....	85
	Ressurser og rammefaktorer.....	91
5.3	Refleksjon.....	96
6	Avslutning.....	101
	Kildeliste.....	106
	Vedlegg.....	113

1 Innledning

I dagens samfunn er sex og seksualitet ikke lenger begrenset til det private rommet. Som en følge av et mer åpent samfunn, har det blitt større aksept for å diskutere disse temaene i det offentlige rom. I takt med denne samfunnsutviklingen har også skolen og undervisningen om seksualitet endret seg. Fra å være hovedsakelig orientert rundt helse og biologi, til å omfatte flere ulike temaer (Langfeldt, 2013). Selv om det virker som at dagens samfunn preges av økt aksept og åpenhet, finnes det dessverre eksempler på det motsatte.

Så nylig som i mars 2023 kom det en oppsiktsvekkende nyhet hvor nasjonalforsamlingen i Uganda vedtok et lovforslag mot homofili. I lovforslaget kommer det fram at det skal være straffbart å indentifisere seg som homofil. Noen av disse «lovbruddene» kan medføre dødsstraff (Kristensen & Tjørhom, 2023). I tillegg ble en annen lov vedtatt, men denne gangen i Florida. Den såkalte «don't say gay»-loven forbyr lærere å gi undervisning om seksuell orientering og kjønnsidentitet i skolen (Yang, 2023). Disse eksemplene er med på å understreke at seksualitet og seksualitetsundervisning er temaer som bærer mange, samt at aksept og åpenhet ikke er en selvfølge flere steder i verden.

For å bidra til et mer inkluderende samfunn, kan seksualitetsundervisning spille en viktig rolle (UNESCO et al., 2018). Gjennom seksualitetsundervisningen skal mennesker tilegne seg kunnskaper, ferdigheter og holdninger, i tillegg til positive verdier tilknyttet menneskerettigheter, likestilling og mangfold (UNESCO et al., 2018).

Seksualitetsundervisningen skal bidra med å utstyre de mest sårbare i samfunnet med de verktøyene de behøver for å kunne gjøre bevisste, sunne og respektfulle valg tilknyttet forhold, sex og reproduksjon (UNESCO et al., 2018). Seksualitetsundervisningen er dermed mer en bare undervisning om sex.

FNs Organisasjon for utdanning, vitenskap, kultur og kommunikasjon (UNESCO), publiserte i 2018 en internasjonal veiledning for seksualitetsundervisning. I denne veiledningen kommer det blant annet fram at omtrent 20 prosent av jenter, og mellom 5 og 10 prosent av gutter har vært utsatt for seksuelle overgrep som barn (UNESCO et al., 2018). Det er kanskje lett å tenke at dette er problemer som skjer langt unna oss og kanskje i andre land. Dessverre har vi fått eksempler på at slike ting også skjer like i nærheten. Så nylig som desember i fjor ble en SFO-ansatt i Bergen tiltalt for overgrep mot åtte jenter (Brevig, 2022). Det kommer fram i saken at

tre av disse jentene forstod at det var ulovlig det som hadde skjedd dem, etter at de hadde sett en episode av «Supernytt». I denne episoden som jentene skal ha sett, ble tematikken om overgrep tatt opp flere ganger i løpet av sendingen (Brevig, 2022).

Vi mener at blant de viktigste oppgavene til seksualitetsundervisningen er å kunne gjøre elever i stand til å forhindre ulike typer seksuell vold og overgrep. Dette er heller ikke det eneste målet ved seksualitetsundervisningen. Den skal også gi elevene den kunnskapen de trenger om identitet, helse, biologi og mangfold (UNESCO et al., 2018). Vi mener derfor at seksualitetsundervisningen er en essensiell del av opplæringen til barn og unge.

I de siste årene har vi ofte sett oppslag i medier hvor det er rettet kritikk mot seksualitetsundervisningen i skolen (Hind, 2017). Denne kritikken kommer spesielt fram i medier som både artikler og leserinnlegg, hvor undervisningen om seksualitet blir sett på som et samfunnsproblem. Dette pekes videre på standarden på skolens seksualitetsundervisning, hvor det gis uttrykk for misnøye tilknyttet både form og innhold av seksualitetsundervisningen. For eksempel er det blitt publisert to artikler i VG som diskuterer kvaliteten på seksualitetsundervisningen i grunnskolen, samt den manglende kompetansen innen helhetlig seksualitetsundervisning i lærerutdanningen (Ertesvåg, 2023a, 2023b).

I den ene artikkelen til VG kommer det blant annet fram at Kvinnehelseutvalget ikke er imponert over seksualitetsundervisningen i grunnskolen (Ertesvåg, 2023a). Det kommer også fram i artikkelen at både lærere og elever mener at seksualitetsundervisningen ikke er god nok. I den samme artikkelen poengteres det at det har vært mye variasjon i seksualitetsundervisningen som elevene har fått (Ertesvåg, 2023a). Dette er i tråd med flere andre kilder. Ifølge Kunnskapsdepartementet er det stor variasjon i seksualitetsundervisningen i dagens skole. Hvor mye seksualitetsundervisning elevene får og hvilke temaer som blir tatt opp, avhenger av skolen, læreren, samt tilgjengeligheten og kompetansen til skolens helsesykepleier (Kunnskapsdepartementet, 2015). I en større forskningsartikkel fra Parker et al. (2009) fremkommer det at innholdet og hvorvidt seksualitetsundervisningen er tilstrekkelig i Norge, varierer som en følge av vage styringsdokumenter og læreres selvbestemmelse.

I følge Andreassen og Tiller (2021) har norske skoler og lærere stor grad av frihet til å utforme opplæringens innhold. Selv om dette egentlig er en positiv ting, kan det føre til at enkelte temaer fra læreplanen blir mer vektlagt enn andre (Walker et al., 2021). Eksempelvis kan enkelte lærere unngå å undervise om temaer innen seksualitet som de opplever som

vanskelige eller er ukomfortable (Mitchell et al. 2011). Dette være i sammenheng med funnene fra en Norstat-undersøkelse fra 2017. I denne undersøkelsen kommer det fram at omtrent halvparten av unge ikke har fått undervisning om temaer som omhandler voldtekt og seksuell grensesetting (Gjellan & Melsom, 2017). Dette til tross for at det er en del av læreplanen (Utdanningsdirektoratet, 2020e). Sex og Samfunn finner disse funnene oppsiktsvekkende. For å unngå misforståelser og dårlige holdninger rundt seksualitet blant barn og unge, foreslås det økt kursing av lærere, mer seksualitetsundervisning inkludert i lærerstudiet, samt bedre samarbeid mellom skolen, helsesykepleier og foreldre (Gjellan & Melsom, 2017).

En annen grunn til at seksualitetsundervisningen varierer i skolen, kan komme av hvorvidt seksualitet er prioritert sammenlignet med andre skoleemner (Walker et al., 2021). I en skole med økt fokus på resultat, som eksempelvis nasjonale prøver og andre standardiserte tester, kan enkelte temaer bli oversett (Bergem, 2020). Temaer tilknyttet seksualitet er sjeldent inkludert i disse testene. Denne mulige nedprioriteringen av seksualitet kan dermed føre til at elevene ikke får den kunnskapen og støtten de trenger for å utvikle sunne relasjoner, ferdigheter og verdier. I en rapport fra Sex og Samfunn kommer det fram at både lærere og elever ønsker mer seksualitetsundervisning i skolen (Sex og Samfunn, 2022).

I den nevnte rapporten til Sex og Samfunn (2022) fremkommer det også at kun 12 prosent av lærerne hadde fått tilstrekkelig opplæring om seksualitet i lærerutdanningen. I den andre artikkelen til VG fra mars 2023, kommer det fram i en rapport fra Redd Barna at lærerstudenter trenger mer kompetanse innen helhetlig seksualitetsundervisning. Dette begrunnes med at den i stor grad er fraværende i utdanningsløpet til lærerstudenter (Ertesvåg, 2023b). Redd Barna kommer med tre råd til styresmaktene. Det blir blant annet påpekt at lærerutdanningene bør ha tilstrekkelig med kunnskaper og ressurser, for å kunne gi studentene nødvendige kunnskaper og ferdigheter innen helhetlig seksualitetsundervisning (Ertesvåg, 2023b).

At seksualitetsundervisningen i større grad bør inkluderes i lærerutdanningen, er et perspektiv som støttes av Kvinnehelseutvalget (Ertesvåg, 2023a). Dette er for at de nyutdannede lærerne som kommer ut i skolen skal ha den kunnskapen og kompetansen de trenger for å undervise om temaet. I tillegg mener kvinnehelseutvalget at skolehelsetjenesten bør i større grad brukes som en ressurs, slik at både lærerne og helsesykepleierne er sammen om å løfte seksualitetsundervisningen i skolen (Ertesvåg, 2023a). Videre poengterer Kvinnehelseutvalget

at både de positive og negative sidene ved seksualitet bør trekkes fram i seksualitetsundervisningen. Dette omfatter temaer som seksuelt overførbare infeksjoner, smitte, press, overgrep grensesetting og porno. I tillegg til følelser, lyst, nærhet og kjærlighet (Ertesvåg, 2023a). Det å trekke fram de positive sidene ved sex er et poeng som støttes av diverse forskning (Kontula, 2014; UNESCO et al., 2018)

I følge Kirke-, utdannings- og forskningsdepartementet er; «de unges verden blitt fattigere på praktisk rettet handling, fjernere fra voksnes liv, og rik på informasjon med mangfoldige og motstridene verdipåvirkninger» (Kirke-, utdannings- og forskningsdepartementet, 1996, s. 53). Tydeligheten av de mange utfordringene som skolen står ovenfor kommer tydelig til uttrykk gjennom et tema som seksualitet. Læreren må arbeide i en tid og i en skole der internett er en stor del av elevenes liv, og der man finner forskjellige kulturer hvor elever har forskjellig verdigrunnlag. Samtidig har samfunnet fremmet verdier som mangfold og likestilling. I tillegg får vi en skole som i større grad fokuserer på kunnskapsformidling med vekt på målbar kunnskap (Bergem, 2020). Denne skole- og samfunnsutviklingen gjør at læreren står ovenfor en kjempeutfordring. Læreren må dermed ha en seksualitetsundervisning som imøtekommer disse utfordringene på en måte som er til elevenes beste (Bergem, 2020).

Som lærerstudenter og framtidige lærere har vi også gjort oss kjent med disse utfordringene. Vårt inntrykk er at det dessverre er slik at seksualitetsundervisning er og har vært et tema som ofte blir oversett. Disse inntrykkene har vi fått både gjennom lærerutdanningen, ulike praksisperioder og i vår egen skolegang fra grunnskolen. Samtlige politiske parti ved Stortinget har gjennom et forslag bedt regjeringen om å få integrert seksualitetsundervisningen som en større del av utdanningsløpet ved barnehage- og lærerutdanningene (Ertesvåg, 2023b). Det blir også bedt om at denne undervisningen skal inkludere temaer som for eksempel kjønns-, relasjons- og seksualitetsminoriteter. Dette forslaget fikk ikke gjennomslag blant flertallet i utdanningskomiteen. I utdanningskomiteen henviser de til at de nye læreplanene i Fagfornyelsen inkluderer gode planer for seksualitetsundervisningen i flere fag (Ertesvåg, 2023b).

Likevel svarer regjeringen på funnene til Kvinnehelseutvalget at seksualitetsundervisningen i grunnskolen er på bedringens vei. Her blir det også henvist til de nye læreplanene, hvor det er flere kompetansemål som knyttes til temaet seksualitet (Ertesvåg, 2023a). Regjeringen svarer også at så lenge rammeplanene for lærerutdanningen bygger på læreplanene i grunnskolen, så er utdanningen forpliktet til å styrke kompetansen til studentene (Ertesvåg, 2023a).

1.1 Fokus og problemstilling

Seksualitetsundervisning er et tema som treffer innenfor mange av skolefagene. I læreplanen for barneskolen finnes det flere kompetansemål som omhandler seksualitetsundervisning, innenfor blant annet samfunnsfag og naturfag (Utdanningsdirektoratet, 2017a). Undervisning om seksualitet er også inkludert i overordnet del av læreplanen. Vi mener at denne spredningen over flere fag og over flere nivå i læreplanen, kan føre til at seksualitetsundervisningen ikke alltid faller under ett spesifikt fag. Temaene som tas opp i seksualitetsundervisningen kan også i stor grad overlape blant flere fag. I denne masteroppgaven kommer vi derfor til å undersøke all seksualitetsundervisning som våre informanter utfører, ikke bare når de har naturfag eller underviser i naturfaglige temaer innen seksualitet.

Vårt fokus i denne oppgaven vil være på seksualitetsundervisningen i barneskolen. Grunnen til dette er at vi opplever at det er størst fokus tilknyttet undervisningen om seksualitet på ungdomsskolen og videregående skole. Dette gjelder både i medier og i forskningen. Vi mener det er viktig at elever får undervisning som omhandler temaer innen seksualitet allerede på barneskolen. På bakgrunn av varierende seksualitetsundervisning i skolen og vår tolkning, mener vi som fremtidige naturfagslærere at det er viktig at barn og unge skal få god undervisning om seksualitet gjennom sin skolegang. Dette er fordi at seksualitetsundervisning er så mye mer enn bare undervisning om sex, men det innebærer også undervisning om kropp og kroppslige funksjoner, kjønn og identitet, seksuell orientering, seksuell og reproduktiv helse, grenser og rettigheter generelt (Støle-Nilsen, 2022). Med dette som utgangspunkt ønsker vi å undersøke hvordan naturfagslærere formidler seksualitetsundervisningen i barneskolen.

Ut ifra denne problemstillingen har vi utformet to forskningsspørsmål;

- *Hvilke tilnærminger innenfor seksualitetsundervisning legger naturfagslærere vekt på i undervisningen?*
- *Hvordan praktiserer (disse) naturfagslærerne seksualitetsundervisningen i barneskolen?*

2 Teori

Seksualitetsundervisning er et viktig og relevant tema innenfor utdanningsfeltet. Det er viktig å merke seg at seksualitetsundervisning er et relativt nytt og stadig utviklende felt. De siste årene har det som nevnt vært en økende oppmerksomhet rundt seksualitetsundervisning i samfunnsdebatten. Som en følge av dette har det kommet mye ny forskning og litteratur tilknyttet disse temaene. Derfor er det nødvendig å avklare relevante begrep og tidligere forskning på feltet for å kunne svare på vår problemstilling. Vi vil også se på ulike deler ved læreplanen og eksterne ressurser som er relevant for seksualitetsundervisningspraksisen.

2.1 Seksualitetsundervisning

Seksualitetsundervisning er et omfattende begrep som har forskjellige definisjoner. De ulike definisjonene reflekterer variasjoner av perspektiver tilknyttet begrepet (WHO & BZgA, 2010). I vår oppgave har vi valgt å benytte Verdens helseorganisasjon (WHO) sin definisjon av begrepet. WHO sin definisjon blir beskrevet i regjeringens strategi for å fremme seksuell helse «Snakk om det!» (Helse- og omsorgsdepartementet, 2017).

I denne strategien defineres seksualitetsundervisning som en livslang prosess der man tilegner seg kunnskap og utvikler egne holdninger og verdier knyttet til seksualitet. Dette inkluderer temaer som seksuell og reprodutiv helse, seksuell utvikling, intimitet, kroppsbilde, relasjoner mellom mennesker og kjønnsroller (Helse- og omsorgsdepartementet, 2017, s.18). WHO vektlegger at undervisningen tar hensyn til alder, kulturell bakgrunn og mangfold.

Seksualitetsundervisningen skal oppmuntre til kritisk tenkning og ha en positiv vinkling. Videre skal seksualitetsundervisningen ifølge WHO, være forankret i vitenskapelig informasjon. I tillegg bør undervisningen diskutere temaer tilknyttet krenkelser av både menneskerettigheter og seksuelle rettigheter (Helse- og omsorgsdepartementet, 2017).

2.2 Helhetlig seksualitetsundervisning

Forskning viser at det er store forskjeller for hva som ligger i begrepet seksualitet, på tvers av kulturelle kontekster (UNESCO et al., 2018). I UNESCO (2018) sin internasjonale veiledning understrekes viktigheten av å inkludere alle temaer i seksualitetsopplæringen. Tradisjonelt sett har undervisningen om seksualitet hatt et fokus på aspekter innen helse (Vanwesenbeeck, 2020).

Helhetlig seksualitetsundervisning er et begrep som er en del brukt i nyere forskning på undervisning om seksualitet (WHO & BZgA, 2010). Det er ulike definisjoner tilknyttet hva begrepet innebærer. I flere publikasjoner fra blant annet FNs befolkningsfond (UNFPA), Verdens helseorganisasjon (WHO) og Det tyske føderale senteret for helseopplæring (BZgA), blir kjerneprinsippene og de essensielle elementene i begrepet presentert.

I følge UNESCO (2018) er en helhetlig seksualitetsundervisning en læreplanbasert prosess av undervisning, og læring om de kognitive, emosjonelle, fysiske og sosiale aspektene ved seksualitet (UNESCO et al., 2018). Her har vi valgt å bruke Støle-Nilsen (2022) sin oversettelse for betydningen av begrepet. Den helhetlige seksualitetsundervisningen har som mål å utstyre barn og unge med den kunnskapen, ferdighetene, holdningene og de verdiene som vil styrke deres egen helse, velvære og verdighet (UNESCO et al., 2018). I tillegg skal de kunne utvikle respektfulle, sosiale og seksuelle forhold, samt vurdere hvordan deres valg vil påvirke sin egen og andres velvære. Gjennom denne prosessen skal barn og unge også kunne forstå og ivareta rettighetene sine gjennom livet (Vanwesenbeeck, 2020). Dermed omfatter helhetlig seksualitetsundervisning en bredere forståelse sammenlignet med begrepet seksualitetsundervisning.

UNESCO (2018) påpeker at det ikke er nok at begrepet helhetlig seksualitetsundervisning er inkludert i læreplaner. For at denne opplæringen skal komme til nytte, er det viktig at lærere får den kompetansen de trenger til å undervise om temaer tilknyttet seksualitet. Her trenger lærere støtte og ressurser slik at de skal være komfortable med å undervise om disse temaene (UNESCO et al., 2018; Vanwesenbeeck, 2020). I tillegg undersøker Vanwesenbeeck (2020) hvilke faktorer som er viktige for at en helhetlig seksualitetsundervisning skal være vellykket. En forutsetning for god undervisning om seksualitet er at lærere får tilstrekkelig opplæring og at de har en veiledende læreplan som støtte (Vanwesenbeeck, 2020). Videre kommer det fram i undersøkelsen til Vanwesenbeeck (2020) at også skolens klima og landets sosioøkonomiske utvikling er viktige faktorer for at den helhetlige seksualitetsundervisningen skal være vellykket. Det argumenteres også for at en helhetlig seksualitets-basert undervisning har mange fordeler, sammenlignet med for eksempel konvensjonelle helsebaserte modeller (Vanwesenbeeck, 2020).

2.3 Seksualitet

Seksualitet er et komplekst begrep som omfatter flere ulike aspekter. Verdens helseorganisasjon (WHO) definerer dette begrepet som en sentral og naturlig del av menneskelig utvikling gjennom hele livet, som inkluderer fysiske, psykologiske og sosiale komponenter (WHO & BZgA, 2010). Seksualiteten omfatter seksuell aktivitet, kjønnsidentitet, seksuell orientering, erotikk, glede, intimitet og reproduksjon. Dette er noe som oppleves og uttrykkes gjennom tanker, fantasier, ønsker, tro, holdninger, verdier, atferd og relasjoner (WHO & BZgA, 2010). Selv om seksualiteten kan omfatte alle disse dimensjonene, vil det derimot ikke oppleves eller uttrykkes av alle. Seksualitet er noe som påvirkes av samspillet mellom ulike faktorer. Dette er blant annet biologiske, psykologiske, sosiale, økonomiske, politiske, etiske, juridiske, historiske, religiøse og åndelige faktorer (WHO & BZgA, 2010).

WHO beskriver definisjonen av begrepet seksualitet som nyttig av flere årsaker. Definisjonen understreker seksualitet som en sentral del av det å være menneske. Seksualiteten er ikke begrenset til en viss aldersgruppe, den er nært knyttet til kjønn, den inkluderer ulike seksuelle orienteringer og den har et mye bredere aspekt enn reproduksjon. Definisjonen av begrepet gjør det også klart at seksualitet omfatter mer enn bare atferd, men at den varierer avhengig av innflytelsene fra omverdenen. Ifølge WHO bør definisjonen av seksualitetsbegrepet indirekte kunne gi seksualitetsundervisningen et mye bredere og mer mangfoldig område enn kun undervisning om seksuell atferd. Dette er noe som det dessverre er feilaktig oppfattet som (WHO & BZgA, 2010).

2.4 Danning

Danning er en livslang prosess som består av å gi enkeltmennesket en forståelse av seg selv, andre og verden, i tillegg til å kunne bruke denne forståelsen til å gjøre gode valg i livet. Målene for danning er dermed menneskets frihet, selvstendighet, ansvarlighet og medmenneskelighet (Utdanningsdirektoratet, 2017b).

Begrepet danning kan man trekke mot skolen, hvor skolen har et dannelsesoppdrag. Gjennom opplæringen i skolen skal elevene utvikle evner og kunnskap ved å få innsikt i natur og miljø, språk, historie, samfunn, kunst og kultur, samt religion og livssyn. I tillegg til dette vil elevene også bli dannet gjennom opplevelser og utfordringer i undervisningen og sin skolehverdag (Utdanningsdirektoratet, 2017b). Dannelse vil skje når elevene deltar i strukturerte og

målrettet aktiviteter, så vel som spontan lek. Danning skjer også i møte med andre. Elevene vil få danning når de arbeider med problemløsning eller utforskende arbeid, alene eller i samarbeid med andre (Utdanningsdirektoratet, 2017b).

2.5 Viktigheten av seksualitetsundervisning

Flere kilder påpeker viktigheten av seksualitetsundervisning for barn og ungdom. Eksempelvis nevner UNESCO i en veiledning fra 2018 at en helhetlig seksualitetsundervisning kan bidra til at elevene utvikler et positivt forhold til egen kropp og seksualitet. En helhetlig seksualitetsundervisning skal også hjelpe elevene til å opptre respektfullt i møte med andre mennesker, noe som kan bidra til å redusere vold og overgrep, samt fremme sunne relasjoner (UNESCO et al., 2018).

Seksualitet er noe som ofte anses å tilhøre de voksne, eller noe som utvikler seg ved puberteten (Haug et al., 2021). Likevel er det flere kilder som mener at seksualiteten starter tidligere enn dette. I følge Helse- og omsorgsdepartementet (2017) oppdager barn allerede i 3-4 års alderen sin egen seksualitet, kjønnsidentitet og seksuelle identitet. I den samme alderen utforsker barn disse temaene gjennom å stille spørsmål til kropp, kjønn og reproduksjon. Helse- og omsorgsdepartementet påpeker derfor viktigheten av en seksualitetsopplæring som starter tidlig (Helse- og omsorgsdepartementet, 2017). En tidlig seksualitetsopplæring vil bidra til å ruste barn og unge slik at de er i bedre stand til å møte fremtiden. Det å gi de kunnskaper og ferdigheter innen seksualitet kan fremme barn og unges bevissthet om egen kropp og holdninger, i tillegg til å respektere andre mennesker og ta ansvarlige valg i sine egne liv (Utdanningsdirektoratet, 2020e).

Seksualitet er også et tema som tas opp i menneskerettighetene. Sentralt i menneskerettighetene har man rett til å velge fritt og selvstendig når og om man ønsker å være seksuelt aktiv. I tillegg er retten til å velge en partner uten å utsettes for diskriminering, trakassering, kriminalisering eller vold understreket i menneskerettighetene (De forente nasjoner, 1948). I FN sin Barnekonvensjon blir barns grunnleggende rettigheter presisert. For eksempel fremkommer det at alle barn har rett til skole og utdanning. Videre står det at alle barn skal vernes mot seksuelt misbruk (De forente nasjoner, 1989). FNs bærekrafts mål kan også knyttes opp mot seksualitetsundervisningen. Det er spesielt tre av disse som faller under helhetlig seksualitetsundervisning; god helse, god utdanning og likestilling mellom kjønnene. I Norge er også alle skoler og lærere lovpålagt å følge det gjeldende læreplanverket

(Opplæringslova, 2006). Ifølge det nye læreplanverket LK20 skal elevene lære om ulike aspekter ved kjønn og seksualitet (Utdanningsdirektoratet, 2017).

2.6 Forskningstema

Ettersom seksualitetsundervisning har fått økende internasjonal og nasjonal oppmerksomhet de siste tiårene, har det nylig kommet en del undersøkelser og forskning på området. I henhold til vår problemstilling, er forskning om lærere av spesiell interesse. Derfor kommer vi til å trekke fram denne typen forskning der det er mulig. Forskningskapittelet vårt er delt i to, hvor vi først vil ta for oss internasjonale studier. Deretter vil vi gå nærmere inn på den norske undervisningspraksisen tilknyttet seksualitet.

Internasjonal forskning

Verdens helseorganisasjon (WHO) og det tyske føderale senteret for helseopplæring (BZgA) publiserte i 2010 et dokument som skulle gi retningslinjer for seksualitetsopplæring i Europa. Disse retningslinjene er basert på en rekke studier og oppsummeringer av diverse forskningsfunn på området. I dokumentet presenteres det også noen eksempler på hva som er formålet med seksualitetsundervisningen. Ifølge WHO er formålet med seksualitetsundervisningen; å øke menneskers evne til å ta informerte beslutninger basert på forståelse, og kunne handle ansvarlig overfor seg selv og partneren sin (WHO & BZgA, 2010). Formålet innebærer også det å ha bevissthet og kunnskap om menneskekroppen, inkludert dens utvikling og funksjoner i forhold til seksualitet. Videre handler det om å kunne utvikle seg som et seksuelt vesen, lære å uttrykke følelser og behov, oppleve seksualitet på en positiv måte, og utvikle sine egne kjønnsroller og seksuell identitet.

Seksualitetsundervisningen bør i tillegg bidra til å utvikle ferdigheter som det å mestre ulike aspekter ved seksualitet og relasjoner, bygge gjensidig forståelse og respekt i seksuelle relasjoner. I tillegg bør undervisningen bidra til å fremme likeverdige relasjoner for å forebygge seksuelt misbruk og vold. Det å kunne kommunisere om seksualitet, følelser og relasjoner gjennom språk er også en viktig del av denne undervisningen (WHO & BZgA, 2010).

I dokumentet til WHO og BZgA kommer det fram en rekke kjennetegn på hva som er god seksualitetsundervisning. Ifølge dokumentet skal god seksualitetsundervisning være tilpasset barn og unges liv og den situasjonen de er i (WHO & BZgA, 2010). Basert på vitenskapelig kunnskap skal undervisningen være tilpasset målgruppen. Dette vil involvere at barn og unge får bidra til å forme undervisningen. Til fordel for undervisningen kan man ta i bruk eksterne ressurser og helsepersonell, samt anvende ulike undervisningsmetoder. Det er også viktig å kunne ta opp og tematisere normer tilknyttet kjønn og seksualitet. Videre er det viktig at seksualitetsundervisningen er forankret i menneskerettighetene og fremmer et holistisk syn på seksualitet (WHO & BZgA, 2010). Samtidig beskrives det noen forutsetninger som må ligge til grunn for at seksualitetsundervisningen skal være god. Dette inkluderer blant annet at elevene skal føle seg trygg i undervisningssituasjonen. En god seksualitetsundervisning kjennetegnes også ved at læreren opptrer som trygg og komfortabel i møte med disse temaene. En forutsetning for dette er blant annet utdannede lærere og at lærerutdanningene vektlegger undervisning om seksualitet (WHO & BZgA, 2010).

I 2009 publiserte UNESCO den første av to internasjonale veiledninger for seksualitetsundervisning som skulle gi helse- og utdanningssektoren en veiledning, basert på forskning (UNESCO, 2009). Den ble utviklet av eksperter fra forskjellige land og baserer seg på 87 internasjonale studier. Formålet med veiledningen er å gi mennesker en tydelig, oppdatert og vitenskapelig forankret undervisning om seksualitet, som er basert på universelle verdier knyttet til respekt og menneskerettigheter (UNESCO, 2009).

Veiledningen samler forskning på området og tar sikte på å fremme en helhetlig tilnærming til seksualitetsundervisning på verdensbasis. Den legger vekt på å adressere spesielle behov og utfordringer, samt inkludere og respektere mangfoldet av kulturelle, religiøse og etniske grupper (UNESCO, 2009). Veiledningen gir også retningslinjer for planlegging, implementering og evaluering av seksualitetsundervisning, samt strategier for å engasjere skole- og samfunnsbaserte aktører. Generelt sett legger veiledningen vekt på at seksualitetsundervisning skal være evidensbasert og gi en helhetlig tilnærming til temaet som inkluderer respekt for menneskerettigheter og likeverdighet (UNESCO, 2009).

I 2018 ble det publisert en revidert versjon av UNESCO sin internasjonale veiledning for seksualitetsundervisning fra 2009. Begrunnelsen for en revidert publikasjon er at fagfeltet stadig er i endring og det vil dermed oppstå behov for oppdatert informasjon (UNESCO et al., 2018). Denne veiledningen gir avklaringer om forkunnskaper innen feltet, samt positive

effekter av en helhetlig seksualitetsundervisning. Veiledningen bygger på tidligere forskning, inkludert den nevnte veiledningen fra 2009, i tillegg til en nyere rapport fra 2016 (UNESCO et al., 2018). Den siste veiledningen baserer seg på 22 systematiske gjennomganger og 77 randomiserte kontrollerte studier. Funnene i veiledningen viser at en helhetlig seksualitetsundervisning kan føre til forsinket samleiedebut, reduksjon i antall samleier og sexpartnere, samt redusert risikotaking og økt bruk av prevensjon (UNESCO et al., 2018).

De to veiledningene til UNESCO har som mål å sikre at seksualitetsundervisningen på verdensbasis er vitenskapelig forankret og inkluderende (UNESCO, 2009; UNESCO et al., 2018). I likhet med veiledningen fra 2009 presiseres det også i den nyeste veiledningen fra 2018, viktigheten av å gi en helhetlig tilnærming til seksualitetsundervisning. Den helhetlige tilnærmingen til seksualitetsundervisningen skal inkludere respekt for menneskerettigheter og likeverdighet, og ta hensyn til ulike kulturelle, religiøse og etniske grupper. Begge veiledningene gir også retningslinjer for planlegging, implementering og evaluering av seksualitetsundervisningen, i tillegg til strategier for å engasjere skole- og samfunnsbaserte aktører (UNESCO, 2009; UNESCO et al., 2018).

Når det gjelder den internasjonale undervisningspraksisen om seksualitet, finnes det noen rapporter og studier som undersøker dette. UNESCO har ytterligere publisert en rapport fra 2021 som undersøker kvaliteten på den helhetlige seksualitetsundervisningen, blant 155 land fra hele verden (UNESCO, 2021). Norge er ikke blant disse landene. Funnene viser at flesteparten av disse landene har en form for læreplan som omfatter undervisning om seksualitet. Imidlertid er det mange av disse læreplanene som mangler flere temaer. I tillegg kommer det fram at flesteparten av landene ikke pålegger denne undervisningen på barneskolen, men at den blir lagt til senere i skoleløpet. Ifølge samtlige spørreundersøkelser rapporterer elever at de skulle ønske at undervisningen om seksualitet kom tidligere. Rapporten viser også at mange lærere opplever en manglende fortrolighet med å gjennomføre seksualitetsundervisningen (UNESCO, 2021).

I 2009 gjennomførte også Parker et al. (2009) en stor undersøkelse som har sett på den helhetlige seksualitetsundervisningen i flere land. Denne undersøkelsen tok for seg 26 land i Europa. Studien analyserte ulike faktorer ved seksualitetsundervisningen. Disse faktorene var blant annet innholdet i undervisningen, undervisningsmetode, ulike læringsmaterialer, samt organiseringen av seksualitetsundervisning hos de ulike landene. Selv om artikkelen er noen år gammel, viser resultatene at det er stor variasjon i de didaktiske metodene og

retningslinjene for seksualitetsundervisningen blant disse landene som ble undersøkt (Parker et al., 2009).

Osmo Kontula fremstår som en av verdens fremste forskere innen seksualitetsundervisning (Støle-Nilsen, 2022). Kontula har de siste tiårene tatt del i en rekke forskningsprosjekter tilknyttet seksualitetsundervisningen. Disse undersøkelsene inkluderer blant annet temaer som seksualitet i ulike aldersgrupper, kjønnsroller og seksuell trakassering. Forskningen til Kontula har hatt stor betydning for seksualitetsundervisningen internasjonalt (Støle-Nilsen, 2022).

I en studie fra 2010 undersøkte Kontula den finske undervisningspraksisen om seksualitet (Kontula, 2010). Studien tar for seg hvordan skolebasert seksualitetsundervisning påvirker elever. Funnene i studien indikerer at lærerens motivasjon, holdninger og evne til å benytte undervisningsmetoder som involverer elevdeltakelse, hadde størst positiv innvirkning på elevenes kunnskaper og holdninger (Kontula, 2010). Funnene viser også til positive effekter på elevenes kompetanse dersom læreren promoterte seksualitet som noe naturlig og viste toleranse. Andre ting som gav tilnærmede resultater, var dersom læreren opplevde seksualitet som noe enkelt å prate om, samt det å bruke eksempler fra sitt eget personlige liv. Dette inkluderte også bruken av undervisningsmetoder med drama, rollespill og andre elevaktive metoder (Kontula, 2010).

Kontula har også undersøkt hvordan gutter opplever seksualitet og seksualitetsundervisning. I internasjonal forskning viser det seg at mange gutter opplever at undervisningen om seksualitet er mest rettet mot jenter (Kontula, 2014). Kontula (2014) påpeker at dette kan komme av at mange gutter opplever at seksualitetsundervisningen har manglende elementer innen seksualitet, enn det guttene hadde ønsket seg. I forskningen kommer det fram at guttene blant annet har et ønske om å få avdekket spørsmål om sin egen kropp og utvikling (Kontula, 2014).

Guttene fra forskningen til Kontula (2014) rapporterer også at de er skuffet over at seksualitetsundervisningen ikke tar opp de positive sidene ved sex. Dette er eksempelvis hvis porno blir snakket om på en nedlatende, skampåførende og moralistisk måte. Dersom dette er tilfellet vil mange av guttene kunne tenke at de vet mer om denne tematikken enn læreren (Kontula, 2014). Kontula (2014) poengterer at guttene ønsket en seksualitetsundervisning som var autentisk. En slik undervisning burde være knyttet opp mot situasjoner som kan være

realiserbart til deres virkelige liv. Likevel vil det være problematisk å få seksualitetsundervisningen autentisk nok, uten at undervisningen blir diskriminerende eller at elevene blir flau (Kontula, 2014).

I forskningen til Kontula (2014) kommer det også fram at guttene er opptatt av at seksualitetsundervisningen skal ta opp tematikk som blant annet omhandler seksuell nytelse og kvinnelig orgasme. I tillegg ønsker guttene at undervisningen skal lære de om hvordan de kan vise intimitet på en passende måte, uten å virke påtrengende eller for tilbaketrukket. Funnene i forskningen viser også at guttene har spørsmål rundt det å ha sex for første gang (Kontula, 2014).

I likhet med Kontula (2014) argumenterer også Pound et al. (2016) for at en sexpositiv tilnærming til seksualitetsundervisningen kan være nyttig i opplæringen. Videre argumenter Pound et al. (2016) for at de som underviser om temaet burde ha tilstrekkelig kompetanse og klare grenser ovenfor elevene. Funnene i Kontula (2014) sin forskning viser at guttenes deltakelse i seksualitetsundervisningen kun bestod av å svare på spørsmål, dersom deres personlige erfaringer eller følelser ikke kunne avsløres. I denne studien kommer det også fram at guttene var særlig skeptiske til seksualitetsundervisningen dersom den bestod av metoder som på noen vis kunne røpe deres manglende kunnskap om seksualitet, eller som kunne få dem til å fremstå som unormale eller uinformerte (Kontula, 2014).

Nasjonal forskning

Når det gjelder forskning på seksualitetsundervisning i den norske grunnskolen, er det begrenset med vitenskapelige publikasjoner som ligger tilgjengelig. Imidlertid finnes det noen rapporter og artikler som tar for seg både barne- og ungdomsskolen. Det er verdt å nevne at dette fagfeltet har gjennomgått endringer de siste årene. Dette er noe som har ført til en økning i rapportering og undersøkelser for å evaluere om seksualitetsundervisningen i den norske skolen er tilstrekkelig. Nedenfor vil vi presentere de artiklene og rapportene som er mest relevant tilknyttet vår problemstilling.

Den nevnte artikkelen Parker et al. (2009) undersøker også den norske undervisningspraksisen om seksualitet. Ifølge Parker et al. (2009) har Norge en relativt liberal tilnærming til seksualitet sammenlignet med andre land. Videre påpekes det at seksualitetsundervisningen har vært obligatorisk siden 1970 tallet, hvor undervisningen har vært mest integrert i naturfag. Selv om lærerne har hovedansvaret for

seksualitetsundervisningen, er det vanlig å benytte seg av fagpersoner. Dette gjelder spesielt når det er temaer som anses som vanskelige. Videre kommer det fram i forskningen til Parker et al. (2009) at undervisningsmetodene lærerne benytter i undervisningen, varierer i stor grad. Noen lærere velger å dele elevgruppen inn i kjønnsdelte grupper. Hvor tilstrekkelig og tilpasset seksualitetsundervisningen er, kan variere betydelig mellom de ulike skolene (Parker et al., 2009). Dette kommer hovedsakelig som en følge av at læreplanen er vag og åpen for tolkning, og at det i stor grad er opp til læreren å bestemme hvilke temaer som blir vektlagt i undervisningen (Parker et al., 2009).

I 2016 kom det en rapport fra Sex og Samfunn (2016) som skulle kartlegge undervisning om seksualitet i den norske grunnskolen. Rapporten tok utgangspunkt i kontaktlærere, og funnene indikerer at mange av disse lærerne føler seg usikre på hvordan de skal undervise om seksualitet (Hind, 2016). I tillegg rapporterer lærerne mangel på tilstrekkelig opplæring og ressurser for å undervise om dette temaet. Videre viser rapporten at det er stor variasjon i hva det undervises om innen seksualitet, og at den ofte er basert på lærernes erfaringer og holdninger (Hind, 2016). Rapporten avdekker en del utfordringer som lærerne møter i undervisningen. Det er eksempelvis utfordringer med å kunne inkludere alle elever, samt det å håndtere spørsmål om seksuell orientering og kjønnsidentitet. Til tross for disse utfordringene rapporterer mange lærere at de opplever seksualitetsundervisning som viktig og nødvendig for elevenes helse og trivsel. Det fremkommer også anbefalinger for hvordan undervisningen om seksualitet kan forbedres. For eksempel kan undervisningen forbedres ved å øke kompetansen blant lærere, samt sikre tilgjengeligheten av ressurser for å kunne undervise om seksualitet på en inkluderende og riktig faglig måte (Hind, 2016).

I en annen undersøkelse gjennomført på oppdrag fra Sex og Samfunn (2017), kommer det fram av de deltagende elevene at de ønsker seg mer seksualitetsundervisning i skolen. Elevene i undersøkelsen er elever i 16-17 års alderen, fra 10. klasse på ungdomsskolen og 1. året på videregående opplæring. Funnene i undersøkelsen viser at mange av disse elevene har hatt minimalt eller ingen seksualitetsundervisning i løpet av sine ti skoleår (Hind, 2017). For eksempel så rapporterer kun 3 prosent av elevene at de har hatt seksualitetsundervisning på 1. til 4. trinn i barneskolen. Omtrent halvparten av ungdommene rapporterte også at det var samtlige temaer de savnet i seksualitetsundervisningen (Hind, 2017).

I 2018 kom det en ny evaluering av seksualitetsundervisningen i den norske grunnskolen. Denne evalueringen ble utført på oppdrag fra helsedirektoratet hvor formålet var å undersøke om seksualitetsundervisningen i skolen er tilstrekkelig (Hind, 2018). Funnene i undersøkelsen tilsier at seksualitetsundervisningen består av at lærerne prioriterer å ha elevenes tillit og det å ha en god relasjon mellom lærer og elev (Hind, 2018). Funnene viser også at lærere generelt sett har vanskeligheter å undervise om flere temaer enn helsesykepleierne. Helsesykepleierne fokuserer i større grad på å ha god faglig kunnskap, være oppdatert på ungdommens interesser og bruke forskjellige undervisningsmetoder. De temaene som lærerne opplever er vanskeligst å undervise om er overgrep, tenningsmønstre, onani og mannlig nytelse (Hind, 2018). Rapporten konkluderer med at seksualitetsundervisningen i norsk skole generelt er god, men at det er rom for forbedring. Noen av utfordringene er at undervisningen ikke alltid når alle elevene, og det er fortsatt manglende undervisning om temaer som LHBTQ+, seksuell trakassering og grensesetting (Hind, 2018).

Så nylig som i 2022 kom det en ytterligere rapport som også omhandlet seksualitetsundervisningen i Norge (Sex og Samfunn, 2022). Undersøkelsen som rapporten bygger på er todelt, og de begge er i form av en spørreundersøkelse. Den ene delen er en elevundersøkelse hvor 1140 elever i 16-17 års alderen har deltatt. Den andre delen er en lærerundersøkelse som ble gjennomført i november 2021. I denne delen var det totalt 1151 personer som svarte på undersøkelsen hvorav 97 prosent av disse var lærere, og 47 prosent jobbet i skolen. Omtrent halvparten av lærerne jobbet på rene barneskoler eller såkalte kombinasjonsskoler. Hensikten med rapporten er å gi en oversikt over hvordan seksualitetsundervisningen blir gjennomført i norske skoler, identifisere utfordringer og problemer som finnes, og å gi anbefalinger til forbedring av seksualitetsundervisningen i fremtiden (Sex og Samfunn, 2022). Rapporten kan derfor være nyttig for skoleledere, lærere, helsesykepleiere og andre beslutningstakere som ønsker å forbedre kvaliteten på seksualitetsundervisningen i norske skoler (Sex og Samfunn, 2022).

I undersøkelsen fra 2022 kommer det fram at elevene uttrykte et ønske om flere temaer inkludert i seksualitetsundervisningen (Sex og Samfunn, 2022). Funnene viser at det er en forskjell tilknyttet hva lærere og elever rapporterer som de hyppigste temaene i undervisningen. Lærere rapporterer at de underviser mest om temaer innen kriminalitet og kjønn- og mangfold. Elevene derimot rapporterer at undervisningen vektlegger mest temaer innen helse (Sex og Samfunn, 2022). I tillegg uttrykker elevene et ønske om at helsesykepleier burde avholde undervisningen om seksualitet. Funnene viser videre at de mest

brukte ressursene lærerne benytter i undervisning om seksualitet er kompetansemål, skolens helsesykepleier og internett. I tillegg benyttet omtrent halvparten av lærerne ressurser som eksterne undervisere og undervisningsopplegget Uke 6 i seksualitetsundervisningen (Sex og Samfunn, 2022).

I den samme undersøkelsen fra 2022, viser resultatene at kun et fåtall av lærerne hadde fått opplæring i seksualitetsundervisning gjennom sin utdanning (Sex og Samfunn, 2022). I tillegg var det kun 69 prosent av lærerne som følte seg komfortable med å undervise i emnet. Dessuten rapporterte 39 prosent av lærerne at de hadde delt klassen etter kjønn i hele eller deler av seksualitetsundervisningen (Sex og Samfunn, 2022). Rapporten gir også noen anbefalinger for hvordan undervisning om seksualitet kan forbedres. Dette inkluderer blant annet tilgjengeligheten av ressurser, økt kompetanse hos lærere og skoler, å sørge for mer helhetlig og inkluderende seksualitetsundervisning. At elever og foreldre blir involvert i utviklingen av seksualitetsundervisningen trekkes også fram (Sex og Samfunn, 2022).

I 2015 ble det publisert en artikkel av Walsh et al. hvor det kommer fram at undervisning om seksuelle overgrep kan virke forebyggende (Walsh et al., 2015). Denne artikkelen oppsummerer en Cochrane-oversikt hvor funnene viser at undervisning om seksuelle overgrep i grunnskolen trolig fanger opp flere barn som blir utsatt for overgrep (Walsh et al., 2015). Ifølge artikkelen bidrar denne typen undervisning til å øke barns kunnskap om seksuelle overgrep og deres ferdigheter til hvordan de kan beskytte seg selv (Walsh et al., 2015). I en rapport utført på oppdrag fra Redd Barna samme år, blir det undersøkt ungdommers oppfatninger av voldtekt, kjønnsroller og samtykke (Berggrav, 2015). Funnene fra denne rapporten viser at ungdommene ofte har tydelige holdninger til hva som defineres som voldtekt og uttrykker at samtykke er viktig. Derimot viskes disse holdningene bort i møte med konkrete eksempler. Med andre ord svarer elevene «riktig» når samtykke diskuteres hypotetisk, men svarer annerledes når de får presentert en situasjon hvor det har foregått overgrep (Berggrav, 2015).

Det siste tiåret har det kommet flere rapporter som undersøker forekomsten av seksuelle overgrep blant barn og unge i Norge. I en rapport fra 2016 som ble utviklet i samarbeid med Nova, kommer det fram at en av ti jenter og to prosent av gutter har vært utsatt for seksuelle overgrep. Utvalget rapporten tar utgangspunkt i er ungdommer i 18-19 års alderen. Innsamlingen av disse dataene er fra 2007 og 2015 (Mossige & Stefansen, 2016).

Hafstad og Augusti (2019) fra Nasjonalt kunnskapssenter om vold traumatisk stress (NKVTS) har også undersøkt forekomsten av seksuelle overgrep blant norske barn og unge. Denne undersøkelsen ble utført på oppdrag fra Barne- og familiedepartementet. Utvalget for undersøkelsen var ungdommer i alderen 12-16 år. Resultatene i undersøkelsen indikerer at en av 20 har blitt utsatt for seksuelle overgrep fra en voksen. Det kommer også fram i undersøkelsen at en av fem har opplevd en eller flere krenkelser fra jevnaldrende. Blant disse var det en større andel jenter enn gutter som ble rammet (Hafstad & Augusti, 2019).

Forebyggende undervisning

Goldschmidt-Gjerløw (2019) undersøker noen elementer omkring seksuelle overgrep. Denne artikkelen fra 2019 diskuterer lærerens ansvar og roller i å forebygge, samt håndtere seksuelle overgrep mot barn. Artikkelen diskuterer også hvordan dette kan påvirke eller utfordre kulturelle tabuer tilknyttet temaet (Goldschmidt-Gjerløw, 2019). Studien baserer seg på intervju av 64 samfunnsfagslærere ved ungdomsskoler i Norge. I artikkelen argumenterer Goldschmidt-Gjerløw (2019) for at kulturelle normer og tabuer kan komme i konflikt med skolens ansvar til å beskytte barn mot seksuelle overgrep. Læreren kan arbeide for å transformere disse tabuene, og på den måten bidra til å skape et trygt og inkluderende læringsmiljø for barna (Goldschmidt-Gjerløw, 2019).

Funnene i studien til Goldschmidt-Gjerløw (2019) viser at lærere ikke i særlig grad underviser barn om seksuelle overgrep. At temaet i liten grad blir tatt opp i undervisningen, forklares med ulike faktorer. Disse faktorene inkluderer blant annet kulturelle tabuer, emosjonelle hindringer, tunge arbeidsbelastninger for lærere, liten forberedelse i lærerutdanningen, utilstrekkelig informasjon i lærebøker og uklar læreplan (Goldschmidt-Gjerløw, 2019). De emosjonelle hindringene omhandler en bekymring som ligger hos lærerne for å påføre et nytt traume og stigmatisering hos elever som tidligere har vært utsatt for overgrep. Denne frykten mener Goldschmidt-Gjerløw (2019) kan bidra til at enkelte lærere unngår å undervise om disse temaene i seksualitetsundervisningen.

I likhet med studien til Goldschmidt-Gjerløw (2019) viser en undersøkelse fra Redd Barna (2021) at lærere ikke underviser tilstrekkelig om seksuelle overgrep ovenfor barn. I undersøkelsen kommer det fram at kun 28% av de spurte foreldrene har inntrykk av at deres egne barn har lært om seksuelle overgrep på skolen eller i barnehagen (Rathe, 2021). Resultatene i undersøkelsen viser at 9 av 10 av de spurte foreldrene, mener at skolen bør

undervise barna om seksuelle overgrep. Videre trekker flere foreldre fram at det ville vært en fordel med et samarbeid mellom skolen og foreldrene i møte med dette temaet. Oppsummert uttrykker foreldrene i rapporten et behov for økt informasjon om seksuelle overgrep i skolen (Rathe, 2021).

I rapporten til Norsk kunnskapssenter for vold og traumatisk stress (NKVTS) omtales det hvordan man kan forebygge overgrep, samt seksuelle krenkelser blant barn og unge (Hafstad & Augusti, 2019). Rapporten kommer med anbefalinger for hvordan man kan forebygge dette, på bakgrunn av funnene i undersøkelsen. I funnene kommer det fram at læreren er den personen som barn og unge ofte henviser seg til med bekymringer. Å styrke lærerens handlingskompetanse i møte med vold og overgrep kommer derfor fram som en av disse anbefalingene. Det foreslås at lærerutdanningen burde inkludere bedre og mer systematisk kunnskap om vold og overgrep (Hafstad & Augusti, 2019).

I den nevnte rapporten av NKVTS anbefales det også at seksualitetsundervisning bør inkluderes i skolen i større grad (Hafstad & Augusti, 2019). Denne undervisningen bør ikke bare omhandle temaer omkring forebygging av seksuelt overførbare sykdommer og seksuell atferd, men hvordan man kan utvikle gode og sunne relasjoner. I rapporten viser funnene at denne formen for undervisning kan bidra til å forhindre seksuelle krenkelser mellom barn og unge. I funnene kommer det også fram at ungdommer har et større ønske om å snakke med skolens helsesykepleier dersom de skulle vært utsatt for vold eller overgrep. Å satse i større grad på skolens helsetjeneste kommer også fram som en anbefaling til forebygging av vold og overgrep (Hafstad & Augusti, 2019).

I artikkelen av Goldschmidt-Gjerløw (2019) blir det undersøkt hvordan lærernes rolle og ansvar i å håndtere seksuelle overgrep mot barn kan påvirkes av samfunnets tabu rundt temaet. Forfatteren påpeker at seksuelle overgrep mot barn er et tabu i samfunnet, noe som gjør det vanskelig å snakke om. Lærere som unngår å bringe fram temaet i undervisningen, gjør dette ofte av kjærlighet hvor de har en bekymring for å retraumatisere barna. Imidlertid peker Goldschmidt-Gjerløw (2019) på at dette ikke er til barnets beste, da det hindrer dem i å lære om seksuelle overgrep og hvordan man kan identifisere dem. Ved å undervise barn og ungdom om seksuelle overgrep, kan man øke sjansene for at de kan gjenkjenne og rapportere om et eventuelt overgrep. En slik undervisning kan også gi dem informasjon om hvor og hvordan de kan få hjelp. Forfatteren understreker at samfunnets tabu rundt temaet er med på å opprettholde offerets taushet (Goldschmidt-Gjerløw, 2019).

Hva mangler i forskningen?

Som nevnt tidligere er undervisning om seksualitet et fagfelt som har fått større søkelys de siste årene. Dette kan forklares ved at tematikken har blitt høyst aktuell i dagens samfunn. På bakgrunn av dette har det kommet flere større studier rundt seksualitetsundervisning i skolen. Her er det snakk om både nasjonale og internasjonale studier. Ifølge en rapport fra UNESCO (2018) understrekes det et behov for enda mer forskning på de positive effektene av seksualitetsundervisningen, ut over det rent individuelle og helsemessige. Det trekkes ikke ut bare et ønske om mer forskning, men bedre måter for å evaluere effekten av seksualitetsundervisning. Eksempelvis hvor det er viktig å inkludere perspektiver fra de som faktisk deltar i undervisningen når man vurderer kvaliteten på undervisningen. Rapporten understreker også at det er nødvendig med mer kunnskap og bevis tilknyttet eksempelvis læreplaninnhold og lærerforberedelse (UNESCO et al., 2018).

Forskning på seksualitetsundervisningen i Norge har et godt grunnlag sammenlignet med flere andre land, takket være rapporter fra ulike organisasjoner og myndigheter (Parker et al., 2009). Sex og Samfunn er en av organisasjonene som har bidratt med rapporter om seksualitetsundervisning i Norge. De har gjennomført flere undersøkelser som har sett på ulike aspekter ved seksualitetsundervisningen i norske skoler, blant annet omfanget av undervisningen, kvaliteten på undervisningen, og lærernes kompetanse og holdninger. I tillegg har de sett på både lærere og elevers erfaringer ved seksualitetsundervisningen. Helsedirektoratet har også vært en viktig bidragsyter til forskning på seksualitetsundervisning i Norge. De har utgitt flere rapporter og retningslinjer for seksualitetsundervisning i skolen. Norsk kunnskapssenter for vold og traumatisk stress (NKVTS) har også bidratt med diverse om seksualitetsundervisning i Norge tilknyttet vold og seksuelle overgrep.

Samlet gir rapportene fra disse organisasjonene og myndighetene et godt bilde av seksualitetsundervisningspraksisen i Norge. Dette gir et solid grunnlag for videre forskning og utvikling av seksualitetsundervisningen i skolen. Likevel er det viktig å understreke at det er noe manglende forskning på undervisning om seksualitet tilknyttet barneskolen. Ved å gjøre grunnskolelærerutdanningen til et obligatorisk masterstudium, er det sannsynlig at antallet masteroppgaver som omhandler dette temaet øker (Støle-Nilsen, 2022).

2.7 Seksualitet i historisk perspektiv i Norge

Seksualitetsundervisning har som nevnt fått stor oppmerksomhet i samfunnet den siste tiden. Likevel har Norge hatt en lengre tradisjon med undervisning tilknyttet seksualitet. De ulike aspektene ved seksualitet har blitt ulikt vektlagt opp gjennom årene fra en forplantningsorientert seksualitetsundervisning til dagens mer helhetlige seksualitetsopplæring (Støle-Nilsen, 2022). I læreplanen fra 1939 blir forplantningslære for første gang omtalt i læreplanen (Røthing & Svendsen, 2009). I kompetansemålet for naturfag skulle elevene kunne kjenne til hovedtrekkene ved forplantningsorganenes bygning og funksjon. I tillegg skulle elevene lære om befruktning, fosterutvikling, fødsel, samt kroppslige og sjelelige forandringer i puberteten. Jentene skulle bli undervist av en kvinnelig lærer, og guttene skulle få undervisning av en mannlig lærer. Hensikten med denne pubertetsundervisningen var at elevene skulle bli «folkeopplyst» (Røthing & Svendsen, 2009).

Perioden mellom 1960 og 1980-tallet preges av et ønske om større frihet. Endringer i tenkningen om familien og et mer åpent forhold til kropp og seksualitet, er perspektiver fra denne perioden (Langfeldt, 2013). I tillegg til en økende likestilling mellom kjønnene og avkriminalisering av homofili. Selv om det allerede i denne perioden var et økende ønske for å fremme et mer positivt syn tilknyttet onani, prevensjon, homofili og sex før ekteskapet, var det utfordrende å få introdusert disse temaene inn i skolens styringsdokumenter. Dette skyldtes at disse ideene utfordret mange tradisjonelle verdier og synspunkter i samfunnet (Langfeldt, 2013). I læreplanen fra 1974 er første gang prevensjon blir tematisert i læreplanen. Ifølge dette læreplanmålet skulle elevene bare kjenne til prinsippene for hvordan prevensjon fungerte, uten å få praktisk veiledning. I læreplanen fra 1997 derimot, skulle elevene for første gang få veiledning til den praktiske bruken av prevensjon (Røthing & Svendsen, 2009).

Flere kilder understreker at det tradisjonelt sett har vært formidlet et litt snevert bilde på seksualitetsundervisningen i skolen. Dette understreker blant annet Langfeldt (2013) som mener at skolen fokuserer på reproduksjon, samleie, prevensjon og kjønnssykdommer i undervisningen om seksualitet. Dette perspektivet har også blitt diskutert av Røthing og Svendsen (2009) som mener at dette snevre fokuset på seksualitetsundervisningen fører til at elever ikke får den nødvendige kunnskapen de trenger for å utvikle sunne holdninger til seksualitet (Røthing & Svendsen, 2009). I det siste har det dermed vært en økende trend hvor ulike nasjoner har utvidet seksualitetsundervisningen, ved å inkludere en bredere og mer

helhetlig forståelse av seksualitet (UNESCO et al., 2018). Dette er også tilfellet i Norge, hvor den nye læreplanen inkluderer en bredere tematikk tilknyttet seksualitet i opplæringen for barn og unge.

I dagens samfunn er det å skaffe seg kunnskap mye lettere tilgjengelig enn den har vært tidligere (Bergem, 2020). Dette kommer som et resultat av utviklingen av informasjonsteknologi. På internett ligger kunnskap bare et tastetrykk unna, og ressursene er store. I tillegg er internettet åpent og tilgjengelig gjennom alle døgnets timer. Dette er noe som har gjort kunnskaps- og informasjonsformidlingen til en reell konkurranse for skolen og lærerne (Bergem, 2020). Etersom skolen har begrensede ressurser i denne konkurransen, er det viktig at de klarer å utnytte de positive mulighetene som ligger i informasjonsteknologien. Likevel er det ikke alt som ligger på internettet som er verdt å vite og vil tjene barn og unge. Med dette trenger elevene hjelp til å sortere de påvirkningene de blir utsatt for. Like så viktig trenger de hjelp til å kunne vurdere hvilken kunnskap som er sant og hva som tvilsomt er det. Det er derfor viktig at skolen kan gi elevene de redskapene de trenger for å orientere seg med (Bergem, 2020).

2.8 Internett og digitale medier

I følge Kirke-, utdannings- og forskningsdepartementet er; «De unges verden er blitt fattigere på praktisk rettet handling, fjernere fra voksnes liv, og rik på informasjon med mangfoldige og motstridende verdipåvirkninger» (Kirke-, utdannings- og forskningsdepartementet, 1996, s. 53). Dette utdraget fra tidlig 90-tallet er like treffende om ikke mer, i dagens samfunn. Digitale medier har blitt en viktig del av livet til unge mennesker, og gir tilgang til en enorm mengde informasjon og innhold. Samtidig kan det være vanskelig å navigere i dette landskapet av informasjon og påvirkning, og det kan være utfordrende å skille mellom hva som er sant og hva som ikke er det. Det er derfor viktig å legge til rette for en kunnskapsbasert undervisning om seksualitet og kjønn, slik at unge mennesker kan utvikle en kritisk holdning til informasjonen de får tilgang til, og lære å ta ansvar for egen seksuell helse og trivsel.

Medietilsynet er forvaltnings- og tilsynsorganet til staten på mediefeltet. Medietilsynet skal blant annet legge til rette for kritisk medieforståelse hos befolkningen (Medietilsynet, 2021). En viktig del av deres oppgave er å rapportere barn og unges mediebruk. Deriblant har de undersøkt barn og unges bruk av sosiale medier. I denne kartleggingen fra 2022 fremkommer

det blant annet at omtrent halvparten av 9 åringene i Norge bruker ett eller flere sosiale medier. Når barna har kommet mot slutten av barneskolen, bruker tilnærmet alle sosiale medier, ifølge undersøkelsen (Medietilsynet, 2022).

I tillegg har medietilsynet gjennomført kartlegginger av barns erfaringer med nakenbilder og porno på nett. I disse undersøkelsene viser resultatene at over halvparten av barn og unge i alderen 13-18 år at de har sett porno på nett. Flesteparten av de som har sett porno er gutter. Andelen i denne aldersgruppen som ser porno er økende, hvor økningen er størst blant de yngste (Medietilsynet, 2022). Når det gjelder kartleggingen av nakenbilder svarer 43 prosent i samme aldersgruppe at de har blitt tilsendt nakenbilder. Blant disse er det flest jenter som blir tilsendt nakenbilder. Kartleggingen viser at forekomsten av nakenbilder har ikke økt betraktelig siden 2018 (Medietilsynet, 2022).

2.9 Seksualitet i læreplanen

Læreplanen er en del av en større utdanningspolitikk og et ideologisk system (Andreassen & Tiller, 2021). Det betyr at læreplanen er en refleksjon av samfunnet den befinner seg i. På denne måten må man forstå samfunnet og spesielt de endringene i samfunnet som fører til krav av nye læreplaner (Andreassen & Tiller, 2021). Ifølge Andreassen og Tiller (2021) har læreplanen tre hovedfunksjoner. For det første er læreplanen en statlig styring av skolen, hvor den er ett av de viktigste styringsredskapene staten har overfor skolen. For det andre skal læreplanen være til veiledning for lærere. Lærere har behov for inspirasjon og nye ideer i løpet av yrkeskarrieren. Læreplanen kan bidra som en veiledning slik at lærenes undervisning følger samfunnets utvikling. Til slutt skal læreplanen fungere som informasjonskilde ovenfor elevenes foresatte. Læreplanen fungerer dermed som en faktor i skole-hjem samarbeidet, ved at den bidrar til at de foresatte får kunnskap om skolens praksis og innhold (Andreassen & Tiller, 2021).

Som nevnt er seksualitet noe som har fått større fokus i samfunnet i løpet av de siste årene. Læreplanens innhold er utformet som et produkt av samfunnet. Ifølge UNESCO (2018) er læreplanen en viktig forutsetning for seksualitetsundervisningen. Fagfornyelsen og Kunnskapsløftet fra 2020 (LK20), har ifølge Støle-Nilsen (2022) ført til at vi har fått en læreplan som tar opp seksualitet i større grad sammenlignet med tidligere læreplaner. Seksualitetsundervisning blir i LK20 tatt opp i flere fag og på flere steder i opplæringen til elevene. Tidligere har det vært begrenset helhetlig undervisning om seksualitet på

barneskolen. Nå derimot, er læreplanen tydelig på at undervisningen skal starte allerede på småtrinnet. Dette er noe som gir gode muligheter til å nå elevene tidlig og på en trygg måte, hvor man kan ta opp temaer som kan være vanskelige (Støle-Nilsen, 2022). For eksempel så nevnes ordet «seksualitet» allerede som et kompetansemål under samfunnsfag allerede på andretrinn (Tabell 1). Det er med andre ord nødvendig å ha en helhetlig undervisning om seksualitet allerede på småtrinnet (Støle-Nilsen, 2022).

Tradisjonelt sett har læreplanene hatt en innholdsorientering, hvor læreplanmålene vektlegger innholdet. I Kunnskapsløftet 2006 (LK06) skjedde det en endring som førte til et økt fokus på elevene. Dette førte altså til en kompetanseorientering, hvor elevenes ferdigheter i større grad skulle vektlegges (Andreassen & Tiller, 2021). Læreplanmålene ble mer åpne og i mindre grad definert konkret, både i LK06 og LK20. I LK20 har denne differensieringen av innhold blitt enda tydeligere. Dette er noe som har ført til at kompetansemålene har blitt enda mer vagt definert, sammenlignet med LK06 (Støle-Nilsen, 2022). I denne grad får lærerne dermed større frihet i å velge innholdet i undervisningen. Likevel er lærerplanen fortsatt en viktig veiviser i skolen. Imidlertid blir det påpekt av Andreassen og Tiller (2021) at grunnleggende ferdigheter, kjerneelementer og tverrfaglige temaer er noe som kan være forvirrende og er uklart definert i LK20.

Ifølge læreplanen skal elevene i løpet av sin skolegang lære om de ulike aspektene ved kjønn og seksualitet (Utdanningsdirektoratet, 2020e). Et trygt og godt skolemiljø rundt elevene vil kunne fremme deres helse, trivsel og læring. Dette er noe som videre kan ha en positiv betydning for elevenes læringsutbytte av temaer tilknyttet kjønn og seksualitet. For å kunne skape det gode og trygge læringsmiljøet, er det noen følgende faktorer som er viktige (Utdanningsdirektoratet, 2020e). Et inkluderende miljø gir rom for følelser, hvor det er viktig at elevene får hjelp til å kunne regulere sine egne følelser i møtet med både lærer og medelever. Det inkluderende miljøet er også avhengig av at elevene opplever å bli anerkjent, uansett identitet, bakgrunn og funksjonsnivå. I undervisningen som omhandler kjønn og seksualitet er det viktig å inkludere alle elevene, og gi elevene den opplæringen de har krav på. Videre bør undervisningen tilpasses elevgruppen, hvor man må tenke på både de biologiske, sosiale, emosjonelle, psykologiske, religiøse, etiske og kulturelle forholdene. Til slutt er det viktig å møte elevene med en holdning hvor seksualitet er en naturlig del av menneskets livsløp, som kan gi økt livskvalitet og fremme god helse (Utdanningsdirektoratet, 2020e).

Undervisning om seksualitet nevnes først i overordnet del under folkehelse og livsmestring. Her blir seksualitet og kjønn nevnt som ett eksempel på aktuelle områder innenfor folkehelse og livsmestring.

«Aktuelle områder innenfor temaet er fysisk og psykisk helse, levevaner, seksualitet og kjønn rusmidler, mediebruk og forbruk og personlig økonomi.»

(Utdanningsdirektoratet, 2020a).

Folkehelse og livsmestring er en viktig del av det nye læreplanverket, LK20. Her har skolen som oppdrag å støtte elevenes utvikling av positive holdninger og ferdigheter, som kan hjelpe de til å ta sunne og meningsfulle valg i livet (Utdanningsdirektoratet, 2020a). Skolens oppdrag er todelt, hvor det omhandler både folkehelse og livsmestring. Skolens oppdrag innen folkehelse handler om å fremme helse og trivsel hos elevene og skolemiljøet. Elevene skal dermed få tilegnet seg kunnskap om sunne vaner og livsstiler. Skolen skal bidra til å formidle kunnskap om kosthold, fysisk aktivitet, mental helse, samt hvordan man kan forebygge sykdom og skade. Skolens oppdrag innen livsmestring handler om at elevene skal få hjelp til å utvikle ferdigheter i møte utfordringer i livet. Elevene må dermed lære om selvrefleksjon, kommunikasjon, samarbeid, problemløsning og konfliktløsning. Skolen sitt oppdrag innen folkehelse og livsmestring skal dermed hjelpe elevene til å utvikle seg til selvstendige og empatiske mennesker som kan bidra positivt i samfunnet (Utdanningsdirektoratet, 2020a).

Under lærerplanen i naturfag finnes det flere elementer som kan knyttes til seksualitetsundervisning. I naturfagets kjerneelementer under «kropp og helse» fremkommer det at;

«Elevene skal forstå hvordan kroppens store og små systemer virker sammen. De skal også forstå hvordan kroppen utvikler seg, og hvordan fysisk og psykisk helse kan ivaretas. Kunnskap om kroppens systemer og hvordan de påvirker hverandre, skal hjelpe elevene til å ta vare på egen kropp og helse i et livslangt perspektiv»

(Utdanningsdirektoratet, 2020b)

I lærerplanen under fagene naturfag og samfunnsfag kommer også begreper som kan knyttes til seksualitet. Her blir de nevnt som egne læreplanmål. Nedenfor har vi presentert en tabell (Tabell 1) som viser fordelingen av temaer og emner på tvers av trinn og fag.

Tabell 1: Læreplanmål som omtaler temaer innen seksualitet.

Trinn	Naturfag	Samfunnsfag
Etter 2.trinn	Ingen læreplanmål som nevner temaet spesifikt	"Samtale om følelser, kropp, kjønn og seksualitet og hvordan egne og andres grenser kan uttrykkes og respekteres"
Etter 4.trinn	"Samtale om likheter og ulikheter mellom kjønnene, om kjønnsidentitet og om menneskets reproduksjon"	"Samtale om grenser knyttet til kropp, hva vold og seksuelle overgrep er, og hvor man kan få hjelp hvis man blir utsatt for vold og seksuelle overgrep"
Etter 7.trinn	"Gjøre rede for fysiske og psykiske forandringer i puberteten og samtale om hvordan dette kan påvirke følelser, handlinger og seksualitet"	"Reflektere over variasjoner i identiteter, seksuell orientering og kjønnsuttrykk og egne og andres grenser knyttet til følelser, kropp, kjønn og seksualitet og drøfte hva man kan gjøre om grenser blir brutt"
Etter 10.trinn	"Drøfte spørsmål knyttet til seksuell og reproduktiv helse"	Ingen læreplanmål som nevner temaet spesifikt

Tabellen (Tabell 1) inkluderer kun de læreplanmålene som omtaler temaer innenfor seksualitet spesifikt. Dette er eksempelvis læreplanmål som nevner ord og uttrykk som seksualitet, kjønn, reproduksjon, seksuell, pubertet osv. Det er en mulighet for at seksualitet blir tatt opp i andre og mindre relevante læreplanmål, hvor de ikke nevner slike ord og uttrykk spesifikt. For eksempel er det noen læreplanmål i samfunnsfag etter 10.trinn som inkluderer temaer som mangfold, likheter og ulikheter, samt identitet hvor det kan være naturlig å omtale seksualitet.

Støttmateriell for undervisning om kjønn og seksualitet

Utdanningsdirektoratet har utarbeidet støttmateriell for undervisning om seksualitet og kjønn. Denne veiledningen er ment for å hjelpe skolene med å tilrettelegge undervisningen på en inkluderende og kunnskapsbasert måte (Utdanningsdirektoratet, 2020e). Den er utviklet i samarbeid med Helsedirektoratet og Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet. I tillegg er den tilpasset ulike aldersgrupper og utdanningsnivåer fra grunnskolen til og med videregående opplæring. Ved å inkludere temaer om blant annet seksuell helse, kjønn og identitet, seksuell orientering og grenser bidrar veiledningen til å fremme en helhetlig seksualitetsundervisning for elevene (Utdanningsdirektoratet, 2020e). Støttmaterialet inneholder blant annet veiledning, fagstoff, øvelser og aktiviteter som kan brukes i undervisningen.

I det nevnte støttmaterialet fra utdanningsdirektoratet, understrekes det at digitale medier er blitt en del av hverdagen til barn og unge (Utdanningsdirektoratet, 2020e). Fremstillingen av kropp, kjønn og seksualitet i medier er med på å påvirke dem. Derfor er kritisk medieforståelse sentralt for at barn og unge skal kunne analysere og forstå det innholdet de eksponeres for (Medietilsynet, 2021). Skolen bør legge til rette for at elevene får mulighet til å drøfte hvordan kropp og seksualitet blir fremstilt, i blant annet sosiale medier og porno. Samtidig bør elevene få innsikt i hvordan denne påvirkningen kan påvirke deres eget selvbilde, holdninger og forhold til kropp og seksualitet. Videre må skolen også sørge for at elevene utvikler en kritisk forståelse når det gjelder å evaluere digitale kilder og tjenester når de søker etter informasjon om seksualitet på nettet (Utdanningsdirektoratet, 2020e).

2.10 Lærerprofesjonen

Profesjon er et begrep man bruker om en gruppe mennesker som har tilegnet seg teoretisk kunnskap gjennom en spesiell utdanning (Mausethagen, 2015). Med denne utdanningen til grunn, kan disse menneskene utføre et yrke med spesielle egenskaper og kjennetegn. Gjennom denne yrkesutøvelsen har de fått tilegnet seg tillit og selvstendig ansvar. I lærerprofesjonen har læreren en abstrakt og teoretisk kompetanse. Med dette til grunn har læreren med tillit fått ansvar til å drive god praksis i klasserommet (Mausethagen, 2015). Det er særlig tre sentrale kjennetegn ved profesjoner som inngår i lærerprofesjonen og lærerens arbeid. Det første kjennetegnet bygger på vitenskapelig kunnskap. Det andre kjennetegnet ved en profesjon er at de har autonomi i yrkesutøvelsen sin. Som siste kjennetegn har de et spesielt ansvar gitt deres mandat. Samtidig forvalter lærerprofesjonen aspekter ved ansvar,

kunnskap og autonomi (Mausethagen, 2015).

Imsen (2020) beskriver tre sider som belyser en profesjon. Det første aspektet er beskrevet som hva den profesjonelle kan gjøre for noen som andre ikke kan få til. Det andre aspektet beskriver at man gjennom utdanning får den kunnskapen og de ferdighetene som trengs for å kunne utføre arbeidet. I det siste aspektet som Imsen (2020) beskriver, hviler profesjonskunnskapen på den forskingsbaserte kunnskapen. Å få tillit fra omgivelsene følger med et stort ansvar. Dette forholdet kan man forbinde med makt til den profesjonelle, fordi det er den profesjonelle som «vet best» (Imsen, 2020).

2.11 Eksterne fagressurser

I Norge har vi to kunnskapssentre, Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress (NOK.) og Støttesenteret mot incest og seksuelle overgrep (SMISO). Disse to organisasjonene jobber for å hjelpe personer som har opplevd vold, overgrep og traumer (NHI, 2020).

Organisasjonene tilbyr derimot hjelp på ulike måter. Nok. arbeider med kunnskapsformidling og kompetanseutvikling innen vold, overgrep og traumer. De jobber for å øke bevisstheten rundt traumatiske reaksjoner, samt hvordan man kan hjelpe personer som har vært utsatt for vold og overgrep. SMISO derimot, er en organisasjon som direkte tilbyr hjelp, støtte og behandling til personer som har vært utsatt for incest eller seksuelle overgrep, samt deres pårørende. I tillegg tilbyr SMISO en rådgivningstjeneste hvor man kan få informasjon og råd rundt tematikken om seksuelle overgrep (NHI, 2020).

Begge disse to organisasjonene er viktige aktører i arbeidet med å forebygge og bekjempe vold og overgrep i samfunnet. De tilbyr også en fagressurs som gir veiledning og undervisning om seksuelle overgrep til skoleklasser, lærere, helsepersonell og andre fagpersoner. Dette tilbudet er basert på prinsippet om å hjelpe mennesker til å få den grunnleggende forståelsen og de ressursene som skal til for å mestre eget liv og utvikling (NHI, 2020).

2.12 Kategorier

En kategori bruker vi som en gruppering av noe basert på ideen om like egenskaper (Johannessen et al., 2018). Det å kategorisere, å plassere noe i en kategori, er en del av de grunnleggende byggeklossene vi har som mennesker. Dette er noe som bidrar til hvordan vi deler opp og forstår verden. Hvordan vi deler opp og forstår verden er påvirket av hva vi ser, gjør, føler og tenker (Johannessen et al., 2018).

Et viktig kjennetegn ved kategorier er at det er en forenkling av virkeligheten og den aldri fanger opp all kompleksiteten i det som blir kategorisert (Johannessen et al., 2018). Det som er satt i kategoriene er alltid mer komplekse og har flere egenskaper enn det kategorien klarer å romme. Det å forenkle kategoriene er nødvendig for å unngå en komplisert og kaotisk virkelighet. Når man setter ting i kategorier, fokuserer man dermed på hvilke likheter og fellestrekk disse har innad i kategorien. Hvordan og hvilke faktorer som gjør disse tingene er ulike, holder man utenfor kategorien (Johannessen et al., 2018). Samtidig kan en forenkling gjøre kategoriseringen problematisk. Dette kan være på grunn av at man overser hvor ulike tingene i kategorien faktisk er, noe som igjen kan gjøre det lettere å overse likheter mellom tingene innenfor og utenfor kategorien. Denne problematikken er en sentral egenskap ved alle kategorier. Å sette ting i kategorier gjør altså alt som er inni kategorien mer likt, og det som ikke er i kategorien mer ulikt (Johannessen et al., 2018).

De fire ulike tilnærmingene til seksualitetsundervisning

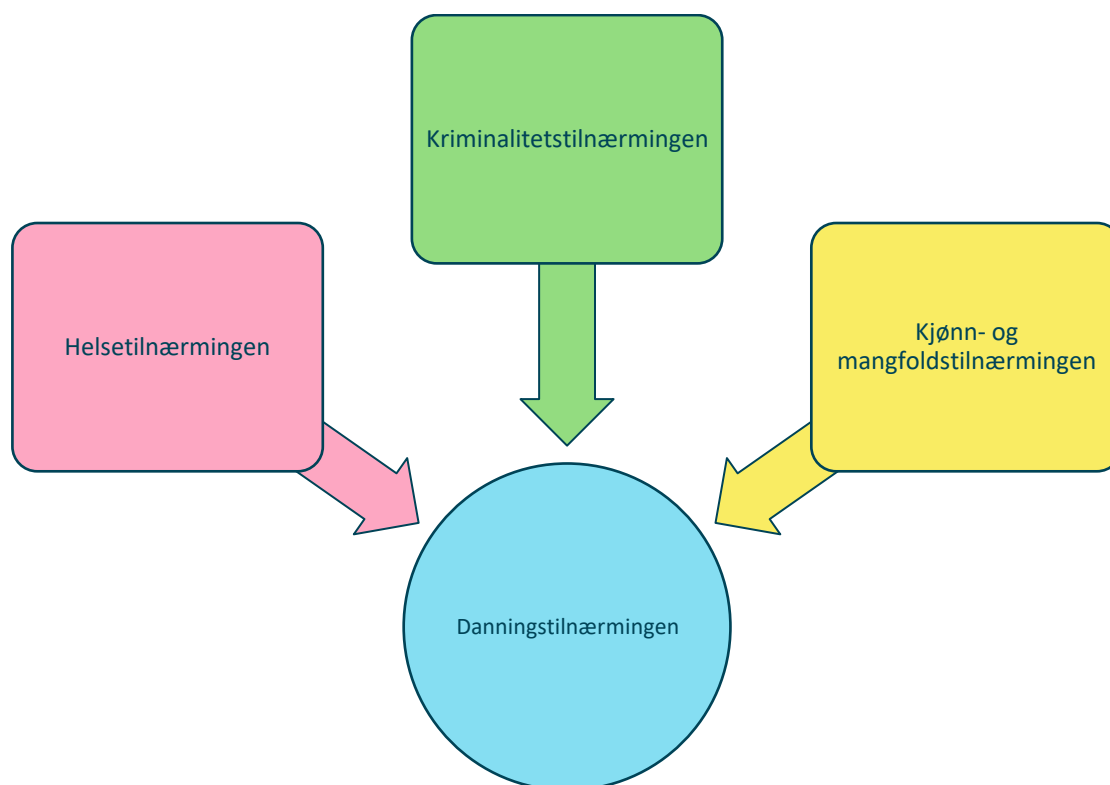
For å kategorisere seksualitetsundervisningen har Støle-Nilsen (2022) presentert fire ulike formål med seksualitetsundervisningen. Disse kategoriene ble utformet av Støle-Nilsen i forbindelse med masteroppgaven «Seksuell danning» (Støle-Nilsen, 2017). De fire kategoriene som blir presentert er kriminalitetstilnærmingen, helsetilnærmingen, kjønn- og mangfoldstilnærmingen og danningstilnærmingen. Forklaringen på disse kategoriene blir presentert i figuren (Figur 1) nedenfor.

Figur 1: De fire ulike tilnærmingene til seksualitetsundervisning. Fra *Helhetlig seksualitetsundervisning i skolen* (s.22), av Marianne Støle-Nilsen, 2022, Universitetsforlaget.

Ifølge Støle-Nilsen (2022) beskriver disse fire kategoriene det som anses som viktigst og legges mest vekt på innen seksualitet. Det blir også understreket at seksualitetsundervisningen ikke vil være helhetlig uten å inkludere alle disse fire kategoriene, da tilnærmingene er gjensidig avhengig av hverandre (Støle-Nilsen, 2022).

Danningstilnærmingen omhandler alt som barn og unge trenger å lære for å ha et godt forhold til seksualitet, kropp, kjønn og intimitet (Støle-Nilsen, 2022). Rønbeck og Germeten (2014) knytter begrepene danning og læring sammen, da danning forutsetter læringsprosesser. Dette betyr at danningstilnærmingen ikke kan oppstå uten at det har skjedd læring innenfor noen av de tre andre tilnærmingene (Støle-Nilsen, 2022). Denne forklaringen har vi presentert visuelt i figuren nedenfor (Figur 2).

Figur 2: Danningstilnærmingen

I Figur 2 presenteres det hvordan helsetilnærmingen, kriminalitetstilnærmingen og kjønn- og mangfoldstilnærmingen korrelerer med danningstilnærmingen. Ut ifra dette vil summen av disse tre tilnærmingene være det som utgjør en helhetlig danningstilnærming (Støle-Nilsen, 2022). I tillegg til de tre tilnærmingene, kan også andre faktorer som anses som viktig bidra til en helhetlig danning i seksualitetsundervisningen.

I LK20 finner man kompetansemål som passer innen helsetilnærmingen, først og fremst under naturfag. I den norske skolen er det stort sett helsetilnærmingen, men også til dels kriminalitetstilnærmingen som har vært dominerende i seksualitetsundervisningen (Støle-Nilsen, 2022). Når vi ser på læreplanen i naturfag nevnes det ikke noen spesifikke kompetansemål som kan knyttes til seksualitet før etter 4.trinn. Ifølge dette kompetansemålet skal elevene blant annet kunne samtale om menneskets reproduksjon. Videre skal elevene etter 7.trinn blant annet kunne gjøre rede for fysiske og psykiske forandringer i puberteten, samt hvordan disse forandringene kan påvirke følelser, handlinger og seksualitet (Utdanningsdirektoratet, 2020b).

I følge Støle-Nilsen (2022) blir kjønn- og mangfoldstilnærmingen mest tatt opp i fag som samfunnsfag og KRLE. Imidlertid kan man også finne noen kompetansemål som passer til dels under naturfag. Når vi ser på læreplanen i KRLE, finner vi i noen grad kompetansemål etter 4.trinn som kan knyttes til seksualitet. I dette faget er det derimot mer tydelige kompetansemål tilknyttet seksualitetsundervisning etter 10.trinn. I samfunnsfag derimot, finner vi kompetansemål hvor elevene skal kunne samtale om følelser, kropp, kjønn og seksualitet allerede etter 2.trinn. Videre finner vi kompetansemål etter 7.trinn som kan knyttes til kjønn- og mangfoldstilnærmingen. I følge dette kompetansemålet skal elevene blant annet kunne reflektere over variasjoner i identiteter, seksuell orientering og kjønnsuttrykk (Utdanningsdirektoratet, 2020d).

I læreplanen i samfunnsfag finner vi også kompetansemål som kan knyttes til kriminalitetstilnærmingen. Etter 2.trinn skal elevene kunne uttrykke og respektere egne og andres grenser. Videre skal elevene etter 4.trinn kunne samtale om grenser, vold og seksuelle overgrep, samt kjenne til hvor man kan få hjelp dersom man blir utsatt for vold og seksuelle overgrep. Etter 7.trinn skal elevene i samfunnsfag kunne reflektere over egne og andres grenser knyttet til følelser, kropp, kjønn og seksualitet. I tillegg skal elevene kunne drøfte hva man gjør dersom grenser blir brutt (Utdanningsdirektoratet, 2020c). Sammenlignet med tidligere læreplaner, gir læreplanen fra 2020 en tydeligere vektlegging av at elevene skal kjenne til grenser og hvordan de kan få hjelp dersom man blir utsatt for seksuelle overgrep (Støle-Nilsen, 2022).

Sentrale begreper, emner og læringsmål i seksualitetsundervisningen

I UNESCO sin veiledning som ble publisert i 2009 ble det presentert seks kategorier for hva som bør inkluderes i undervisningen om seksualitet (UNESCO, 2009). I den reviderte veiledningen fra 2018 er disse kategoriene oppdatert til åtte kategorier. Dersom seksualitetsundervisningen skal være helhetlig, bør alle disse åtte kategoriene inkluderes i undervisningen (UNESCO et al., 2018). Disse åtte kategoriene har vi presentert i figuren under (Figur 3).

FORHOLD OG RELASJONER <ul style="list-style-type: none"> • Familier • Vennskap, kjærlighet og romantiske relasjoner • Toleranse, inkludering og respekt • Langvarige forpliktesler og foreldrerollen 	VERDIER, RETTIGHETER, KULTUR OG SEKSUALITET <ul style="list-style-type: none"> • Verdier og seksualitet • Menneskerettighet og seksualitet • Kultur, samfunn og seksualitet 	KJØNN <ul style="list-style-type: none"> • Den sosiale konstruksjonen av kjønn og kjønnsnormer • Kjønnlikestilling, stereotyper og fordommer • Kjønnbasert vold 	VOLD OG TRYGGHET <ul style="list-style-type: none"> • Vold • Samtykke, privatliv og kroppslig integritet • Trygg bruk av internett og kommunikasjonsteknologi
FERDIGHETER FOR HELSE OG VELVÆRE <ul style="list-style-type: none"> • Normer og hvordan jevnaldrende påvirker seksuell atferd • Å ta avgjørelser • Kommunikasjon, avvisning og forhandlingsferdigheter • Medieforståelse og seksualitet • Finne hjelp og støtte 	MENNESKEKROPPEN OG UTVIKLING <ul style="list-style-type: none"> • Seksuell og reproduktiv anatomi og fysiologi • Reproduksjon • Pubertet • Kroppsbilde 	SEKSUALITET OG SEKSUELL ATFERD <ul style="list-style-type: none"> • Sex, seksualitet og det seksuelle livsløpet • Seksuell atferd og seksuell respons 	SEKSUELL OG REPRODUKTIV HELSE <ul style="list-style-type: none"> • Graviditet og å forhindre graviditet • Hiv og aids: stigma, helsehjelp og støtte • Å forstå, anerkjenne og redusere risiko for seksuelt overførbare infeksjoner og hiv

Figur 3: UNESCO sine åtte kategorier for helhetlig seksualitetsundervisning

De åtte kategoriene til UNESCO er alle like viktige og bygger opp under hverandre. Derfor er det viktig at man underviser om de i sammenheng med hverandre (UNESCO et al., 2018). Kategoriene er viktige fordi de bidrar til en omfattende og helhetlig tilnærming til seksualitetsundervisningen. Ved hjelp av disse kategoriene kan man sikre at seksualitetsundervisningen tar hensyn til faktorer slik som kulturelle forskjeller, ulike kjønnsroller og verdier, samt ulike aldersgrupper og livsfaser (UNESCO et al., 2018).

Ved å ta hensyn til disse kategoriene, kan seksualitetsundervisning hjelpe til med å utvikle sunne holdninger og verdier rundt seksualitet, fremme likestilling mellom kjønnene, og støtte en sunn og ansvarlig seksuell atferd. Det kan også bidra til å bekjempe diskriminering, hatkriminalitet og vold basert på seksuell orientering og identitet. I tillegg kan seksualitetsundervisning bidra til å forebygge seksuelt overførbare infeksjoner (SOI) og uønskede svangerskap ved å gi informasjon om prevensjon og beskyttelse. Det kan også hjelpe til med å styrke selvtilliten og selvbildet, og bidra til å redusere risikoen for seksuelle overgrep og vold (UNESCO et al., 2018). Vi vil videre gå dypere gjennom hva hver av de åtte kategoriene til UNESCO innebærer, for å gi en helhetlig tilnærming til seksualitetsundervisningen.

1. Forhold og relasjoner er en kategori som handler om å utvikle sunne forhold og relasjoner basert på toleranse, inkludering og respekt. Dette gjelder forhold og relasjoner som familie, vennskap, kjærlighet og romantiske relasjoner. Forhold og relasjoner inkluderer også langvarige forpliktelser og foreldrerollen.
2. Verdier, rettigheter, kultur og seksualitet: Denne kategorien handler om å forstå at alle mennesker har rett til å uttrykke sin seksualitet på en sikker og fri måte. Kategorien handler også om å forstå hvordan kulturelle normer, verdier, tradisjoner og samfunnet kan påvirke vår forståelse og uttrykk for seksualitet. Dette konseptet handler også om å respektere og akseptere ulikheter og mangfold i samfunnet, inkludert ulike seksuelle orienteringer, identiteter og kjønnsuttrykk.
3. Kategorien kjønn, handler om å forstå og anerkjenne at kjønn er en sosial konstruksjon og at menn og kvinner bør være likestilt med like rettigheter og muligheter. Dette inkluderer også å utforske og utfordre stereotyper, fordommer og diskriminering basert på kjønn. Dette inkluderer også å lære om ulike seksuelle orienteringer og identiteter.
4. Vold og trygghet er en kategori som tar for seg det å forstå at alle mennesker har rett til å uttrykke sin seksualitet på en sikker og fri måte, uten å føle frykt for diskriminering, vold eller overgrep. Dette inkluderer også forståelse for grenser og samtykke. Kategorien inkluderer også å utvikle forståelse for trygg bruk av internett og kommunikasjonsteknologi.
5. Ferdigheter for helse og velvære: Denne kategorien handler om å utvikle forståelse for hvordan normer og jevnaldrende kan påvirke seksuell atferd. Denne kategorien handler også om å utvikle verdier og etisk tenkning som støtter sunn og ansvarlig seksuell atferd. Dette inkluderer også å lære om hvordan man skal ta beslutninger om seksuell aktivitet og samtykke. Kategorien inkluderer også hvordan man kan finne hjelp og støtte, eksempelvis ved traumer av seksuelle overgrep eller vold.

6. Menneskekroppen og utvikling er en kategori som handler om å forstå og respektere sin egen kropp og andres kropp, samt ta vare på sin egen helse og velvære. Dette inkluderer forståelse for hva som skjer med kroppen under puberteten. Kategorien handler også om seksuell og reprodktiv anatomi og fysiologi, samt reproduksjon.
7. Kategorien om seksualitet og seksuell atferd handler om å anerkjenne at sex, seksualitet og seksuell atferd er en del av livslang læring.
8. Seksuell og reprodktiv helse: Denne kategorien handler å forstå, anerkjenne bruken av prevensjon for å redusere risiko for seksuelt overførbare infeksjoner og hiv. Kategorien handler også om å lære om graviditet, samt hvordan man kan forhindre graviditet. Kategorien skal også inkludere helsehjelp og støtte rundt hiv og aids, samt utvikle forståelse for å redusere stigma.

3 Metode

Forskningsdesignet bestemmes i stor grad ut ifra hva man ønsker å undersøke. Som nevnt innledningen har vi utformet to forskningsspørsmål. Vi har valgt å benytte en liten intervjustudie med semistrukturert intervju av naturfagslærere for å besvare våre forskningsspørsmål. Bakgrunnen for dette er at den kvalitative forskningen skal avdekke betydningen av et fenomen for de involverte (Merriam & Tisdell, 2015). I denne masteroppgaven skal vi bruke kvalitative intervju for å avdekke betydningen av seksualitetsundervisning for naturfagslærere. Hensikten er å kunne få en rik og detaljert oversikt over helhetlig seksualitetsundervisning, og hvordan lærere forstår og bruker dette begrepet. Det kvalitative intervjuet følger med en grad av fleksibilitet, hvor interaksjonen mellom forsker og deltaker tilpasses (Christoffersen & Johannessen, 2012).

Forskningsintervjuet i vår oppgave ble bygget opp etter rammer for *et semi-strukturert intervju*. I et semi-strukturert intervju har forskeren klare temaer og forslag til spørsmål i form av en intervjuguide og forskningsspørsmål (Postholm & Jacobsen, 2021). Ved å bruke denne formen for intervju stod informantene våre fritt til å fortelle om sine synspunkter, hvor vi videre kunne stille oppfølgingsspørsmål som var tilpasset deres utsagn. Kunnskapen i intervjuet blir dermed skapt i møtet mellom forskeren og informantenes synspunkter (Postholm & Jacobsen, 2021). I det løpende intervjuet dukket det gjerne opp spørsmål som vi som forskere ikke hadde tenkt ut på forhånd. Med dette pendler intervjuet mellom deduktiv og induktiv tilnærming. Vekslingen mellom disse to tilnærmingene kalles abduktiv tilnærming (Postholm & Jacobsen, 2021).

I arbeidet med intervju benyttet vi oss av kvalitativ innholdsanalyse som analyseverktøy. Dette er en form for analyseverktøy som brukes til å identifisere og kategorisere temaer eller mønstre i datamaterialet på en grundig måte (Fauskanger & Mosvold, 2014). Vi utførte tre forskjellige typer kvalitativ innholdsanalyse. Disse er konvensjonell innholdsanalyse, teoridrevet innholdsanalyse og summativ innholdsanalyse (Fauskanger & Mosvold, 2014). Disse tre formene for kvalitativ innholdsanalyse vil vi klargjøre senere i analysen.

3.1 Utvalg og forberedelse av intervju

Forskningsspørsmålene skal undersøke hvordan lærere forstår og praktiserer en helhetlig seksualitetsundervisning. For å best mulig svare på disse forskningsspørsmålene, ønsket vi å intervju minst tre naturfagslærere i barneskolen. Tre informanter takket ja til intervju etter at vi var i kontakt med administrasjonen fra fire barneskoler, og i direkte kontakt med seks lærere i Vestland fylkeskommune. Det var vanskelig å få tak i informanter som ønsket å stille til intervju. Tre informanter var likevel tilstrekkelig, da det ikke var ønskelig å benytte seg av for mange informanter fordi datamaterialet fra mange kvalitative intervju er svært tidkrevende å analysere. Alle de tre som sa ja var lærere vi hadde kjennskap til fra før. Ingen av de andre vi tok kontakt med sa ja. Trolig er det fordi seksualitetsundervisning er et sensitivt tema som enkelte lærere ikke ønsker å dele, eller er komfortable å snakke om. Utvalget av lærere er ikke tilfeldig, og man kan derfor anta at disse tre er interessert og engasjert i temaet. Studien er også, som nevnt over, en liten kvalitativ studie og konsekvensen av disse to faktorene er at man ikke uten videre kan generalisere funnene til å gjelde for andre lærere. Man kan imidlertid få viktig informasjon som man kan bygge videre på i mer omfattende studier, eller se i sammenheng med eksisterende studier.

De tre informantene våre er alle kvinnelige allmennlærere i alderen 40 og 50 år. Informant 1 har jobbet i 12 år som lærer ved tre ulike skoler i urbane strøk. Her har informanten jobbet på alle trinn fra første til og med åttendeklasse. Informant 2 har vært i læreryrket i 23 år på en mindre landlig skole. Nå underviser informanten på sitt første år med 5.trinn, men har tidligere kun undervist på småtrinnet. Informant 3 har erfaringer som lærer i 18 år, og har hovedsakelig undervist på mellomtrinnet ved seks ulike skoler i både urbane og mer landlige strøk.

Vi meldte prosjektet vårt til Norsk senter for forskningsdata (NSD) i forkant av datainnsamlingen. Bakgrunnen for dette, var at vi skulle bruke en lydopptaker som verktøy i intervjuet og dette medførte at vi samlet inn og behandlet datamateriale som kunne identifisere informantene. Det å bruke lydopptaker er fordelaktig fordi den gjør det mulig å bevare nøyaktige svar uten å måtte ta notater. I tillegg vil en lydopptaker også kunne fange opp informantenes tonefall og pauser. I søknaden som skulle sendes inn til NSD ble det stilt krav til intervjuguide. Intervjuguiden vår var delt inn i tre kategorier. Første del av intervjuguiden inneholdt noen introduksjonsspørsmål for å kartlegge informantens praktiske og faglige bakgrunn. Videre inneholdt intervjuguiden spørsmål tilknyttet

forskningsspørsmålene våre, hvor vi var ute etter informantens tanker og erfaringer innenfor vårt forskningsfelt.

Etter at vi ferdigstilte intervjuguiden, valgte vi å gjøre en pilotundersøkelse på en medstudent. Ved å gjennomføre en pilotundersøkelse fikk vi prøvd ut hvordan intervjusituasjonen ville kjennes ut, og vi fikk testet ut om noen av spørsmålene var uklare. I tillegg ble vi kjent med hvordan lydopptakeren fungerte. På denne måten fant vi ut hvordan vi best mulig kunne registrere lyd, samt minske sjansen for tekniske feil i intervjuet.

3.2 Datainnsamling

Da vi fikk prosjektet godkjent av NSD, kontaktet vi informantene fortløpende. To av intervjuene ble utført digitalt på grunn av at det var praktisk vanskelig å finne tid til et fysisk møte. Det siste intervjuet ble holdt fysisk på skolen hvor informanten jobber. Alle intervjuene hadde en varighet på mellom 30 og 40 minutter. I forkant av intervjuet hadde informantene fått et informasjonsskriv om hva intervjuet ville handle om (Vedlegg 2: Samtykkeskjema), i tillegg til at de hadde fått tilsendt forskningsspørsmålene vi hadde utarbeidet. Slik kunne de forberede seg eller gjøre seg opp noen tanker innenfor temaet.

Før vi startet intervjuet forsikret vi informantene om at vi kun var ute etter deres erfaringer og perspektiver, og at de kunne prate om temaene som dukket opp. I det løpende intervjuet opplevde vi informantene som ærlige og de gav uttrykk for at de syntes det var et interessant forskningsfelt. Mot slutten av intervjuet var det rom for at informantene kunne legge til informasjon som ikke var blitt tatt opp. Vi opplevde de som tilfreds med informasjonen de hadde gitt oss, og alle informantene var åpne for at vi kunne ta kontakt med de i etterkant.

To av intervjuene ble transkribert av en student, mens det siste ble transkriberte av den andre studenten. Transkripsjonen ble utført ved at vi førte inn i Word samtidig som vi lyttet på lydopptakene. Etter at alle de tre intervjuene var transkribert, kvalitetssikret vi transkripsjonene. Dette gjorde vi ved at vi begge lyttet gjennom alle de tre intervjuene mens vi leste gjennom transkripsjonene og rettet eventuelle feil.

3.3 Analyse

I forkant av analysen forsøkte vi å utvikle kategorier basert på det teoretiske rammeverket. Denne kategoriutviklingen viste seg å være vanskelig og tidkrevende, og etter rådføring med veileder valgte vi å benytte analyseverktøyet kvalitativ innholdsanalyse (Fauskanger & Mosvold, 2014). I arbeidet med analysen benyttet vi NVivo versjon 1.7.1 som analyseverktøy (Lumivero, 2022).

Kvalitativ innholdsanalyse

Kvalitativ innholdsanalyse er en samlebetegnelse på flere ulike metoder. Hiesh og Shannon (2005) tok utgangspunkt i tre slike tilnærminger. Disse tre tilnærmingene er konvensjonell, teoridreven og summativ innholdsanalyse (Fauskanger & Mosvold, 2014). Det er disse tilnærmingene vi har valgt å benytte i vår oppgave.

Den kvalitative innholdsanalysen er en forskningsmetode som brukes til å studere og analysere skriftlig eller verbalt innhold. Dette kan inkludere alt fra intervjuer og notater til artikler og bøker. Vi valgte å bruke denne metoden for å systematisk identifisere og kategorisere temaer, mønstre og meningsinnhold i intervjudataene våre. Mosvold og Fauskanger (2014) bemerker at kvalitativ innholdsanalyse tidligere har blitt mest brukt i undersøkelser av tidsskrifter og avisartikler i andre fagfelt. Vi valgte å bruke denne analysen fordi den gir oss et mer inngående og detaljert bilde av transkripsjonsdataene sammenlignet med andre metoder. Dette var spesielt nyttig for oss ettersom vi hadde få informanter og ønsket å utnytte de begrensede transkripsjonsdataene på best mulig måte. I tillegg er kvalitativ innholdsanalyse en metode som er mindre brukt i utdanningsforskning, og dermed kan den gi oss en ny og unik innsikt (Fauskanger & Mosvold, 2014).

Konvensjonell innholdsanalyse

Konvensjonell innholdsanalyse er en analyseprosess som starter med en nøye undersøkelse av et datamateriale fra start til slutt, der man fokuserer på å identifisere temaer, mønstre og sammenhenger som fremkommer i dataene. I motsetning til andre analyseteknikker, jobber man ikke med forhåndsbestemte kategorier, men utvikler kategoriene etter hvert som man blir kjent med innholdet i datamaterialet (Hsieh & Shannon, 2005). Her må forskeren lese og analysere datamaterialet nøye, gjerne flere ganger, for å få en grundig forståelse av innholdet. Gjennom denne undersøkelsen kan man identifisere viktige temaer og mønstre som kan

utvikles som kategorier (Hsieh & Shannon, 2005).

Vi begynte analysen med den konvensjonelle delen av innholdsanalysen, hvor vi brukte en induktiv tilnærming for å utvikle kategorier basert på datasettet vårt. Analysen ble delt i to deler, basert på de to forskningsspørsmålene våre. I den første delen av analysen undersøkte vi lærernes perspektiver og tilnærminger tilknyttet seksualitetsundervisning, mens vi i den andre delen så på organiseringen av seksualitetsundervisningen.

For å få en oversikt over datamaterialet startet vi den konvensjonelle delen av innholdsanalysen med å lese gjennom de tre transkripsjonene våre. Ut ifra dette fikk vi en mulighet til å notere tanker og tolkninger. Videre benyttet vi NVivo hver for oss, og begynte med det først forskningsspørsmålet (Lumivero, 2022). her utviklet vi kategorier for hva lærerne uttrykte om deres perspektiver rundt seksualitetsundervisning. Etter vi hadde kodet de tre datasettene, sammenlignet vi kategoriene og kodene våre med hverandre. Gjennom denne sammenligningen, kom vi fram til hvilke koder som vi mente var mest representative for lærernes perspektiver og tilnærminger til seksualitetsundervisning. Disse er presentert i figuren nedenfor (Figur 4).

ELEVGRUPPEN	HELHETLIG SEKSUALITETS-UNDERVISNING	LÆRERROLLEN	KRITISK TENKING	SAMFUNNET
<ul style="list-style-type: none"> ▶ Elevbakgrunn ▶ Klassemiljø ▶ Respekt ▶ Trygghet <ul style="list-style-type: none"> ▼ Kunne le og fnise 	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Vanskelig <ul style="list-style-type: none"> ▼ Overgrep ▶ Viktig <ul style="list-style-type: none"> ▼ Overgrep ▼ Psykisk helse ▼ Være til stede 	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Fallgrop <ul style="list-style-type: none"> ▼ Alvorsgrad ▼ Lærerenes reaksjoner ▼ Personlig ▼ Religiøse og kulturelle syn ▶ Kunnskaper, ferdigheter og holdninger <ul style="list-style-type: none"> ▼ Help og rådgivning ▼ Komfortabel / ukomfortabel ▼ Konkret og tydelig ▼ Reflekterende samtale ▶ Lærer-elev relasjon ▶ Skole-hjem samarbeid <ul style="list-style-type: none"> ▼ Tips 	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Internett ▶ Kildekritikk 	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Danning og livsmestring <ul style="list-style-type: none"> ▼ Forståelse av seg selv ▼ Forståelse for andre ▼ Grenser ▼ Ordbruk ▶ I endring ▶ I nuet <ul style="list-style-type: none"> ▼ Aktuelle tema ▶ Referansepunkt ▶ Religion og kultur

Figur 4: Oversikt over koder for den konvensjonelle innholdsanalysen med vekt på lærernes perspektiver.

I den andre delen av den konvensjonelle innholdsanalysen tok vi utgangspunkt i forskningsspørsmålet som omhandler organiseringen av seksualitetsundervisningen. Her brukte vi tidligere gjennomlesninger og notater for å utvikle kategorier. Denne delen var også en induktiv prosess hvor vi jobbet hver for oss med de tre datasettene. Vi sammenlignet kategoriene og kodene vi hadde utviklet, og justerte disse som et resultat av sammenligningen. Oversikt over kodingen for dette forskningsspørsmålet vises nedenfor i figuren (Figur 5).

Figur 5: Oversikt over koder for den konvensjonelle innholdsanalysen med vekt på organisering av seksualitetsundervisningen.

Imidlertid var kodingsprosessen ikke en lineær prosess. I arbeidet med kodingen, oppdaget vi behovet for å opprette nye kategorier og koder. Disse kunne bidra til en dypere forståelse av innholdet, samt skape en bedre sammenheng i dataene. Dersom disse nye kodene kunne brukes på andre deler av materialet, måtte vi gå tilbake og se etter flere uttalelser fra lærerne som kunne falle inn under de nye kodene.

Det var en tidkrevende og gjennomgående prosess. Ettersom vi delte denne delen av analysen i to deler basert på forskningsspørsmålene, var det noen ganger vanskelig å skille mellom disse. For eksempel fikk vi en «skole-hjem samarbeid»-kode i begge analysedelene. Dette var fordi lærerne uttrykte skole-hjem samarbeid som både et perspektiv og som en del av organiseringen. Vi løste dette problemet ved å definere kodene mer tydelig. I organiseringsdelen ble skole-hjem samarbeid kun kodet dersom det ble omtalt som en ressurs. Dersom det ikke ble omtalt som en ressurs, ble det kodet som perspektiv.

Teoridrevet innholdsanalyse

Den andre typen innholdsanalyse som Fauskanger og Mosvold (2014) har beskrevet er teoridreven innholdsanalyse. I denne delen arbeider man mer deduktivt og bruker et eksisterende teoretisk rammeverk for å sortere og analysere dataene. I det første forskningsspørsmålet vårt er vi interessert i lærernes tilnærminger til seksualitetsundervisning. For å kategorisere lærernes tilnærminger til undervisningen, ønsket vi å plassere de innenfor Støle-Nilsen (2022) sine fire kategorier (se Figur 1). Disse fire kategoriene er kriminalitetstilnærmingen, helsetilnærmingen, kjønn- og mangfoldstilnærmingen og danningstilnærmingen. Det understrekes av Støle-Nilsen (2022) at disse tilnærmingene er gjensidig avhengig av hverandre og at seksualitetsundervisningen ikke vil være helhetlig uten å inkludere alle de fire kategoriene. Hensikten med å plassere lærerne innenfor disse, er å få innsikt i hvilke tilnærminger lærerne har uttrykt seg om. Ved å bruke dette rammeverket, håpet vi å samle verdifull informasjon om lærerens tilnærminger til seksualitet.

I resultatkapittelet har vi valgt å kategorisere våre informanter innenfor Støle-Nilsen sine fire tilnærminger for en helhetlig seksualitetsundervisning. Vi har valgt å illustrere denne kategoriseringen prosentvis isteden for å bruke antall koder, da kodene i den teoridrevne innholdsanalysen ble omfattende og inneholdt mye tekst. Selv om prosentfordelingen gir en indikasjon på tematikken i intervjuene, er det viktig å merke seg at den ikke gir et fullstendig bilde av informantenes perspektiver og innholdet i kodene. Vi har også utelatt kategorien "ikke kodet" fra fremstillingen, og noen deler av transkripsjonene ble utelatt dersom de var irrelevante for tematikken i intervjuet. Kortere koder kan likevel være like interessante og gi viktige funn på lik linje med lengre koder.

En slik prosentfordelingen vil bare gi et begrenset bilde av komplekse fenomener og perspektiver som kommer fram i intervjuene. I en kvalitativ intervjustudie kreves det en grundigere og mer kontekstuell analyse av hele datamaterialet for å få et mer fullstendig bilde av funnene (Postholm & Jacobsen, 2021). I tillegg kan prosentfordelingen også skjule eller utelukke viktige temaer eller perspektiver som ikke passer inn i de forhåndsdefinerte kategoriene som ble brukt i analysen. Dette kan føre til at viktig informasjon går tapt og at resultatene blir unyanserte. Til slutt er det verdt å merke seg at prosentfordelingen kan være påvirket av forskjellige faktorer som vår spørsmålsformulering, informantens svar og konteksten til intervjuet. Dette betyr at resultatene kan være avhengig av hvordan intervjuet ble gjennomført og tolket, og at det er viktig å ta hensyn til dette når man tolker resultatene.

Summativ innholdsanalyse

Analysens summative del har som hovedpoeng å undersøke hvordan ord eller innhold opptrer i en spesifikk sammenheng (Fauskanger & Mosvold, 2014). Ved å søke etter spesifikke ord eller fraser i datamaterialet, kan man få en forståelse av hvilken mening og sammenheng disse ordene ble brukt i. Denne formen for ordsøking skiller seg fra kvantitative metoder ved at det er konteksten og meningen bak ordene som er viktig.

For vår del ble hovedhensikten til den summative innholdsanalysen å underbygge samt gi eksempler på de funnene vi har gjort i andre deler av analysen. Den summative innholdsanalysen gjorde det mulig for oss å gå mer i dybden ved å undersøke spesifikke ord eller fraser. For å gjøre dette benyttet vi dataanalyseprogrammet NVivo. I dette programmet kunne vi bruke «word frequency-funksjonen» til å finne hvilke ord lærerne brukte mest, i tillegg til tekst «search-funksjonen» for å søke på spesifikke ord eller fraser. I søkene fra disse

funksjonene kan man også bestemme størrelsen av konteksten for å enklere få en forståelse av hvilken sammenheng og mening disse ordene ble brukt i (Lumivero, 2022).

For å finne de relevante ordene å søke etter, brukte vi en tilnærming som beskrevet av Corbin og Strauss (2008). Innen den kvalitative metoden «grounded theory» beskriver de en teknikk som kalles å «vinke med det røde flagget». Denne teknikken benyttes for å identifisere steder i datamaterialet hvor positive og negativ ladete ord blir benyttet. Når informanter uttrykker ord som for eksempel «aldri» eller «alltid», må man prøve å grave dypere etter meningen bak disse ordene. Ved å «vinke med det røde flagget» kan man peke ut slike elementer i datamaterialet og undersøke nærmere for å se om de kan føre til nye innsikter om fenomenet. Når det gjelder vår summative analyse benyttet vi ord som «viktig» eller «uviktig» for å finne slike innsikter. For å beholde mest mulig oversikt valgte vi også her å dele analysen i to (Corbin & Strauss, 2008).

3.4 Datakvalitet

Når man utfører en analyse av kvalitative data, er det svært viktig å sikre at personlige meninger ikke påvirker analysen for mye og at konklusjonene man trekker ikke er tilfeldige. En måte å oppnå dette på er å vurdere datakvaliteten grundig. For kvalitativ forskning er validitet og reliabilitet to nøkkelbegreper som bør tas i betraktning når man vurderer datakvaliteten. Det er mange faktorer som kan påvirke datakvaliteten, inkludert konteksten der forskningen ble utført og de spesifikke informantene som deltok i undersøkelsen. Det er derfor viktig å være bevisst på at vår forståelse av dataene vil være begrenset til denne spesifikke studiens kontekst, som Postholm og Jacobsen (2021) også påpeker. Ved å grundig vurdere datakvaliteten kan man bidra til å sikre at analysen er så objektiv og pålitelig som mulig.

Validitet

Validitet referer til gyldighet. Kort fortalt omhandler dette hvor treffende de dataene vi har samlet inn er i forhold til det vi ønsker å finne ut av (Grønmo, 2004). I følge Grønmo (2004) er validiteten i første rekke avhengig av hvordan undersøkelsen er utformet. For å svare på dette må vi ta utgangspunkt i problemstillingen og forskningsspørsmålene våre og stille følgende spørsmål; Kan dataene våre gi et svar på problemstillingen og forskningsspørsmålene vi har formulert? Vi valgte å dele problemstillingen vår i to for å gjøre analysen mer fokusert og for å kunne finne kategorier som var mer treffende for problemstillingen. Dette kan bidra til å øke validiteten i oppgaven.

Validiteten i en liten intervjustudie bestemmes også av planleggingen og gjennomføringen av selve intervjuene. Ved å gjennomføre et semistrukturert intervju, kunne vi planlegge spørsmål på forhånd ved hjelp av en intervjuguide. En intervjuguide kan bidra til å vinkle intervjuet slik at svarene som blir gitt, er mer treffende for det vi ønsket å undersøke. Dette er med på å øke validiteten. I forkant av intervjuene gjennomførte vi også en pilot. Vi valgte å justere intervjuet basert på resultatene fra pilotundersøkelsen. Eksempelvis var det noen spørsmålsformuleringer som opplevdes uklare. Ved å ha gjennomført en pilotundersøkelse kunne vi sikre en gunstigere intervjuprosess og i større grad bidra til å ivareta oppgavens validitet.

I intervjuet var vi opptatt av viktigheten av å la informantene få uttrykke seg fritt. Dette gjør at man kan få en større forståelse av informantens perspektiver og kan få innsikt i temaer som man kanskje ikke hadde tenkt på forhånd. Samtidig kan dette også føre til at intervjuet avviker fra det vi ønsker å undersøke med tanke på forskningsspørsmålene. Vi prøvde å finne en balanse mellom å la informantene få uttrykke seg fritt, og samtidig styre intervjuet i henhold til intervjuguiden vi hadde utformet. En svakhet som ble indentifisert var at vi enkelte ganger hadde manglende bruk av oppfølgingsspørsmål. Dette kan være uheldig siden informantene kunne ha gitt interessant informasjon som ikke ble fulgt opp videre. Det å stille gode oppfølgingsspørsmål er viktig for å sikre at informantene gir så mye relevant informasjon som mulig.

Reliabilitet

Reliabilitet viser til hvor pålitelige og stabile datamaterialet er. Dersom en studie gjentas under de samme forholdene og gir samme resultat begge gangene, vil reliabiliteten anses som høy (Grønmo, 2004, s. 222). I en kvalitativ studie er det flere faktorer som påvirker reliabiliteten, slik som kontekst og valg av datainnsamlingsmetode. I vårt tilfelle har vi gjennomført tre intervjuer om det samme fenomenet, men i ulike kontekster. Dette er noe som kan påvirke oppgavens reliabilitet fordi ulike kontekster kan ha en innvirkning på informantenes svar og perspektiver. Konteksten består av en spesifikk intervjusetting i møtet mellom oss og informantene. Hver informant har egne erfaringer, bakgrunner og tanker tilknyttet teamene som tas opp i intervjuet. Dermed vil intervjuene kunne gi oss kontekstuell kunnskap relatert til problemstillingen vi ønsker å undersøke (Postholm & Jacobsen, 2021).

Valget ved å bruke intervju som metode for datainnsamlingen har en innvirkning på reliabiliteten i oppgaven. Intern konsistens er et sentralt begrep tilknyttet reliabilitet og refererer til graden av overenstemmelse mellom de ulike delene av dataene som ble samlet inn. I vår oppgave betyr dette at vi kan sammenligne svarene på de samme spørsmålene fra de ulike informantene. Vi opplevde at informantene ga relativt sammenlignbare svar på spørsmålene, noe som kan tilsa en høyere grad av intern konsistens. Når det gjelder konsistensen i svarene var det imidlertid vesentlige forskjeller i hva de ulike informantene uttrykte.

En begrensning ved vår datainnsamling var vår manglende erfaring med denne typen intervju. Dette kan ha ført til at vi har stilt forskjellige spørsmål eller formulert de samme spørsmålene på ulike måter i de tre intervjuene. Dette er noe som kan ha påvirket stabiliteten og påliteligheten av resultatene. For å motvirke denne begrensningen gjennomførte vi en pilotundersøkelse før de tre intervjuene og brukte en lik intervjuguide i alle intervjuene for å sikre likhet i intervjusituasjonen for informantene. Likevel kan det også være variasjoner i hvordan de ulike informantene tolket disse spørsmålene og hvordan vi oppførte oss som intervjuere. Resultatene i en slik studie vil derfor i stor grad påvirkes av hvem som gjennomfører den.

I kvalitative studier er det viktig å være bevisst over at våre oppfatninger kan påvirke oppgavens stabilitet og pålitelighet (Grønmo, 2004). Slike forhåndsoppfatninger kan bidra til systematiske feil som kan påvirke resultatene. Forskerens egne forhåndsoppfatninger kan føre

til bias, og det er derfor viktig å være bevisst på dette og gjennomføre tiltak for å redusere denne påvirkningen. I vår studie brukte vi en intervjuguide og arbeidet uavhengig av hverandre under analysen. Vi har også prøvd i størst mulig grad å reflektere over vår egen påvirkning og rolle i forskningsprosessen. Vi oppdaget også at noen av spørsmålene vi stilte i intervjuene kunne tolkes som ledende. Vi var derfor nøye med å være bevisst på våre egne forhåndsoppfatninger for å unngå at dette skulle påvirke resultatene, og dermed kunne vi sikre at informantenes perspektiver og erfaringer ble riktig representert.

3.5 Etiske dilemma og personvern

Når man utfører forskning er det viktig å ta hensyn til de etiske utfordringene som kan oppstå, dette gjelder spesielt ved innsamling av datamateriale (Postholm & Jacobsen, 2021). Da vi bestemte oss for å ha intervju som metode for masteroppgaven, var det nødvendig å melde inn prosjektet til personvernombudet. Dette er for å beskytte informantene ettersom forskningen innebærer behandling av personopplysninger. Ved rekrutteringen av informanter, gjorde vi de oppmerksomme på temaet og formålet med forskningen. Dette var noe vi valgte å gjøre da seksualitetsundervisning er et sensitivt tema som ikke alle er komfortable å snakke om. Å delta i forskning skal være frivillig og på denne måten kunne de selv velge om dette var noe de ønsket å være med på. Før intervjuets start gikk vi muntlig gjennom det praktiske rundt forskningen, og forsikret oss om at informantene var innforstått med deres rettigheter. Vi gjorde også informantene oppmerksom på hvordan vi ville behandle datamaterialene i ettertid.

I arbeidet med datamaterialet er det viktig å behandle personopplysningene riktig for å forhindre brudd på personvernet. Det kan imidlertid være en utfordring i kvalitativ forskning, hvor antall deltagere ikke er stort. Dette er fordi det er få informanter og deres historier og erfaringer kan gjøre dem gjenkjennelige (Postholm & Jacobsen, 2021). For å ivareta våre informanter er ingen av navnene deres satt i sammenheng med de enkelte intervjuene og transkripsjonene. Vi velger også å kun oppgi kjønn og alder på informantene og at de jobber på skoler i Vestland fylkeskommune, og ikke hvilke kommuner skolene tilhører. I resultatene våre vil vi presentere noen utdrag fra intervjuene med våre informanter. For å videre ivareta deres personvern har vi valgt å gjengi utdragene på bokmål, uavhengig av dialekt.

4 Resultat

Resultatene for denne oppgaven er knyttet opp mot problemstillingen og er hovedsakelig inndelt på bakgrunn av de to forskningsspørsmålene. Organisering er en sentral del av seksualundervisningspraksisen, samt lærerens kunnskaper, ferdigheter og holdninger. I intervjuene ble lærerne bedt om å svare på spørsmål som omhandlet ulike aspekter rundt seksualitetsundervisning. Dette inkluderte blant annet spørsmål om hva de legger i begrepet seksualitetsundervisning, hvordan undervisningen er organisert, hvilke erfaringer de har gjort seg med seksualitetsundervisning og om det er noen tema innenfor seksualitet de synes er vanskelig å undervise om.

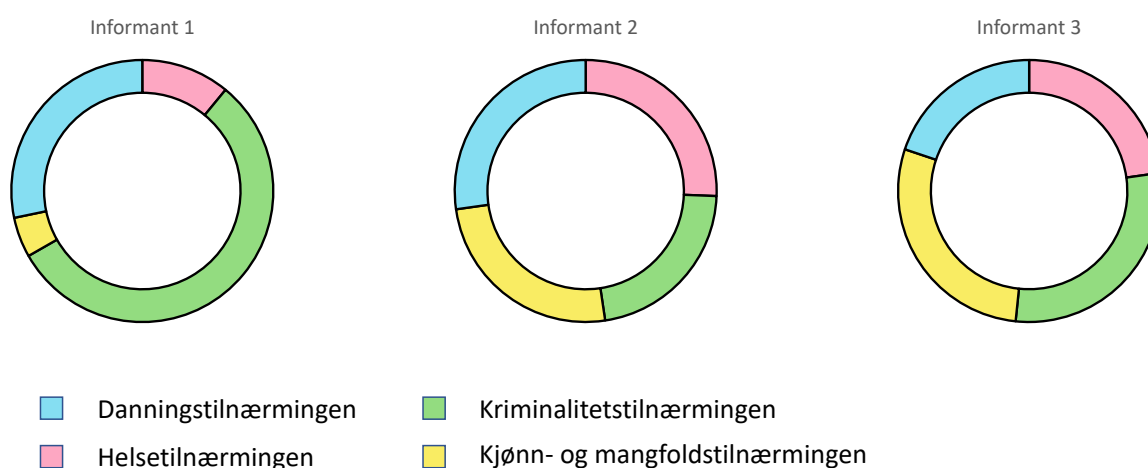
I resultatene var det mange likhetstrekk mellom de tre naturfagslærerne. Imidlertid fant vi også variasjoner mellom disse. De er alle tre kvinnelige allmennlærere i alderen mellom 40 og 50 år, og de underviser så og si i alle fag. I yrket som lærer har de vært i 12, 15 og 23 år. To av lærerne har jobbet på alle trinn fra 1. til 7.klasse, samt noen trinn på ungdomsskolen. Den tredje læreren har kun jobbet på 1.-4.trinn fram til hun nylig har blitt lærer for en 5.klasse. Skolene som lærerne jobber på er mer eller mindre tradisjonelle klasseromsskoler, med ett unntak av en baseskole. To av lærerne har jobbet på flere skoler i både urbane og mer landlige strøk, mens den tredje kun har jobbet på en landlig skole.

Temaer innen helse blir relativt lite tatt opp i intervjuene med disse naturfagslærerne. Derimot er det temaer innenfor kriminalitet som lærerne uttrykker i størst grad. De temaene innen kriminalitet som blir mest omtalt, er grenser, grensesetting og overgrep. Når det gjelder organiseringen av undervisningen er det gjengående at seksualitetsundervisningen ikke faller under ett spesifikt fag. Undervisningen om seksualitet blir derimot undervist som tema, hvor antall undervisningstimer er varierende.

4.1 Hvilke tilnærminger innenfor seksualitetsundervisning legger naturfagslærere vekt på i undervisningen?

Kategoriseringen av lærerne har vi gjort på bakgrunn av hva de har uttrykt av erfaringer og perspektiver rundt seksualitetsundervisning, samt hvilke temaer de anser som viktige å trekke inn i undervisningen. Som presentert i Figur 4 i metodekapittelet har vi brukt koder fra den konvensjonelle innholdsanalysen som vi mener var mest representative for lærernes perspektiver og tilnærminger til seksualitetsundervisningen.

I tillegg til kodene fra den konvensjonelle innholdsanalysen, har vi også brukt kodingen fra den teoridrevne innholdsanalysen (se Figur 1) i kategoriseringen av lærerne. I figuren nedenfor (Figur 6) viser vi prosentandelen av de ulike tilnærmingene for en helhetlig seksualitetsundervisning som våre informanter har uttrykt. Det bør bemerkes at en betydelig andel av dataene ikke ble kodet innenfor noen av disse tilnærmingene. Det fremgår klart i figuren at kriminalitetstilnærmingen er en tilnærming som informantene ofte nevner. Informant 1 har en betydelig overrepresentasjon av kriminalitetstilnærmingen, og omtaler både kjønns- og mangfoldstilnærmingen og helsetilnærmingen i mindre grad sammenlignet med de andre. Informant 2 og Informant 3 har en relativt jevn fordeling innen alle de fire tilnærmingene.

Figur 6: Prosentvis dekning av tilnærminger for en helhetlig seksualitetsundervisning

Kategoriseringen av lærernes tilnærminger vil vi videre fremstille ved å ta for oss en og en tilnærming, hvor vi vil presentere hvilke lærere som faller inn under de ulike tilnærmingene. I denne presentasjonen vil vi presentere utdrag fra intervjuene som vi har kodet innenfor de ulike tilnærmingene. Hensikten med dette er å tydeliggjøre hvilke tilnærminger vi har plassert lærerne under ved bruk av den teoridrevne innholdsanalysen, med støtte av kodene fra den konvensjonelle innholdsanalysen. For å videre ivareta anonymiteten til informantene, presenterer vi disse som «Informant 1», «Informant 2» og «Informant 3». Det er ingen sammenheng mellom navnene og rekkefølgen på fremstillingen.

Helsetilnærmingen

I seksualitetsundervisningen skal helsetilnærmingen dekke over temaer som prevensjon, seksuelt overførbare infeksjoner, graviditet, reproduksjon og kroppslige funksjoner. Informant 2 faller i størst grad under denne tilnærmingen, da mye av tematikken i intervjuet omhandler disse temaene. I intervjuet uttrykker informanten viktigheten av at barn og unge kjenner til de forandringene som skjer med kroppen i puberteten. Dette er også noe som Informant 3 trekker fram i intervjuet, at det er viktig at elevene vet hva som skjer med kroppen i overgangen fra barn til voksen.

«Det har vært elever som gjerne ikke har vasket seg ordentlig i puberteten. Som du da må «frazze inn» og snakke om det med at du produserer mer svette og ... den type ting i kroppen når du er innenfor den alderen ... ikke sant.» (Informant 3)

Informant 3 forteller også at elevene skal kunne få lov til å le og fnise litt, samtidig som man som lærer må kunne være tydelig og konkret. Ifølge informanten er det viktig å få elevene til å forstå at puberteten er en normal ting som skjer alle, og at det faktisk skjer noe med kroppen. Dette er også noe Informant 1 trekker inn i intervjuet.

«Også bygget vi opp for eksempel at mensen på en måte, at det er jo kult. Det betyr at det funker. Altså heller øse ting litt opp til at det naturlige er bra, enn at det er kjempeflaut.» (Informant 1)

I sammenheng med hvilke tema seksualitetsundervisningen burde bestå av, snakker Informant 3 blant annet om kroppslige forandringer og reproduksjon.

«Men det viktigste er at barnet vet sin kjønnsidentitet og at de vet at det skjer ting med kroppen, de lærer å sette grenser og at de.. ehm.. vet hvordan man reproduseres.» (Informant 3)

Informant 2 nevner også reproduksjon som en del av opplæringen i seksualitet, men at hun ikke har hatt denne undervisningen i særlig grad.

«Også må en jo da etter hvert tenker jeg, snakke om ehh hvordan barn blir til og sånne ting. Men jeg føler liksom at det har jeg liksom ikke gjort så veldig nøye.» (Informant 2)

Kriminalitetstilnærmingen

Formålet med kriminalitetstilnærmingen i seksualundervisningen er at den skal bidra med å forebygge kriminelle handlinger knyttet til seksualitet (Støle-Nilsen, 2022). Både Informant 1 og Informant 3 faller i størst grad innenfor kriminalitetstilnærmingen. Dette fører en pekepinn på mye av fokuset for intervjuene, da tematikken blant annet omhandlet språkbruk, grensesetting og overgrep. Informant 1 understreker gjennom intervjuet viktigheten av at barn bør være klar over at det finnes grenser for hva som er greit og ikke.

«det tror jeg er et viktig tema som vi hadde og dette med grenser, og ikke minst grenser overfor voksne. Sånn at du forebygger eventuelle overgrep eller at du greier å fortelle elevene at visst dette skjer deg er det ikke greit.» (Informant 1)

Informant 2 uttrykker seg også innen denne tematikken og sier at de har snakket en del om grensesetting i sin klasse, hvor det er viktig at barna er klar over hvor grensene går.

«ehh grensesetting og kjenne liksom til hva er min kropp og hva er din kropp. Og ehh hva, hvor, og det handler, det som vi har snakket mest om er jo dette her med hvor går grensene for voksne, hva de kan gjøre med barn og sånne ting.» (Informant 2)

I den summative innholdsanalysen har vi også valg å fokusere på nøkkelordet «vanskelig». Her er vi interessert i å se hvilke tema innenfor seksualitet som informantene anses som vanskelige å undervise om. For å få flere treff i datamaterialet, har vi også inkludert ord som «kjempevanskelig», «vanskeligere» og «vanskeligste».

Informant 1	Informant 2	Informant 3
Antall treff: 6	Antall treff: 4	Antall treff: 3

Nå vi spør informantene om det er noen tema innen seksualitet som de synes er vanskelig å undervise om, kommer det fram hos alle informantene at de synes seksuell vold og overgrep er et vanskelig tema.

«Men jeg synes det er [vanskelig] selvfølgelig å snakke om det som ikke er okei. Visst voksne utsetter barn for noe eller storesøsken. Altså i det hele tatt, både incest og pedofili synes jeg er kjempe[vanskelig] å snakke om.» (Informant 1)

Informant 3 forteller at når det gjelder undervisningen om disse temaene, må læreren ha hjelp av eksterne fagpersoner.

«Men den grensen jeg syns er [**vanskelig**]st å trå på, det er det med seksuelt overgrep og misbruk. Fordi at ... frykten for å plante en tanke. Sant. Den er også stor. Eller frykten for å ikke se den som trengte. Sant. Det er de to store. Også kan det diskuteres hvilken som er størst, men forestill deg då ... du sitter og hører på også plutselig går du hjem også beskylder du din far for noe han aldri har gjort eller motsatt. Du prøver å formidle meg noe ... at din far har gjort også har ikke jeg skjønt det. Det er det [**vanskelig**]ste av alt. For der er grensen så ... så den kan jeg glatt gi fra meg til SMISO.» (Informant 3)

Her kommer det fram hos informanten at blant annet det som gjør dette temaet vanskelig å snakke om er frykten for å ikke se elever som trenger det, eller det å plante falske tanker hos elevene. Dette er også noe som Informant 1 forteller om.

«Ehmm, fordi det er en sånn balansegang mellom hva er det naturlige. At du ikke setter griller i hodet på elevene også har de meldt hele skolen for overgrep fordi noen var borti skulderen dens, altså man må finne en balanse sant. Ehmm, ja den syns jeg kan være litt sånn ubehagelig og [**vanskelig**], men også ikke minst har jeg opplevd å ha barn som bare har vært utsatt for noe i et klasserom når man skal snakke om ting. Og då er man så livredd for at de nå skal bli ukomfortable eller, så då har jeg gjerne forberedt eleven det gjelder på at i dag skal vi snakke om dette, jeg vet at det ikke er noe kjekt for deg, men jeg må det. Sånne ting. Men en ting er jo de du vet, det kan være enda [**vanskelig**]ere for de som kanskje sitter der sant. Så klart, det er det [**vanskelig**]ste.» (Informant 1)

Informant 2 uttrykker ikke dette temaet som vanskelig å undervise om i seg selv, men synes det er utfordrende å finne de riktige ordene når det gjelder denne undervisningen.

«så sitter noen der da, sant, og som for eksempel har gått gjennom, har vært utsatt for et overgrep, også bruker jeg ord som ikke, som kan gjøre det verre for de, sant. Eller uforståelige eller den, jeg trur ikke det er noen temaer som er [**vanskelig**], men jeg syns det er [**vanskelig**] å finne de rette ordene og begrepene, ja.» (Informant 2)

Kjønn- og mangfoldstilnærmingen

Denne tilnærmingen skal gi elevene en inkluderende, likestilt og normkritisk undervisning om seksualitet, for å kunne ivareta alle former for kjønn og seksualitetsmangfold (Støle-Nilsen, 2022). Både Informant 2 og Informant 3 er innenfor kjønn- og mangfoldstilnærmingen i stor grad.

«Også tenker jeg jo og at det går på dette med kjønn, sant. Ehh om jenter og gutter og, det er jo noe som har utviklet seg gjennom alle disse årene at det finnes flere kjønn og, sant. At det er kanskje mer en problemstilling som er mer aktuell nå enn hva den har vært tidligere.» (Informant 2)

Som Informant 2 trekker fram er blant annet tematikken om flere kjønn mer aktuell i dagens samfunn enn den har vært tidligere. Informanten forteller at denne tematikken om kjønnsidentitet og seksuell orientering er noe de har snakket mye om i sin klasse, da en elev har uttrykt forelskelse i samme kjønn. Å ta det dagsaktuelle inn i undervisningen er også noe som Informant 1 forteller er viktig.

«Som en inngangsvinkel, som en forståelse for andre mennesker. For det handler veldig mye om å forstå og respektere at folk er forskjellige, sant. Også har jo vi brukt litt Pride, hatt litt fokus på Pride og, når det har vært. Det er jo mye mer i vinden nå enn før.»

(Informant 1)

Informant 2 forteller at hun har en elev i klassen som har uttrykt forelskelse av samme kjønn. På bakgrunn av dette forteller læreren at dette er en tematikk som de har måttet snakke om.

«Men jeg har jo en jente i klassen da, som er lesbisk, så det må vi jo bare snakke litt om. For hun er veldig åpen om det, da.»

(Informant 2)

Informant 2 uttrykker i sammenheng med utdraget ovenfor at undervisningens innhold bestemmes ut ifra det som er relevant.

«Og jeg føler liksom det at det er liksom litt sånn med all undervisning på et vis, at det foregår i nuet og. Sant. At man tar det visst det blir aktuelt. I hvert fall sånne ting da.» (Informant 2)

Informant 3 forteller at det er viktig å kartlegge klassen og kjenne til de ulike elevbakgrunnene før man skal undervise om temaer innen seksualitet. Blant annet religion trekkes fram som en begrunnelse for dette.

«Noen ganger så kan jo ... ehh ... altså religiøse grunner ... at man må ta kontakt med foreldre. Der er visse religioner som ikke godkjenner at det snakkes om i klassen. Og da er det jo enda viktigere at en har gått gjennom et skole-hjem-samarbeid i forkant slik at man ikke plutselig har gjort store brølerter på det. Det er ulikt i forhold til prevensjonsopplæring i forhold til katolisisme, protestantisk. Ehh ... det må en undersøke litegranne på. Ehh ... Jehovas vitne har en annen base på ... på selve puberteten. Så der

må en avklare litt ting med foreldrene i forkant. Og de tingene er veldig viktig å ha på plass for at en selv også skal stå fram som en som ikke bare har funnet på noe i forbifarten.» (Informant 3)

Danningstilnærmingen

Denne tilnærmingen omhandler tematikken som faller innenfor de tre andre tilnærmingene, i tillegg til alt som elevene trenger å lære for å kunne ha et godt forhold til seksualitet, kropp og kjønn (Støle-Nilsen, 2022). Alle de tre informantene har i løpet av intervjuene vært innenfor danningstilnærmingen.

I den summative innholdsanalysen setter man fokuset på hvordan ord forekommer i en bestemt kontekst, og kan ta utgangspunktet i antallet forekomster av et bestemt ord (Fauskanger & Mosvold, 2014). Her har vi blant annet fokusert på nøkkelordet «viktig», for å se hvordan informantene bruker dette ordet knyttet til seksualitetsundervisningen. Vi har også inkludert ord som blant annet «viktigste» og «kjempeviktig» for å få flere treff i intervjuene.

Informant 1	Informant 2	Informant 3
Antall treff: 20	Antall treff: 7	Antall treff: 11

Nedenfor vil vi presentere noen utdrag vi har kodet under danningstilnærmingen, hvor også informantene bruker ordet «viktig». I det løpende intervjuet snakker Informant 2 om dagens samfunn som mer åpent, samt at alt av informasjon ligger så lett tilgjengelig. Det er lett for barn og unge i alle aldrer å søke seg til informasjon på nettet. Her har vi tenkt danning som det å kunne reflektere over virkeligheten, samt knytte det til kunnskaper og erfaringer man har fra før.

«og spesielt i forhold til at, hva var det den undersøkingsa sa, at unger ned til åtte års alderen søker på porno og alt mulig sant. Og da tenker jeg jo det at det er utrolig **[viktig]** at vi informerer og forteller om hva som er ekte og uekte og ikke virkelig og virkeligheten. Så jeg tenker det er et stort ansvar vi har på et vis, å fortelle hvordan det egentlig er. Også er det ett eller annet det med modenheten og sant, for det at, ehh det er stor forskjell på en åtteåring og en 16 åring. Både i hodet og kropp sant. Så det at, det er ett eller annet med det og visst, vi har snakket mye i klassen om at jo mer vi vet, jo enklere, altså jo bedre. Jo mer vi veit om ting, jo lettere er det å lære seg nye ting sant. Og selvfølgelig, jo mer vi vet om noe, jo lettere blir det kanskje å leve i samfunnet og sant.»
(Informant 2)

Dette er også noe som Informant 1 forteller om i intervjuet.

«og egentlig sånn snakket vi egentlig en god del om porno og hvor **[viktig]** det er at de skjønner at det ikke er virkelighetens verden.»
(Informant 1)

Informant 1 understreker også viktigheten av seksualitetsundervisningen som en helhet, og påpeker at dersom barn og unge skal kunne få forståelse for temaet trenger de å få «hele pakken». Dette er noe som faller inn under danningstilnærmingen. Selv om læreren gjerne hadde den tidlige pubertetsundervisning i jente- og guttegrupper, ble viktigheten av at begge kjønn lærte om hva som skjer med hverandres kropp påpekt.

«men jeg tenker det er kjempe[**viktig**] senere at de vet hva det går i. Fordi de lurder jo, for de skal jo gjerne kanskje bli kjæreste med en jente som har mensen en gang innimellom og de har en mor og en søster og en bestemor, og de må skjønne at det er helt normalt og at de ikke blir den der ahh har du mensen eller? Det gidder vi ikke. Sant? Ehh og omvendt, at jentene må lære om hva som skjer med guttene sin kropp og. Jeg tenker det er kjempe[**viktig**]. Men med en viss begrensing for det blir bare kleint å ha sånn tredje, fjerde klasse gutter kavende rundt på gulvet mens du snakker om mensen. Da blir jentene bare helt frustrert, sant.» (Informant 1)

Selv om det er viktig at elevene er klar over det fysiske som skjer med kroppen, understreker Informant 2 viktigheten av alt det psykiske som også skjer.

«men det som er det [**viktig**]**ste** for meg er jo, ikke det [**viktig**]**ste**, selvfølgelig er det [**viktig**] med alt det fysiske som skjer, men det er jo utrolig mye psykisk som skjer.» (Informant 2)

Danning i læreplanen er noe Informant 3 trekker inn i intervjuet.

«Det skal tross alt ifølge kunnskapsplanen bli det oppvokste mennesket, det reflekterende mennesket, det samfunnsmennesket, det engasjerte mennesket som ligger til grunn for hele planen i alle fag.» (Informant 3)

4.2 Hvordan praktiserer (disse) naturfaglærerne seksualitetsundervisningen i barneskolen?

Vårt andre forskningsspørsmål tar for seg de praktiske aspektene rundt seksualitetsundervisningen i barneskolen. Her er vi interessert i hvordan undervisningen om seksualitet organiseres. Dette gjelder blant annet hvilket trinn den legges til, om det er bruk av ressurser som eksterne fagpersoner og samarbeid med helsesykepleier, samt praksisen og innholdet for undervisningen.

To av informantene forteller at i undervisningen har de brukt en såkalt postboks hvor elevene kan stille anonyme spørsmål. Her skal elevene få mulighet til å stille spørsmål om alt mulig de lurer på, og få forklaring på spørsmålene sine. I det løpende intervjuet forteller Informant 1 at postboksen ble tømt ukentlig og at det gjerne ble kjørt et tema ut ifra spørsmålene.

Informanten uttrykker at flere av spørsmålene var fra elever som lurte på om det var noe galt med dem. Informant 1 påpeker også at det viktig å svare elevene på slike spørsmål for å avklare eventuelle bekymringer og bidra til at elevene ikke går rundt og føler seg unormale.

«Og noen lurte jo på dette, ååå tissen min er skeiv, jeg er syk, holder jeg på å dø? Sant, og andre var mer sånn, ehh hva betyr ett eller annet banneord for eksempel, eller er det vanlig å få hår under armene nå, altså sånne ting. Okei, hvordan er det å være forelsket, også tok jeg så mange jeg kunne, helst alle, for det er jo litt viktig med respekt for elevene når de endelig har spurt om noe, så er det om å gjøre å få svaret, og du kan ikke vente i fire uker, for då går jo de bare å styrer med de tankene på er jeg normal, sant.» (Informant 1)

Informanten forteller at det var viktig å kunne forberede seg skikkelig før gjennomgangen av spørsmålene med elevene. I forberedelsen forteller læreren at det var greit å kunne sette seg ned og søke opp svar på internett, samt supplere spørsmålene med en presentasjon. Dette for å selv kunne være forberedt på hvilke spørsmål som dukker opp, men også for viser respekt ovenfor elevene ved å gi de riktige svar.

«då hadde jeg forberedt meg ordentlig med PowerPoint og gjerne med bilder, for det er gjerne noe med å koble, og ikke sånn, hva skal jeg si, ehh ikke grenseoverskridende bilder, men realistiske.»
(Informant 1)

Informant 1 understreker betydningen av å være forberedt når man underviser i grenseoverskridende temaer som seksualitet. Informanten uttrykker at elevene kan stille uventede spørsmål under seksualitetsundervisningen, og at det derfor kan være nyttig å ha en kollega til stede i tillegg til å være positiv i møte med slike spørsmål.

«Men altså man må jo være forberedt fordi man trør jo inn i et tema som er grenseoverskridende for mange og du må være forberedt på at det kan komme spørsmål som du bare tenker, hva skal jeg svare? Sant, så du må ja, og det kan være også være greit å ha en kollega ved siden av som bare ja, altså ser på hverandre og bare hva skal vi si, om det er noe som er for vanskelig eller så bare si ja, kjempebra spørsmål. Jeg skriver det ned så snakker vi om det i neste uke. Sant, og da kan man redde seg litt inn visst man synes det er etisk vanskelig.» (Informant 1)

Informant 1 snakker også om at man må kunne være forberedt på at det kan komme spørsmål fra elevene utenom timen hvor de har hatt postboks.

«Man må kunne ta det litt på sparket og, for jeg tenker visst elevene plutselig midt i norsktimen kommer med et sånt spørsmål, tenker jeg bare dette er viktig. Bare pauser vi det vi har tenkt, her må vi snakke. Og da må man jo være forberedt på å gi rom, for det vil jo bli mye mer når man først har åpnet døren til å kunne snakke om sånne ting. Så må man tenke litt okei, nå sa du noe og det er akkurat nå du er snakkbar. Da må vi ta det mens du ønsker det, sant.» (Informant 1)

Informant 3 påpeker at lærerens oppførsel i undervisningen om seksualitet har en betydelig påvirkning på elevene. Ifølge informanten kan en useriøs og humoristisk tilnærming fra lærerens side føre til at elevene også tar temaet mindre alvorlig. Dette kan ifølge Informant 3 ende opp med at elevene tuller og spøker. Samtidig påpeker informanten at også en saklig og tydelig tilnærming fra lærerens side kan påvirke elevene i motsatt retning.

«Min erfaring er at så lenge man gir de lov til å knise-fnise litt når det er snakk om promp, tiss og bæsje og andre ting, så kan man også tydelig veilede de inn på ... altså ... det ... mine reaksjoner er med på å farge timen. Så hvis jeg står å (lager «ablegøyelyder»), sant, så får jeg en klasse som (lager «ablebøyelyder») ... knise-fniser. Er jeg saklig og tydelig så får jeg en klasse som reflekterer saklig og tydelig over de tingene. Ehm..... Er jeg NÅ MÅ DERE PASSE PÅ, NÅ MÅ DERE PASSE PÅ og overfølsom og veldig sånn og dere må huske og dere må ... Så får jeg elever som er ingen skal røre meg ingen skal gjøre noen ting. Sant.»

(Informant 3)

Informant 3 uttrykker at man ikke burde dele personlige erfaringer i seksualitetsundervisningen.

«Sant. Da har du trukket feil, hvis du går inn og er personlig. Jeg har opplevd ... eller mine barn har opplevd at læreren har plutselig gått inn og vært personlig ... og det er ikke min jobb. (Informant 3)

I likhet med Informant 3 understreker også Informant 1 viktigheten av å ikke dele egne erfaringer med elevene tilknyttet seksualitet. Informant 1 uttrykker at dette er med på å opprettholde profesjonell avstand til elevene.

«Også svarte jeg aldri sånn min erfaring er ... det gjør ikke jeg for det blir jo altfor intimt og personlig, men holder en viss distanse, som noen syns og andre syns.» (Informant 1)

Informant 3 nevner at man kan lære elevene om seksualitet gjennom for eksempel kunst og musikk. Informanten argumenterer for at dette bidrar til at elevene får reflektere og komme dypere inn i tematikken.

«Der er veldig mye spennende innenfor ... men sant for du henger deg gjerne først opp i film og bilder og ... men, men det er mye spennende både innenfor kunst og musikk som man kan komme inn litt dypere og ikke minst få refleksjon gjennom.»
(Informant 3)

I dette utsagnet trekker Informant 3 fram et eksempel tilknyttet begrepsforståelse i seksualitetsundervisning. I eksemplet informanten trekker fram er det forskjeller mellom betydningen og bruken av selve ordet.

«Men igjen homo betyr lik, er man homofil så liker man likt kjønn. Sant. Så hvis noen kaller.. ah du er homo.. Ja. Jeg er lik. Men jeg er ikke homofil, men jeg er homosapien. Vi er like skapninger for homo betyr lik. Sant. Bruken av ordet homo er med på å ødelegge ordet.»
(Informant 3)

Informant 1 uttrykker å ha observert elever som bruker skjellsord mot hverandre. Videre forteller informanten at hun har tatt initiativ til å forklare begrepet og at dette påvirker miljøet.

«men man merker at de kaller hverandre for horer og, så har jeg kanskje lagt inn, hva betyr egentlig hore? Sant, så okeeei, så man kan være litt lur der, fordi man merker gjerne på miljøet hva er greien.» (Informant 1)

Ressurser og rammefaktorer

Informant 3 fremhever skolens helsesykepleier som en viktig ressurs, da det er en profesjonell person som har gode opplegg på undervisning om seksualitet. Læreren understreker dette ved at man kan bruke skolens helsesykepleier som hjelp til å finne råd og veiledning til seksualitetsundervisningen, dersom det er noen temaer det er ukomfortabelt eller utfordrende å undervise om. Informant 1 derimot gir uttrykk for at seksualitetsundervisningen elevene får med helsesykepleier er altfor lite.

«så det var gjerne helsesøster som kom på 6.trinn og hadde sånne små grupper i to timer og thats it. Men ikke i min klasse da. Tenk, vi er jo helt blåst på en måte, ikke sånn, men det er jo alt for lite tenker jeg, og det blir så unaturlig, og alle er så ukomfortable også kommer det en helsesøster eller helsesykepleier de knapt har sett og skal lære de noe av det sånn mest intime og litt sånn kleine og alt det der.» (Informant 1)

I tillegg til helsesykepleier, nevnes det hos informantene at det også gjerne er brukt andre eksterne fagpersoner til seksualitetsundervisningen. Ettersom undervisning om seksualitet inneholder store temaer, er det ikke alt av undervisningen man som lærer kan klare selv. Her nevnes blant annet Støttesenteret mot incest og seksuelle overgrep (SMISO), som er et hjelpetilbud for personer som har vært utsatt for seksuelt misbruk og overgrep.

«SMISO. Som også kommer gjerne på ... De er hovedsakelig på 6.trinn. Og har en samtale rundt der.» (Informant 3)

Informant 3 uttrykker at det er viktig at skolen fungerer som en støtte i møte med disse temaene. Informanten understreker at det er viktig at skolen som organisasjon har ressurser som gjør det enklere for lærere å undervise. Videre påpeker Informant 3 at denne formen for støtte er med på å skape trygghet ved at infomanten vet hvor hun kan henvende seg dersom hun skulle trenge hjelp. Hun viser også til organisasjonen SMISO, som hun setter pris på å kjenne til.

«At skolen som organisasjon kvalitetssikrer disse tingene og lager planer og utstyrsbokser og verktøykasser som gjør at jeg slipper å finne opp hjulet på nytt. Og jeg vet kor jeg skal gå for å henvende meg til ... tenk hvis jeg aldri hadde hørt om SMISO.» (Informant 3)

Redd Barna nevnes også som en ressurs til undervisning om blant annet vold og overgrep. Lærerne snakker blant annet en kampanje fra Redd Barna som inneholder videoer om overgrep som er tilpasset for å vise elever, og gjerne tidlig i skoleløpet.

«Og Redd Barna ønsker og at man snakker om det i barnehager og alle steder, fordi dessverre forekommer det veldig, veldig tidlig. Og det er jo om å få de som er utsatt for det å forstå det ikkje er greit.» (Informant 1)

I intervjuet med Informant 1 trekker hun fram Uke 6 som en ressurs som mange lærere benytter seg av. Likevel gir informanten uttrykk for at det er for lite å legge seksualitetsundervisningen kun til denne uken.

«Også har de den Uke 6, sant. Og den er det mange som bruker veldig, men jeg tenker og det er litt lite å kun snakke om det denne uken i året.» (Informant 1)

Lærerne forteller at pubertetsundervisningen med helsesykepleier stort sett blir delt i kjønnsdelte grupper. Dette blir begrunnet med at puberteten kommer på ulike tidspunkt for jentene og guttene. Informant 2 påpeker at det kan være gunstig å dele klassen i mindre grupper, for eksempel etter kjønn. Informanten uttrykker at dette kan bidra til å skape en tryggere atmosfære for eksempel ved at elevene tørr å stille spørsmål som de ikke hadde turt å stille i en større klasse. Samtidig påpeker hun at i mindre grupper vil det man sier bli mer synlig, så det kan ha både positive og negative sider.

«jeg tenke at å være i mindre gruppe vil alltid være nyttig sant, for at, eller det er to ting. Det ene er det at det gjør det kanskje litt sånn tryggere, at de som du sitte på gruppe med er i samme situasjon som deg. Si at du skal snakke om pubertet eller kjønn, eller sånne ting, så vil jo du møte dine likemenn på den gruppa sant. At du har alle jentene for eksempel. Samtidig så vil jo du gjøre det veldig synlig visst du skal si noe, så det kan nå både være både og.» (Informant 2)

Ifølge Informant 1 starter undervisningen om pubertet vanligvis med jenter på tredje- og fjerde trinn. Årsaken til dette er at jentene har kommet lengre i utviklingen enn guttene, og det er nødvendig å gjøre undervisningen tryggere for dem. Informant 1 påpeker også at det kan være enklere å ha denne undervisningen kjønnsdelt fordi færre elever bidrar til mindre forstyrrelser.

«Men med en viss begrensing for det blir bare kleint å ha sånn tredje, fjerde klasse gutter kavende rundt på gulvet mens du snakker om mensen. Da blir jentene bare helt frustrert, sant.» (Informant 1)

Informant 3 uttrykker viktigheten av å gjennomføre forundersøkelser i klassen i forkant av seksualitetsundervisningen. Dette inkluderer å ta hensyn til hva som er naturlig i klassen, gruppeinndeling og om det er noen elever som har behov for ekstra beskyttelse. Derfor anbefaler informantene å vente med å undervise om seksualitet som ny lærer, og heller undervise om denne tematikken når man har blitt litt kjent med elevene.

«Jeg har nok gjort noen forundersøkelser i klassen. Altså hvis jeg kommer inn nå ny som vikar her så lager ikke jeg det samme opplegget som i en klasse der jeg er trygg i og kjenner alle elevene og har kjent de lenge. Så en er nødt til å gjøre et par under ... forundersøkelser først for å se hva er naturlig i denne klassen å gjør. Er det naturlig å dele de inn i jente-guttegruppe. Er det naturlig å dele de inn i rød, blå, grønn, gul oransje ... ting. Er det naturlig å dele de inn i seksergrupper, syvergrupper, firergrupper. Er det noen ut av elevene som må beskyttes litt mer enn andre. De tingene må en jo ha på plass. Så derfor starter man ikke i august som ny med seksualundervisning ... som ny vikar. Da begynner en jo gjerne først ut i mars neste år, når man har hatt de og blitt litt kjent med dem.» (Informant 3)

I tillegg til postkasse kommer det fram i alle intervjuene at digitale hjelpemidler blir brukt som en ressurs til seksualitetsundervisningen. Når vi spør hvilke digitale ressurser som blir brukt, svarer alle informantene at videoer er en god hjelp til undervisningen. Alle informantene trekker spesielt fram NRK, hvor man kan finne både videoer, veiledning og råd.

«ehh jeg opplever det at for eksempel NRK har veldig masse bra opplegg om slike ting. Og føler liksom at de treffer veldig på elevene sitt nivå.» (Informant 2)

Videre trekkes det fram andre medier og nettsider som er laget for barn og unge.

«Supernytt har ofte saker som er veldig relevante, ehh og aftenposten junior. Jeg syns alle disse medier er kjempeflinke og jeg tenker det er ferskvare, det er viktig å ta tak i ting når det plutselig skjer noe.» (Informant 1)

Informant 1 understreker viktigheten av å bruke tekster og annen litteratur, som kan fremme dybdelæringen for elevene. Dette gjelder ikke bare temaer om grensesetting og overgrep, men alle mulige temaer innen seksualitet som er skrevet og tilpasset barn og unge.

«jeg tenker det er viktig, i disse temaene å bruke noe nytt, noe ny skjønnlitteratur som man kan bruke i spisingen for eksempel, eller lese litt for de hver morgen, fordi at det gir en sånn dybdelæring framfor å bare si noe i fem minutter, så har jeg faktisk lest en bok på tre uker. Og de har tid til å reflektere litt og lure litt. Ehh så det har vært en kjempegod hjelp, å bruke skjønnlitteratur.» (Informant 1)

Informanten nevner også annen litteratur som er laget for barn og unge.

«Også finnes det og noen nye bøker nå som heter jenteboken og gutteboken. Som er et slags leksikon. Og de har jeg ofte bare stående i klasserommet til elevene kan bare gå bort. Og de er jo utlånt hele tiden.» (Informant 1)

I forbindelse med porno, trekker Informant 1 fram et eksempel hvor det er viktig at elevene skjønner hva som er virkelig og ikke.

«men det var all verdens tema og egentlig sånn snakket vi egentlig en god del om porno og hvor viktig det er at de skjønner at det ikke er virkelighetens verden. Ehh for det er jo det de fleste allerede har stiftet bekjentskap med og tror at å ja det er bare å si, eller hva skal jeg si, å presse noen til noe så syns de det er godt, eller at alle pupper ser sånn ut, eller folk går sånn kledd.»

(Informant 1)

Informant 3 forteller at hun har brukt mye tid på å håndtere elevers traume etter å ha blitt eksponert for blant annet porno.

«Ja, jeg har opplevd at de har søkt på en side som heter xxl som ikke var en sportsside. Eh ... for eksempel. Og på en måte brukt tid i å rydde opp både traumer rundt det å se sånne ting og ... eh... forklaring til foreldrene hvorfor, hvordan dette kan ha skjedd. Man vil jo beskytte sine barn, spesielt i en sånn sammenheng.»

(Informant 3)

Informant 1 forteller at det er viktig å dele gode nettsider med elevene. Dette begrunner informantene med at elevene skal få tilgang til pålitelig informasjon på internett.

«Ja og då har jeg brukt denne ung, jeg tror den heter ung.no, som er liksom en samleside hvor elever, altså den er vel, jeg husker ikke hvem som har lagd den, det kan dere sjekke ut, men der finner de utrolig mye informasjon som de kan stole på. Fordi det er jo det som er at det er jo dødskjipt å gå på nettet og søke på tiss eller et eller annet, du får jo så mye bilder, og de vet jo ikke kor de skal finne informasjon. Så dele gode nettsider med dem og.»

(Informant 1)

Informant 3 forteller om at referansepunktene mellom barn og voksne alltid vil være ulike. Dermed kan det være nyttig å undersøke hvor barn og unge sine referansepunkter ligger.

«Sant. Så eh ... referansepunktene i leggetid, i hvilken type film man ser på, i hvilket innhold av film man får se på ... eh ... Du går til et Iransk barn eller et muslimsk barn ... så, så vil det oppleve krig, blod og vold som film for de ser ikke på det som et problem. Men de får ikke se kvinner med naken hud før en viss alder for det er et problem. Ikke alle muslimer, men dog. Sant. Så, referansepunktene er så forskjellig. Og igjen derfor går jeg tilbake til det jeg sa ... at du må kartlegge elevene dine godt og være trygg på at ikke du plutselig trækker ut i en hengemyr. (Informant 3)

I tillegg til referansepunkt, uttrykker Informant 3 at det er viktig å benytte seg av ressurser som man selv er komfortabel med.

«Det er viktig å bruke tid på å finne filmsnutter ... eller ... beskrivelser av materiell ... som er på et område der jeg også er profesjonell og trygg. Sant. For deg kan det være naturlig å ta med en snutt i fra skam eller ... jeg vet ikke om det er skam den heter, men jeg tror du vet hva jeg tenker på ... Mens det ville det ikke vært for meg..» (Informant 3)

5 Diskusjon

Seksualitetsundervisningen er som nevnt i teoridelen, en viktig del av opplæringen til unge mennesker. Det er fordi den gir barn og unge kunnskaper og ferdigheter som er nødvendige for at de skal kunne ta informerte valg tilknyttet sin seksuelle helse og trivsel (UNESCO et al., 2018). En helhetlig seksualitetsundervisning omfatter temaer som anatomi og fysiologi, prevensjon, samtykke og grensesetting, kjønnsidentitet, seksuell orientering og å kunne knytte sunne relasjoner. Seksualitet og seksualitetsundervisning har blitt stadig mer aktuelt i samfunnet, særlig på grunn av økt mangfold og åpenhet rundt dette temaet. Til tross for dette, er det fortsatt tegn på at manglende kunnskap, fordommer og skepsis fortsatt eksisterer. Et eksempel på dette er den nevnte "dont say gay"-loven, som indikerer en manglende vilje til å adressere og undervise temaer som homofili i tillegg til andre aspekter ved seksualitetsundervisningen. Det er derfor viktig at skolene og lærerne tar ansvar for å gi elevene en god seksualitetsundervisning, som er uavhengig av eventuelle begrensninger eller holdninger som måtte eksistere i samfunnet.

Kontula (2014) påpeker at det elevene lærer i seksualitetsundervisningen bør både være helhetlig og relevant for elevene sitt liv. I den siste tiden er det flere oppslag i medier hvor det er rettet kritikk mot kvaliteten på seksualitetsundervisningen i skolen. I innledningen ble det eksempelvis nevnt to VG-artikler som stilte spørsmål ved kvaliteten på undervisningen og kompetansen til lærerne i grunnskolen (Ertesvåg, 2023a, 2023b). Hos de norske skolene er den faktiske tilstanden og kvaliteten på seksualitetsundervisningen vanskelig å fastslå. Sammenlignet med mange andre land sine læreplaner har Norge en relativt liberal og helhetlig tilnærming til seksualitetsundervisningen. Likevel rapporteres det at den norske seksualitetsundervisningen varierer både i innhold og mengde (Parker et al., 2009). Blant annet Langfeldt (2013) har også påpekt at skolens fokus på seksualitetsundervisningen er for snever. På bakgrunn av dette er opplæringen elevene får innen seksualitet i stor grad avhengig av skolen og lærernes vektlegging av temaet.

I vår masteroppgave har vi valgt å rette spesielt fokus på lærere og deres rolle i dagens skole når det gjelder seksualitetsundervisning. Vår oppfatning er at lærerne kanskje er den viktigste faktoren som påvirker hvordan dette temaet blir undervist for elevene. I denne diskusjonsdelen vil vi derfor utforske lærernes holdninger og praksiser i forhold til en trygg, helhetlig og tilpasset seksualitetsundervisning for elevene. Vi mener det er viktig å undersøke

hvordan lærerne forstår og tar ansvar for seksualitetsundervisningen, ettersom dette kan ha stor betydning for elevenes læring og utvikling på området.

Ifølge UNESCO (2022) så er det en mangel på forskning som undersøker de positive effektene ved en helhetlig seksualitetsundervisning utover de rent helsemessige. I UNESCO sin veiledning fra 2018, poengteres det at en helhetlig seksualitetsundervisning ikke burde være utelukkende risikobasert. Innholdet i en risikobasert undervisning fokuserer på temaer som seksuelt overførbare infeksjoner, uplanlagt graviditet og andre uønskede konsekvenser av seksuell aktivitet (Braeken & Castellanos-Usigli, 2018). Derimot burde undervisningen også inneholde de positive sidene ved seksualitet, som for eksempel relasjoner som preges av respekt og likestilling (UNESCO et al., 2018). I følge Braeken og Castellanos-Usigli (2018) vil en seksualitetsundervisning som tar utgangspunkt i de positive sidene ved seksualitet være en fordel. Bakgrunnen for dette er at en undervisning som kun tar opp de negative sidene ved seksualitet og sex, kan forsterke frykt, skam og tabu (Braeken & Castellanos-Usigli, 2018).

Informant 3 påpeker at det er viktig for lærere å være forsiktig med å bli for beskyttende ovenfor elevene i seksualitetsundervisningen. I følge informanten er det viktig å passe på hvordan man vinkler seksualitetsundervisningen, slik at man ikke setter griller i hodet på elevene. Dette begrunner informanten med at elevene kan bygge sterke grenser eller hindringer som kan påvirke deres oppfatning av sex og seksualitet. Dette perspektivet er i tråd med eksempelvis Støle-Nilsen, som kritiserer at undervisningspraksisen i Norge lenge har vært dominert av en risikobasert tilnærming (Støle-Nilsen, 2022). I følge Støle-Nilsen (2022) vil denne tilnærmingen bidra til å forsterke frykt, skam og stereotyper. Dette er også noe som kommer fram i en artikkel publisert i VG (2023a). I denne artikkelen påpekes det at en undervisning med overdrevent vekt på blant annet seksuelt overførbare sykdommer og grensesetting, kan bidra til en ugunstig innflytelse på seksuell helse (Ertesvåg, 2023a). Likevel er det viktig å poengtere at man ikke skal ignorere de negative sidene ved seksualitet. Man skal derimot være klar over hvordan man vektlegger tematikken i undervisningen, og hvordan man som lærer vinkler informasjonen videre til elevene.

Til tross for viktigheten av å trekke fram de positive sidene ved seksualitetsundervisningen, er det interessant å merke seg at dette ikke er et perspektiv som kommer fram av de to andre informantene. En mulig årsak kan være at datainnsamlingen og analysen ikke var tilstrekkelig fokusert på dette perspektivet. Derfor ble ikke informantene spurt direkte om sine synspunkter og erfaringer på dette området. I tillegg definerte vi ikke koder eller kategorier som dekker denne tematikken.

I tillegg til at seksualitetsundervisningen skal være balansert, påpeker Støle-Nilsen (2022) at undervisningen om seksualitet bør være i forkant. Dette begrunnes med at det er viktig at elevene har den nødvendige informasjonen de trenger før de møter selve situasjonen. En seksualitetsundervisning som er i forkant, kan bidra til at elevene har gjort relevante og nødvendige refleksjoner på forhånd (Støle-Nilsen, 2022). På bakgrunn av dette er det også viktig å understreke at seksualitetsundervisningen ikke bare kan være bestemt ut ifra temaer som elevene lurer på og/eller tar opp. Seksualitetsundervisningen må også komme med temaer som enkelte elever ikke har kjennskap til fra før, for å kunne utstyre dem med kunnskaper og ferdigheter de kan benytte i møte med en gitt situasjon (Støle-Nilsen, 2022). Dette poenget kommer også fram i UNESCO (2018) sin veiledning, som påpeker viktigheten av at barn burde lære om puberteten før de selv kommer dit.

I våre intervju uttrykker informantene seg ulikt om seksualitetsundervisningen. I de løpende intervjuene er det enkelte temaer som nevnes at de burde være i forkant av elevene. Imidlertid gis det uttrykk for at mange av temaene innen seksualitet kun blir tatt opp dersom de skulle bli aktuelle. Dersom flesteparten av temaene kun blir tatt opp hvis det er noe elevene lurer på, er det ikke sikkert at elevene klarer å skaffe seg den nødvendige kunnskapen de trenger i møte med en gitt situasjon. Vår mening er derfor at undervisningspraksisen ikke burde bestemmes ut ifra hva elevene lurer på innen seksualitet. Slik som Støle-Nilsen (2022) påpeker, skal seksualitetsundervisningen også ta opp temaer som elevene ikke har kjennskap til fra før, for å bygge videre på ny kunnskap. Selv om det kan være nyttig å la elevene stille spørsmål rundt de det lurer på innen seksualitet, bør undervisningen også inkludere en mer omfattende tilnærming til seksualitet.

5.1 Hvilke tilnærminger innenfor seksualitetsundervisning legger naturfagslærere vekt på i undervisningen?

Tradisjonelt sett har undervisningen om seksualitet hatt et fokus som omhandler temaer og perspektiver som går under helsetilnærmingen (Støle-Nilsen, 2022). I henhold til Støle-Nilsen sine fire tilnærminger, bør seksualitetsundervisningen inkludere temaer som inngår i alle tilnærmingene. Undervisningen om seksualitet vil ikke være helhetlig uten å inkludere disse tilnærmingene. Støle-Nilsen (2022) begrunner dette med at tilnærmingene er gjensidig avhengig av hverandre. Dersom noen av disse tilnærmingene utelukkes fra undervisningen kan det påvirke elevenes danning. Derfor mener vi det er viktig at seksualitetsundervisningen er helhetlig, slik at elevene kan få en bred forståelse tilknyttet seksualitet utover det rent helsemessige.

Helsetilnærmingen

UNESCO (2018) presenterer noen kategorier for hva en helhetlig seksualitetsundervisning burde inneholde. En helhetlig seksualitetsundervisning vil som nevnt kunne fremme seksuell helse og velvære for barn og unge. Summen av UNESCO sine kategorier (se Figur 3) treffer under samtlige av tilnærmingene til Støle-Nilsen. Likevel er det flere av dem som er tettere knyttet opp mot helsetilnærmingen. Dette gjelder spesielt menneskekropp og utvikling som tar for seg blant annet temaer som reproduksjon, pubertet og kroppsbilde (UNESCO et al., 2018).

Helsetilnærmingen er den tilnærmingen som er tettest knyttet opp mot naturfag og som har vært mest fremtredende både nasjonalt og internasjonalt i forskningen på seksualitetsundervisning (UNESCO, 2022). Vanwesenbeeck (2020) mener også i en artikkel at helsetilnærmingen er den tilnærmingen som har vært mest dominerende i forskningen om seksualitetsundervisning. For å undersøke effekten av helsetilnærmingen kan man teste målgruppens atferd og helsetilstand (Støle-Nilsen, 2022). En mulig forklaring på hvorfor helsetilnærmingen har vært den mest utbredt i forskningen, kan være at effekten av de andre tilnærmingene i mindre grad kan måles og dokumenteres (Vanwesenbeeck, 2020).

Langfeldt (2013) hevder blant annet at undervisningen i Norge har hatt et snevert fokus på seksualitet. Ved å hovedsakelig ta opp temaer som reproduksjon, samleie, prevensjon og kjønnssykdommer i seksualitetsundervisningen. Dette fokuset kan føre til at elever ikke får den nødvendige kunnskapen de trenger for å utvikle sunne holdninger til seksualitet (Røthing & Svendsen, 2009). Selv om helsetilnærmingen er en viktig del av undervisningen om seksualitet, er det også viktig å inkludere temaer innenfor kriminalitetstilnærmingen og kjønn- og mangfoldstilnærmingen for at undervisningen skal være helhetlig (Støle-Nilsen, 2022).

I en undersøkelse fra Sex og Samfunn (2022) rapporterer elevene at det er temaer innenfor helsetilnærmingen som blir mest tatt opp i seksualitetsundervisningen. Her mener elevene at de tre temaene som de har hatt mest om i undervisningen er prevensjon, seksuelt overførbare infeksjoner og sex. Lærerne i undersøkelsen oppgir derimot at de hadde undervist mest om temaer som kjønn og forelskelse, kjærlighet og grenser (Sex og Samfunn, 2022). Dette faller under kjønn- og mangfoldstilnærmingen, samt kriminalitetstilnærmingen. Dette funnet i forskningen, forsterker inntrykket med at elevene og lærerne har en ulik forståelse av undervisning om seksualitet. Dette perspektivet kan komme av at de har ulike forventninger til hva undervisningen skal handle om. Støle-Nilsen (2022) påpeker at elever gjerne har en forventning til at seksualitetsundervisningen skal omhandle sex. En undervisning som ikke tar opp slike temaer, vil elevene heller ikke kategorisere som seksualitetsundervisning. Dette kan dermed forklare de nevnte funnene i undersøkelsen til Sex og Samfunn (2022).

Naturfag er det faget som er tettest knyttet til helsetilnærmingen. Etersom alle våre informanter er naturfagslærere er det derfor overraskende at denne tilnærmingen er mindre diskutert sammenlignet med de andre tilnærmingene. Selv om våre informanter sjelden knytter sin seksualitetsundervisning direkte opp mot naturfag, treffer noe av det de har uttrykk likevel under naturfaglige temaer. Dette er noe som vi har kodet under helsetilnærmingen. Informant 3 uttrykker seg om temaer tilknyttet denne tilnærmingen ved å omtale ulike ting som skjer med kroppen i puberteten, slik som hormoner, hår og svette. De to andre informantene trekker også inn noen naturfagsrelaterte temaer i forbindelse med helsetilnærmingen. Dette er eksempelvis temaer som kroppens funksjoner og pubertet.

Som nevnt knytter våre informanter sjelden seksualitetsundervisningen opp mot et spesifikt fag. Dette er interessant ettersom flestparten av lærerne i undersøkelsen til Sex og Samfunn (2022) rapporterte at undervisningen om seksualitet faller under naturfagstimene. Likevel fremkommer det at disse lærerne underviser om et vidt spekter av temaer tilknyttet seksualitet. Vi har også funnet dette blant våre informanter, selv om fordelingen mellom de ulike tilnærmingene varierer noe (se Figur 6).

UNESCO understreker som nevnt viktigheten av å lære barn om puberteten før de selv kommer dit (UNESCO et al., 2018). Det er imidlertid viktig å merke seg at barn utvikler seg forskjellig, både når det gjelder kropp, modenhet og erfaringer. I forbindelse med undervisning om pubertet uttrykker Informant 3 et ønske om å bygge opp en kompetanse tidlig. Informanten forteller at man starter med å gå gjennom pubertet og det som skjer med kroppen i overgangen fra barn til voksen. For eksempel så påpeker hun at det er viktig som lærer å informere elevene om kroppens endringer i denne alderen, som blant annet økt svetteproduksjon og lignende. I læreplanen LK20 derimot, nevnes ikke puberteten som et kompetansemål før etter 7.trinn. I følge Norsk helseinformatikk (NHI) kommer jenter i puberteten i 10-11 års alderen, mens hos guttene starter puberteten vanligvis ett år senere (NHI, 2021). Vi mener derfor det er bekymringsfullt at læreplanen ikke har vektlagt dette kompetansemålet før etter 7.trinn. Dermed vil ikke elevene få mulighet til å reflektere over de fysiske og emosjonelle endringene som vil skje med kroppen deres, i forkant av puberteten.

Reproduksjon er en tematikk informantene tar opp i relativt liten grad. I følge Utdanningsdirektoratet sin støtte til undervisning om kjønn og seksualitet fastslås det at elevene skal tilegne seg kunnskap om pubertet, nytelse, samleie og reproduksjon (Utdanningsdirektoratet, 2020e). Reproduksjon nevnes også som et kompetansemål i naturfag etter 4.trinn. To av informantene uttrykker seg kort tilknyttet denne tematikken. Informant 3 nevner reproduksjon i sammenheng med hvilke tema hun mener seksualitetsundervisningen burde inneholde. Informanten sier eksempelvis at det er viktig at elevene blir bevisst over sin egen kropp, før elevene vet hvordan man reproduseres. Likevel uttrykker hun ikke når og hvordan denne undervisningen burde foregå. Informant 2 nevner også reproduksjon som en del av opplæringen i seksualitet, men at hun ikke har hatt denne undervisningen i særlig grad. Dette kan være på bakgrunn av at denne informanten kun har jobbet på småtrinnet tidligere.

Kriminalitetstilnærmingen

Verdens helseorganisasjon (WHO) poengterer at det er viktig å sette elevene i stand til å kunne bygge forhold hvor det er gjensidig forståelse og respekt for hverandres behov og grenser. Dette er en viktig del av seksualitetsundervisningen hvor det bidrar til forebygging av seksuelt misbruk og vold (WHO & BZgA, 2010). Kriminalitetstilnærmingen er den av de fire tilnærmingene som informantene uttrykker seg mest innenfor. Fokuset i denne tilnærmingen er ulovlig seksuelle handlinger slik som seksuell trakassering og voldtekt (Støle-Nilsen, 2022). I tillegg er grensesetting en viktig del av kriminalitetstilnærmingen. Grensesetting er et tema som ble hyppig tatt opp av våre informanter.

I teorikapittelet ble det påpekt at seksuelle overgrep og misbruk dessverre er en vanlig problemstilling blant barn og unge. I en rapport fra 2016 viser det seg at så mange som en av ti jenter og to prosent av gutter har vært utsatt for overgrep i Norge (Mossige & Stefansen, 2016). En rapport fra Redd Barna undersøker ungdommer sitt syn på voldtekt og viser at de har en klar oppfatning om at samtykke er viktig. Imidlertid viser funnene at ungdommene svarer forskjellig når de konfronteres med en faktisk overgrepssituasjon (Berggrav, 2015). Årsaken til dette kan komme som et resultat av at undervisningen om grensesetting, seksuelle overgrep og misbruk er noe uklar eller manglende.

Alle informantene nevner grenser og grensesetting som en viktig del av deres seksualitetsundervisning. Informant 1 og Informant 2 uttrykker seg mest om denne tematikken i intervjuene. Deres perspektiver viser at det er viktig at denne undervisningen forekommer allerede på småtrinnet. Dette for at elevene skal bli klar over at det finnes grenser for hva som er greit og ikke, både overfor seg selv og andre. Vi mener at tema om grenser og grensesetting er en essensiell del av både seksualitetsundervisningen, men også en del av danningen til barn og unge. Selv om informantene uttrykker viktigheten av dette temaet i intervjuene, betyr det likevel ikke at dette gjenspeiler seg i den faktiske undervisningspraksisen.

I intervjuene karakteriserer informantene undervisning om overgrep og misbruk som vanskelig. Det kan komme av at lærere føler seg ukomfortable med å undervise om dette. Seksuelle overgrep, vold og misbruk er noe som er tabubelagt, og det er mange lærere som kvir seg for å undervise om disse temaene. I en undersøkelse som ble gjennomført i 2018 på oppdrag fra Helsedirektoratet, viser det seg at lærerne opplevde temaet overgrep som klart

vanskeligst (Hind, 2018). I likhet med denne undersøkelsen, uttrykte alle våre informanter at dette er den vanskeligste delen av seksualitetsundervisningen. Til tross for dette er det en viktig del av en helhetlig seksualitetsundervisning for elevene. Informant 1 påpeker viktigheten av å undervise om temaer tilknyttet kriminalitetstilnærmingen. For eksempel så velger hun å undervise for å forebygge overgrep allerede i første klasse, og begrunner dette med at misbruk og overgrep dessverre skjer i tidlig alder. Hos de to andre informantene derimot, blir det å undervise i forkant lite tatt opp. En forklaring kan relateres til metoden ved at vi ikke gravde dypt nok eller stilte de riktige spørsmålene for å finne lærernes perspektiver tilknyttet dette.

Goldschmidt-Gjerløw (2022) viser til at noen lærere er redde for at de kan retraumatisere barn som har vært utsatt for eller opplevd uønskede seksuelle handlinger. Dette er også et syn som tas opp i de nevnte intervjuene. For eksempel så poengterer Informant 1 at hun er livredd for at elever som har vært utsatt for overgrep eller misbruk skal bli ukomfortable i seksualitetsundervisningen. For å imøtekomme dette problemet foreslår informanten at man kan forberede elevene på tematikken i forkant av undervisningen. I likhet med Informant 1 mener Goldschmidt-Gjerløw (2022) at det å forberede elevene på at det skal undervises om overgrep og misbruk, kan være et godt didaktisk grep. På denne måten kan elevene få tid til å forberede seg mentalt og emosjonelt på denne sensitive tematikken.

Informant 2 deler i likhet med Informant 1 en redsel for å retraumatisere elevene i undervisning som omhandler overgrep. Informant 2 forteller at hun ikke synes at det er vanskelig å undervise om denne tematikken i seg selv, men at det er vanskelig å velge riktige ord. Dette begrunner hun med at det ligger en frykt for å bruke uforståelige ord eller å bruke ord som kan gjøre det verre, dersom det er elever som har vært utsatt for seksuelle overgrep. Goldschmidt-Gjerløw (2019) forteller at denne frykten for å retraumatisere elevene egentlig kommer av en omsorg og bekymring ovenfor elevene. I mange tilfeller er det mange lærere som dermed vil prøve å unngå å undervise om denne tematikken. Det vil imidlertid være problematisk å unngå disse temaene i undervisningen. Dette er fordi elevene ikke vil få den nødvendige kunnskapen de trenger for å kunne gjenkjenne og rapportere eventuelle overgrep (Goldschmidt-Gjerløw, 2019).

I undervisningen om seksuelle overgrep uttrykker både Informant 1 og Informant 3 en bekymring for å plante falske tanker hos elevene. Informantene forteller eksempelvis om en frykt for å uttrykke seg utydelig slik at elever kan misoppfatte situasjoner og beskyldte noen for overgrep. Informant 1 sier at det kan være vanskelig å finne en balanse på hvordan man skal uttrykke seg om tematikken. På den ene siden vil man hjelpe utsatte elever, uten at uskyldige personer skal bli beskyldt for noe de ikke har gjort. I tillegg til dette forteller Informant 3 om en frykt for å ikke se elever som blir eller har blitt utsatt for seksuelle overgrep. I møte med slike problemstillinger, understreker informantene viktigheten av å kunne benytte profesjonelle fagpersoner som har kompetanse på å fange opp elever som trenger det. Dette er i tråd med en undersøkelse fra 2018 som viser at helsesykepleiere er generelt mer komfortabel med å undervise om disse temaene, sammenlignet med lærere (Hind, 2018).

Skoleledelsen har en viktig rolle når det gjelder undervisning om seksuelle overgrep og håndtering av elevers opplevelser med uønsket seksuell oppmerksomhet. En skoleledelse som uttrykker viktigheten av overgrep og misbruk, kan påvirke lærere til å legge større vekt på denne tematikken i klasserommet (Goldschmidt-Gjerløw, 2022). Det at ledelsen sikrer en kompetanseheving blant lærerne, kan også føre til et større fokus på undervisning om seksuelle overgrep. Dette er noe som Informant 3 tar opp i intervjuet. Videre kan et økt fokus på undervisning om seksuelle overgrep bidra til å redusere stigmaet rundt temaet og skape større åpenhet (Goldschmidt-Gjerløw, 2019). Dette kan igjen føre til at utsatte elever føler seg mer trygge på å fortelle om det og søke hjelp. Det er derfor viktig at skoleledelsen tar et aktivt ansvar for å sikre at undervisning om seksuelle overgrep og håndtering av elevers opplevelser med uønsket seksuell oppmerksomhet, blir en integrert del av undervisningen.

Det er bemerkelsesverdig at skolen som organisasjon blir i liten grad omtalt blant våre informanter. Støle-Nilsen (2022) understreker at det er essensielt at alle skoler har tydelige handlingsplaner eller beredskapsplaner som inneholder retningslinjer for ulike type kriser. Informant 3 påpeker også viktigheten for at skolen legger til rette for hvordan man som lærer kan imøtekomme disse tingene. Eksempelvis nevnes det kompetansebygging i form av kursing. Videre kommer det fram at skolen skal være med på å kvalitetssikre disse tingene ved å utstyre de ansatte med ressurser og rutiner som skal fungere som en støtte. Informant 3 trekker fram eksempler som eksterne fagpersoner og planer for hva som gjøres dersom man mistenker at en elev blir eller har blitt utsatt for seksuelle overgrep og misbruk. Dersom man fatter en slik mistanke, har man som lærer opplysningsplikt til barnevernet (Opplæringslova,

2000).

Som nevnt over, er det viktig at skolen legger til rette for ressurser som lærerne kan benytte seg av. Informant 3 trekker fram eksempelvis Støttesenteret mot incest og seksuelle overgrep (SMISO) som en ressurs man kan benytte seg av i møte med disse temaene. Dette begrunner informanten med at overgrep og misbruk er temaer som kan oppleves vanskelig. Informant 3 påpeker at dersom man overlater denne undervisningen til eksterne fagpersoner, kan det lette på ansvaret til læreren. I likhet med Goldschmidt-Gjerløw (2022) og Støle-Nilsen (2022) bemerker også Informant 1 viktigheten av at ledelsen tar ansvar for å følge opp dersom det er mistanke om overgrep eller misbruk. Informant 2 trekker imidlertid ikke fram skolens ledelse som en del av seksualitetsundervisningen.

Ifølge Goldschmidt-Gjerløw (2022) er lærerutdanningen, samarbeid mellom lærere og identitet også viktige faktorer i forbindelse med undervisning tilknyttet overgrep og misbruk. Som nevnt tidligere uttrykker flere lærere at de er ukomfortable med å undervise om denne tematikken. I en undersøkelse fra 2016 viser det seg at lærere ikke får tilstrekkelig kunnskap om seksualitet i løpet av sin utdanning (Hind, 2016). Her rapporterer kun 13% av lærerne at de har fått relevant kunnskap om seksualitetsundervisning i utdanningen. Vår oppfatning er at et større fokus på disse tingene i lærerutdanningen kan bidra til at flere lærere får de nødvendige kunnskapene og ferdighetene de trenger for å undervise om seksualitet i skolen. Skoleledelsen og skolen som organisasjon kan også bidra til at lærerne har tilstrekkelig fagkunnskap til å undervise om seksualitet.

Selv om seksualitetsundervisning vanligvis følger læreplanmålene, kan lokalmiljøet også spille en rolle i hvordan undervisningen tilpasses (Støle-Nilsen, 2022). Det er viktig å være oppmerksom på lokale forhold som kan påvirke elevenes læring og oppfatning av temaet. Hvis det har vært en overgrepssak i lokalmiljøet, kan det være nødvendig å tilpasse undervisningen og ta opp dette temaet med elevene fordi det vil være relevant for dem og deres situasjon. Det er spesielt viktig å gjøre dette fordi overgrep og misbruk er en alvorlig og sensitiv tematikk som kan påvirke flere elever. Dette gjelder spesielt dersom noen av elevene kjenner til personer som har vært involvert i saken. Derfor er det viktig at lærere er åpne for å tilpasse undervisningen og tar hensyn til lokale forhold for å gi elevene en best mulig opplæring (Støle-Nilsen, 2022).

Kjønn- og mangfoldstilnærmingen

Helhetlig seksualitetsundervisning har et stort potensial ved å gi elevene en bred forståelse tilknyttet seksualitet (Vanwesenbeeck, 2020). Det er imidlertid begrenset forskning som dekker hele potensialet. Som nevnt tidligere er det helsetilnærmingen som har vært mest fremtredende i forskningen på seksualitetsundervisning. Som en følge av dette, har den psykologiske, sosiale og kulturelle betydningen av helhetlig seksualitetsundervisning knapt blitt undersøkt fra et vitenskapelig perspektiv. Dette kan delvis skyldes at de unges seksualitet er kompleks og sammensatt. Likevel er en mer omfattende forskning rundt helhetlig seksualitetsundervisning viktig siden dette kan bidra til å forbedre barn og unges forståelse av seg selv og andre. Dette inkluderer ikke bare deres fysiske helse, men også deres mentale helse, sosiale ferdigheter, følelsesmessig intelligens og evne til å møte utfordringer i sosiale situasjoner (Vanwesenbeeck, 2020).

I følge Utdanningsdirektoratets støttemateriell til undervisning om seksualitet og kjønn er skolen en viktig arena for elevene hvor de skal lære å akseptere og respektere hverandres ulike meninger, livsstil og atferd (Utdanningsdirektoratet, 2020e). Eksempler på slik undervisning kommer fram i det nevnte støttemateriellet til Utdanningsdirektoratet. Der blir temaer som kjønnsnormer, kultur, likestilling og stereotyper trukket fram som en viktig del av seksualitetsundervisningen. For å undervise om denne tematikken, mener vi det kreves et godt og trygt miljø for elevene. Dette miljøet skal bidra til at elevene får mer respekt for hverandres ulikheter og grenser. I det nevnte støttemateriellet understrekes det at skolen og lærerne bør innføre gode og innarbeide rutiner, hvor de kan følge opp elever som opplever brudd på personlige grenser. Dette bør også inkludere hvordan de best mulig kan forebygge og håndtere situasjoner som omhandler diskriminering (Utdanningsdirektoratet, 2020e).

Resultatene fra datamaterialet viser at antall koder innen kjønn- og mangfoldstilnærmingen var relativt lik sammenlignet med de andre tilnærmingene. Hos Informant 1 derimot, ble en betydelig mindre andel av datamaterialet kodet under denne tilnærmingen. Selv om vi samlet sett fikk en del koder under kjønn- og mangfoldstilnærmingen, så er vår oppfatning at innholdet i disse utsagnene er noe generelle. Informantene understreker at det er viktig å undervise om temaer tilknyttet denne tilnærmingen. Imidlertid forklarer de ikke nærmere hvorfor de anser denne tematikken som viktig. Det fremkommer heller ikke noe spesifikt tilknyttet den praktiske gjennomføringen av en slik undervisning. Som en del av kjønn- og mangfoldtilnærmingen, var det også overraskende at temaer tilknyttet likestilling, kultur og

kjønnsnormer i liten grad ble omtalt av informantene.

I følge Støle-Nilsen (2022) skal undervisning om kjønn- og mangfold være normkritisk, hvor den tar hensyn til seksualitet, identitet, kjønn og kultur. En elevgruppe vil sannsynligvis ha ulike bakgrunner og erfaringer. Dette er det viktig at læreren tar hensyn til i seksualitetsundervisningen. Det kan for eksempel være elever som kommer fra forskjellige familier, barnehager, land, religioner og kulturer. Disse erfaringene bidrar til at alle elever har ulik kunnskap om seksualitet som ligger til grunn. På bakgrunn av dette er det nødvendig at man som lærer gir elevene en grunnleggende informasjon om kropp og seksualitet på et tidlig tidspunkt. Samtidig er det viktig å ta i betraktning at temaer innenfor seksualitet kan oppleves som grenseoverskridende for mange (Støle-Nilsen, 2022). Dermed er relasjoner og kjennskap til elevene noe vi mener burde være på plass i forkant av seksualitetsundervisningen. Dette er et syn som støttes av Informant 3, som understreker at man må gjøre noen undersøkelser i forkant av undervisningen slik at den skal kunne tilpasses elevene. Informanten trekker fram et eksempel hvor det er visse religioner eller kulturer som har ulik prevensjonsopplæring. I slike tilfeller kan det være nyttig å ha en god dialog med elevenes foresatte.

Kontula (2014) mener i forskningen sin at undervisningen om seksualitet bør være dagsaktuell og relevant for elevene. Å trekke inn dagsaktuelle tema inn i seksualitetsundervisningen, er noe som både Informant 1 og Informant 2 snakker om som viktig i intervjuene. Eksempelvis blir temaer som Pride, kjønns mangfold, identitet og forelskelse av samme kjønn trukket fram. Dette er temaer som er mer aktuelle i dagens samfunn sammenlignet med tidligere. Vi mener at det derfor er viktig at elevene får en forståelse for og respekterer at mennesker er forskjellige. Informant 1 begrunner viktigheten av å trekke inn dagsaktuelle tema inn i seksualitetsundervisningen, som en inngangsvinkel til å få forståelse for andre mennesker. Dersom man har tilegnet seg denne forståelsen, kan man respektere at mennesker er forskjellige.

Seksualitet og seksualitets mangfold er temaer som har blitt mer aktuelle i dagens samfunn sammenlignet med tidligere. Likevel understreker Støle-Nilsen (2022) at det er viktig at man ikke endrer seksualitetsundervisningen drastisk, på bakgrunn av at det er noen i elevgruppen som har annen seksuell legning. Våre funn kan imidlertid tyde på at slike ting forekommer i praksis. Informant 2 forteller at hun har en elev i klassen som har uttrykt forelskelse av samme kjønn. På bakgrunn av dette forteller læreren at dette er en tematikk de har snakket en del om i sin klasse. Det som er interessant med denne uttalelsen er at dersom denne eleven

ikke var åpen om dette, kan man spørre seg om tematikken hadde blitt en del av seksualitetsundervisningen.

Danningstilnærmingen

Formålet med danningstilnærmingen er ifølge Støle-Nilsen (2022) å gi barn og unge den kunnskapen de trenger for å kunne ta gode valg overfor seg selv, men også i møte med andre. Ettersom denne tilnærmingen inkluderer tematikken fra de tre andre tilnærmingene, inkluderer dette altså alt barn og unge trenger å vite om seksualitet, kropp og kjønn (Støle-Nilsen, 2022).

Som vist tidligere i Figur 2, inkluderer danningstilnærmingen tematikken fra de tre andre tilnærmingene. Uten helsetilnærmingen, kriminalitetstilnærmingen og kjønn- og mangfoldstilnærmingen mangler seksualitetsundervisningen innhold. Vi mener at det ikke finnes noen tema innen seksualitetsundervisning som kun dekker danningstilnærmingen. Vi mener derfor at de tre andre tilnærmingene til Støle-Nilsen (2022) er innholdet i undervisningen. Vår tolkning er derfor at man ikke kan undervise om danningstilnærmingen alene. Denne tolkningen baserer vi på at de tre andre tilnærmingene er gjensidig avhengig av hverandre, for å kunne få en helhetlig danningstilnærming (Støle-Nilsen, 2022). Ved å inkludere danningstilnærmingen i vårt datamateriale, kan vi få nyttig innsikt i hvor helhetlig seksualitetsundervisningen til informantene er. I tillegg vil vi kunne få ett innblikk i deres perspektiver tilknyttet hvordan undervisningen er nyttig i elevenes hverdagsliv.

I følge Støle-Nilsen (2022) sin definisjon av danningstilnærmingen, er den basert på i hvor stor grad elevenes oppnådde ferdigheter og kunnskaper er overførbare til deres liv. Dette perspektivet omtales også av Kontula (2014) som påpeker at seksualitetsundervisningen burde være i stand til å stimulere situasjoner som er autentiske, og som gjør at elevene kan reflektere over situasjoner som kan oppstå i deres egne liv. I likhet med Støle-Nilsen (2022) og Kontula (2014) poenterer også UNESCO (2018) at seksualitetsundervisningen bør være virkelighetsnær og autentisk for å kunne gi elevene en realistisk og helhetlig forståelse av temaet. Dette betyr at undervisningen bør omfatte situasjoner og problemstillinger som elevene kan kjenne seg igjen i. I UNESCO (2018) forslås det at man kan bruke diskusjon i undervisningen om seksualitet. Vår oppfatning er at man kan benytte diskusjon av virkelighetsnære problemstillinger og dilemmaer i undervisningen. Likevel er det ingen av våre informanter som omtaler diskusjon i forbindelse med seksualitetsundervisningen.

Å ha en virkelighetsnær og autentisk seksualitetsundervisning betyr å inkludere temaer og situasjoner som elevene kan relatere til, og som reflekterer faktiske hendelser. I dagens samfunn spiller også digitale medier en stor rolle i unge menneskers liv (Medietilsynet, 2022). Derfor mener vi at det er også viktig å inkludere kritisk medieforståelse i seksualitetsundervisningen. Dette kan hjelpe elevene til å forstå hvordan media påvirker deres oppfatninger og holdninger om seksualitet. En kritisk medieforståelse kan også påvirke hvordan elevene utvikler bevissthet rundt informasjonen de presenteres for på nettet og i sosiale medier. Flere av informantene våre uttrykker seg om dette temaet i intervjuene. Dette vil bli diskutert senere i oppgaven.

Vi mener at en autentisk og virkelighetsnær seksualitetsundervisning kan bidra til at elevene får muligheten til å utvikle viktige sosiale og emosjonelle ferdigheter. Dette inkluderer å kunne kommunisere om seksualitet, samt respektere andres syn og perspektiver. På denne måten mener vi at seksualitetsundervisningen kan bidra til å forme elevenes holdninger, verdier og atferd på en positiv måte. I tillegg er vår oppfatning også at seksualitetsundervisningen kan bidra til at elevene får en sunn og trygg seksuell utvikling.

I en rapport fra Norsk kunnskapssenter for vold og traumatisk stress (NKVTS) kommer det fram at 1 av 5 elever har opplevd seksuelle krenkelser fra jevnaldrende (Hafstad & Augusti, 2019). Disse funnene tyder på at det er et behov i skolen for at elevene lærer om hvordan de skal bygge relasjoner til hverandre, samt å lære om hva som er greit eller ikke (Hafstad & Augusti, 2019). Dette henger sammen med kriminalitetstilnærmingen og dannelsesbegrepet. Ifølge Utdanningsdirektoratet har skolen et dannelsesoppdrag (Utdanningsdirektoratet, 2017b). Gjennom opplæringen i skolen skal elevene utvikle evner og kunnskap, samt få dannelse gjennom opplevelser og utfordringer i sin skolehverdag. Dette vil elevene kunne få gjennom deltagelse i aktiviteter, i arbeid med problemløsning og utforskende arbeid, og i møte med andre (Utdanningsdirektoratet, 2017b). Danning i læreplanen er noe Informant 3 trekker inn i intervjuet. Hun sier eksempelvis at det som ligger til grunn for læreplanen i alle fag, er å kunne gi elevene den evnen og kunnskapen de trenger for å kunne vokse seg til å bli reflekterende og engasjerte mennesker i samfunnet.

Som nevnt tidligere har Informant 1 uttrykt viktigheten av at elevene kan tilegne seg forståelse for å kunne respektere at mennesker er forskjellige. I overordnet del av læreplanen fremkommer det at danning skjer i møte med andre (Utdanningsdirektoratet, 2017b). En viktig del av danningstilnærmingen er at elevene skal kunne være i stand til å bygge relasjoner

med medmennesker. I det nevnte støttemateriellet fra Utdanningsdirektoratet (2020e) står det at skolen som arena skal bidra til at elevene bør lære å respektere og akseptere hverandres ulike meninger, livsstil og atferd. Dette er noe som kan knytte kjønn- og mangfoldstilnærmingen opp mot danningstilnærmingen.

Skolens dannelsingsoppdrag kan knyttes til folkehelse og livsmestring, som står skrevet i overordnet del av læreplanen. Skolen skal fremme elevenes psykiske og fysiske helse som har betydning for mestring av eget liv ved å håndtere medgang og motgang, personlige og praktiske utfordringer på best mulig måte (Utdanningsdirektoratet, 2020a). Å fremme elevenes psykiske og fysiske helse er noe Informant 2 snakker om i intervjuet. Informanten forteller spesielt om viktigheten av den psykiske helsen. Dette begrunner informanten med de store forandringene som elevene skal gjennom, og det er viktig å ha fokus på de psykiske aspektene ved denne prosessen. Fysisk og psykisk helse er begge temaer som treffer under helsetilnærmingen.

Danningstilnærmingen inkluderer summen av helsetilnærmingen, kriminalitetstilnærmingen og kjønn- og mangfoldstilnærmingen, i tillegg til andre faktorer som anses som viktig i seksualitetsundervisning (Støle-Nilsen, 2022, s. 22). I dette kapittelet har vi trukket fram eksempler på hvordan temaer innenfor disse tre tilnærmingene kan bidra til danning. Våre informanter har demonstrert at de har perspektiver som støtter en helhetlig seksualitetsundervisning. Dette inkluderer temaer som grensesetting, psykisk og fysisk helse og respekt for mangfold. En slik helhetlig undervisning om seksualitet bidrar til å fremme danning hos elevene. Denne formen for helhetlig seksualitetsundervisning er i tråd med UNESCO sin veiledning fra 2018. Der vektlegges det at en helhetlig seksualitetsundervisning bør inkludere samtlige av UNESCO sine åtte kategorier (UNESCO et al., 2018).

En helhetlig seksualitetsundervisning kan føre til at barn og unge utvikler sunne holdninger og verdier tilknyttet seksualitet. I tillegg skal undervisningen fremme likestilling mellom kjønnene, og støtte en sunn og ansvarlig seksuell atferd (UNESCO et al., 2018). En virkelighetsnær undervisning hvor elevene får medvirke innholdet og være kritisk, vil være viktig for å imøtekomme danningstilnærmingen. Det er imidlertid verdt å merke seg at informantene våre har begrenset variasjon i undervisningsmetodene og ingen av dem fremhever diskusjon som en relevant metode i seksualitetsundervisningen. Det er også ulike synspunkter på hvilke temaer innenfor seksualitet som er viktig, hvor noen av tilnærmingene blir diskutert mindre enn andre.

5.2 Hvordan praktiserer (disse) naturfaglærerne seksualitetsundervisningen i barneskolen?

I henhold til Verdens helseorganisasjon (WHO) er det beskrevet ulike kjennetegn på hva som er god seksualitetsundervisning, noe som er nevnt i teorikapittelet. Dette inkluderer bruk av ulike undervisningsmetoder, tilpasning av undervisningen til elevenes aldersgruppe og involvering av barn og unge i utformingen av undervisningen (WHO & BZgA, 2010). Disse tre kjennetegnene kan knyttes til funnene våre. Vår oppfatning er at varierende seksualitetsundervisning ikke behøver å være negativt så lenge den er helhetlig.

Selv om det er viktig at seksualitetsundervisningen dekker en viss kjerne av kunnskap og ferdigheter, kan variasjon i undervisningsmetoder bidra til å gjøre undervisningen mer interessant og engasjerende for elevene. Kontula (2010) påpeker at ved å variere undervisningsmetoder, kan undervisningen tilpasses elevene i større grad. Dette kan bidra til å skape et mer inkluderende og tilgjengelig læringsmiljø for alle elever. Vi mener det kan være nyttig å variere denne undervisningen. For eksempel ved å benytte metoder som diskusjon og gruppearbeid, kan bidra til å hjelpe elevene med å forstå ulike perspektiv, samt vurdere ulike alternativer og valg. Dette er spesielt viktig i seksualitetsundervisning, hvor det ofte er flere ulike perspektiv og meninger omkring temaene som diskuteres (Kontula, 2010).

Vi mener at variasjon i undervisningsmetoder kan bidra til å forbedre seksualitetsundervisningen. Likevel er det viktig at lærerne har en helhetlig tilnærming til undervisningen. Det er også viktig at undervisningen er innholdsmessig tilstrekkelig, slik at elevene får en tilfredsstillende opplæring innen seksualitet. Dette innebærer at undervisningen bør dekke en bredere spekter av temaer, inkludert kropp, kjønn, seksuell orientering, grensesetting, og prevensjon (UNESCO et al., 2018). Videre bør undervisningen ta hensyn til ulike elevgruppers behov og erfaringer, og legges til rette for at elevene kan dele sine erfaringer og perspektiver på en trygg og inkluderende måte.

Læreplanmålene som omhandler seksualitet, er relativt åpne og bredt formulert (Støle-Nilsen, 2022). Dette kan ha både positive og negative sider for lærerne. På den ene siden gir denne åpenheten lærerne frihet til å tilpasse undervisningen slik at den samsvarer med deres egen undervisningsstil og elevenes behov (Andreassen & Tiller, 2021). På den andre siden kan de ukonkrete formuleringene av læreplanmålene skape usikkerhet og forvirring blant lærerne når det gjelder hva som bør inkluderes i undervisningen (Goldschmidt-Gjerløw, 2022). Det kan

være utfordrende å vite hvilke temaer som bør tas opp, og hvordan man kan tilpasse undervisningen til elevenes alder og utviklingsnivå. Derfor er det viktig at lærerne får tilstrekkelig støtte og veiledning fra skoleledelsen og andre ressurser, slik at de kan levere en trygg, helhetlig og relevant seksualitetsundervisning. Denne problematikken er kanskje særlig viktig med tanke på at mange lærere mangler opplæring innen temaet (Hind, 2016).

I våre intervju benytter to av informantene en metode hvor elevene kan stille anonyme spørsmål i seksualitetsundervisningen. Informant 1 forteller eksempelvis om en postboks hvor elevene fikk mulighet til å stille anonyme spørsmål om alt de lurte på innen seksualitet. I Kontula (2014) sin forskning, understrekes nødvendigheten av at elevene kan stille anonyme spørsmål i seksualitetsundervisningen. For eksempel kommer det fram at mange av guttene i studien var særlig skeptiske til undervisningsmetoder som kunne avsløre deres manglende kunnskaper om seksualitet, eller at de kunne fremstå som unormale eller uinformerte. Mange av guttene håpte at det var noen andre som stilte de samme spørsmålene som de selv var ute etter å få svar på. (Kontula, 2014).

Informant 1 forteller videre at hun har hatt en veldig positiv erfaring med å benytte denne formen for elevstyrt spørsmålsstilling. Denne postboksen stod fremme i klasserommet, hvor elevene kunne skrive spørsmålene de lurte på. Læreren tømte denne postboksen i forkant av den ukentlige seksualitetsundervisningen hvor hun kunne forberede seg med informerte svar, samt supplere med en presentasjon. Informanten forteller at mange av spørsmålene handlet om elever som lurte på om noe var galt med dem. Dette er også noe som kommer fram i den nevnte forskningen til Kontula (2014). Guttene i forskningen hadde blant annet et ønske om å få avdekket spørsmål tilknyttet sin egen kropp og utvikling. Informant 1 påpeker også viktigheten av å svare på alle slike spørsmål for å oppklare disse tingene, slik at elevene slapp å lure på om de var «unormale».

I intervjuet med Informant 1 uttrykker læreren at hun svarer på spesifikke og personlige spørsmål fra elevene. Dette er som nevnt i tråd med funnene til Kontula (2014). Støle-Nilsen (2022) derimot, mener det går en grense for hva en lærer skal kunne svare på. Hun mener at det heller burde være profesjonelle fagpersoner som svarer på slike personlige spørsmål. Dette perspektivet strider litt med det Informant 1 uttrykker. Informant 1 mener at det viktig å svare på disse personlige spørsmålene innen rimelig tid og påpeker videre at dette handler om respekt ovenfor elevene. Dersom en elev endelig har turt å spørre om noe personlig eller spesifikt så skal man ikke avvise eller feie spørsmålet vekk. Ifølge Informant 1 fører dette

bare til at elevene går rundt med disse tankene over lengre tid.

På en annen side er det et poeng at elevene kan stille uventede spørsmål som lærere ikke har kunnskap eller mulighet til å svare på der og da. Informant 1 uttrykker at det er viktig å være imøtekommende og oppmuntrende når elevene kommer med spørsmål om seksualitet. Dette perspektivet stemmer overens med Støle-Nilsen (2022) som mener at man bør møte elevene på en positiv og støttende måte. Likevel kan det komme spørsmål som læreren ikke klarer å svare på. I slike situasjoner mener vi at man kan benytte seg av ulike ressurser til å finne råd og veiledning. For eksempel så kan man henvise seg til helsesykepleier eller andre kollegaer som har den nødvendige kunnskapen om temaet. Viktigheten av et samarbeid med skolens helsesykepleier i møte med seksualitetsundervisning, er en mening som støttes av Informant 3.

Informant 1 understreker viktigheten av å være åpen for spørsmål om seksualitet fra elevene selv om det ikke er temaet for undervisningstimen. Informanten poengterer at det er viktig å lage rom for svare på spørsmålene da eleven er snakkbare på det tidspunktet, og det er ikke sikkert at man vil få en ny mulighet senere. Hvis man velger å avvente et svar på spørsmålene, kan eleven miste tillit og være mindre villig til å spørre på nytt senere. Det kan være vanskelig å finne tid til å besvare spørsmål utenfor undervisningstimen i en travel lærerhverdag. I disse situasjonene påpeker både Informant 1 og Støle-Nilsen (2022) at det er viktig at man er tydelig ovenfor elevene og gir uttrykk for at eleven skal få snakke med deg, så snart muligheten lar seg gjøre.

Seksualitetsundervisningen som elevene får på barne- og ungdomsskolen, er ganske forskjellig. Ifølge Støle-Nilsen (2022) begynner undervisningen med det grunnleggende som handler om sin egen kropp, kroppens funksjoner, følelser og kjærlighet. I tillegg til dette inneholder undervisningen tematikk som omhandler grenser, selvbestemmelse, samt informasjon om hvordan barn blir til. Ut ifra dette vil man videre bygge ny kunnskap gradvis (Støle-Nilsen, 2022). I følge LK20 er temaer innenfor seksualitet et læreplanmål allerede etter 2.trinn i samfunnsfag. Dette betyr at man som lærer er lovpålagt til å undervise om seksualitet allerede på småtrinnet (Opplæringslova, 2006). Imidlertid viser funnene i forskning at de fleste elever i Norge rapporterer at de ikke har hatt noe seksualitetsundervisning før de kom på mellomtrinnet (Sex og Samfunn, 2022).

Informant 3 forteller at det er lurt å kjenne til hvilken elevgruppe man har før man trekker seksualitet inn i undervisningen. Elever er ulike både når det gjelder modenhet, utvikling og erfaringsgrunnlag (Støle-Nilsen, 2022). Dette gjør det viktig å tilpasse seksualitetsundervisning ikke bare etter alderen på elevene, men også etter elevgruppen. God seksualitetsundervisning er ifølge WHO tilpasset målgruppen (WHO & BZgA, 2010). Informant 3 påpeker at en forutsetning for god seksualitetsundervisning er å kjenne til klassen og elevene. Det er altså ikke gitt at man kan bruke samme undervisningsopplegg for alle elevgrupper. Som lærer må man kunne tilrettelegge undervisningen slik at den er best mulig tilpasset sin elevgruppe. Informant 3 nevner noen av faktorene som man må ta hensyn til, disse inkluderer blant annet gruppeinndeling, elevenes bakgrunn og lærer-elev relasjoner. Det er altså viktig at undervisningen om seksualitet er inkluderende og tilpasset alle elevene.

Ifølge Helse og omsorgsdepartementet (2017) er det viktig at seksualitetsundervisningen kommer tidlig i opplæringen. På barneskolen er det viktig å bruke tilstrekkelig tid på arbeidet med begrepsforståelse og gi gode forklaringer i undervisningen (Støle-Nilsen, 2022). Informant 3 nevner for eksempel at det i begynnelsen, er avgjørende å forklare betydningen av ulike begreper. Det er derfor viktig å bruke ord og uttrykk som elevene forstår, og å kontrollere at de holder følge med undervisningen. Dette gjelder spesielt begreper hvor bruken av ordet skiller seg fra den egentlige betydningen. Informant 1 nevner at man kan forklare begreper dersom elevene bruker ord de ikke forstår, spesielt hvis det er ord som kan oppfattes som skjellsord. Ved å gi elevene «riktige» definisjoner av slike ord, kan være en del av deres danning. Det å tidlig bygge opp en forståelse for språk om seksualitet, er nyttig for å kunne gi elevene en grunnleggende forståelse.

Som nevnt tidligere er det viktig med en variert undervisningspraksis. For å imøtekomme elevmangfoldet, mener vi det er viktig å kunne benytte seg av ulike metoder i undervisningen. I seksualitetsundervisningen er det mange temaer og problemstillinger som omhandler verdier, normer og holdninger. På bakgrunn av dette argumenterer Støle-Nilsen (2022) for at man kan benytte diskusjon i seksualitetsundervisningen. Det å legge opp til dialog og diskusjon i undervisningen kan være med på å engasjere, stimulere og utvikle barns tenkning og læring ifølge utdanningsforskeren Robin Alexander (2016).

En undervisning som legger opp til dialog i mindre grupper kan også bidra til å skape trygghet. For noen elever kan enkelte temaer oppleves vanskelig å uttrykke sin mening om. At elevene skal føle seg trygge i undervisningssituasjonen er også ifølge WHO-standarden, en forutsetning for en god undervisning om seksualitet (WHO & BZgA, 2010). Når det gjelder inndeling av klasser i mindre grupper nevnes trygghet som en viktig faktor hos alle informantene. I intervjuet til Informant 2 uttrykker hun at det å dele klassen i mindre grupper, for eksempel etter kjønn, kan være med på å skape trygghet. Dette fordi det åpner for at elever kan stille spørsmål som de ellers ikke hadde turt å stille i en full klassesituasjon. På en annen side påpeker informanten at i mindre grupper så vil det man sier bli «mer synlig».

Informant 2 er inne på et viktig perspektiv når det gjelder å dele elevgruppen i mindre grupper. Formålet med å dele elevene i mindre grupper, er å skape trygghet for elevene. UNESCO understreker at trygghet er en viktig faktor for at seksualitetsundervisningen skal være vellykket (UNESCO et al., 2018). Vår tolkning av det Informant 2 uttrykker er at det å dele elevene inn i mindre grupper, gjør nødvendigvis ikke situasjonen tryggere. Dersom man setter elever som ikke er trygge på hverandre i samme gruppe, kan dette bare bidra til å skape en mer utrygg situasjon. Derfor mener informanten at det er relasjonen og samhandlingen mellom elevene som burde legge føringer for gruppeinndelingen. Dette er i tråd med Støle Nilsen (2022) som påpeker at læreren er den som kjenner elevgruppen best og er den som vet hvilke elever som er trygge på hverandre. Informant 3 forteller at man må se elevgruppen an for hvordan det er naturlig å dele de inn i grupper. Når man deler elevene inn i grupper, forteller Informant 3 at det vil også være nødvendig å ha ressurser og lærere nok til resten av elevgruppen.

Vi mener at det å skape en trygg og åpen atmosfære er en viktig forutsetning for en vellykket seksualitetsundervisning. Når elevene føler seg trygge og respektert, er de mer villige til å stille spørsmål og diskutere sensitive emner som seksualitet og intimitet. Dette kan bidra til å øke elevenes kunnskap og bevissthet om seksualitet, samt gi dem de verktøyene de trenger for å ta ansvar for sin egen seksuelle helse og trivsel (UNESCO et al., 2018). Informant 3 tar også opp dette perspektivet og påpeker at gruppen kan deles inn etter elevenes grad av trygghet. Selv om hovedpoenget med å dele klasser i mindre grupper er å skape trygghet for elevene, finnes det også andre fordeler ved å gjøre dette. Informantene i våre intervju nevner flere grunner for at de deler klassen sin i mindre grupper. Eksempler på dette kan være at det oppleves enklere å forholde seg til en mindre elevgruppe og å skape en mindre flau undervisningssituasjon. I tillegg poengterer Informant 2 at ved å dele elevene i kjønnsdelte

grupper, vil elevene finne sine «likemenn» som kan dele og kjenne seg igjen i hverandres situasjoner.

I følge Støle-Nilsen (2022) er det viktig at man ikke er veldig personlig eller deler ting fra privatlivet i undervisningen om seksualitet. Denne oppfatningen støttes av Pound et al. (2016) som påpeker i artikkelen at mange elever ikke ønsker at lærere de har en personlig relasjon til skal ha seksualitetsundervisningen. Dette skyldes at det er en fare for at undervisningen oppleves som for personlig, og at læreren kan ha vanskelig for å opprettholde klare grenser overfor elevene. Seksualitetsundervisning som gis av en lærer som elevene har en personlig relasjon til, kan også potensielt være ødeleggende for denne relasjonen. Dette kan skyldes at elevene kan føle seg ukomfortable med å diskutere sensitive temaer med noen de allerede har et personlig forhold til. I tillegg kan dette også øke risikoen for at elevene overvurderer eller misbruker lærerens tillit og autoritet, ifølge Pound et al. (2016).

I kodingen av datamaterialet vårt benyttet vi koden «personlig». Resultatene viste at to av de tre informantene diskuterte denne tematikken. For eksempel så påpekte Informant 3 viktigheten av å ikke være for personlig. I eksemplet trekker informanten fram at det å blande inn personlige erfaringer i seksualitetsundervisningen gjør at man trækker over en grense både overfor seg selv og elevene. Informant 1 uttrykker i likhet med Informant 3, betydningen av å opprettholde en viss avstand fra elevene og unngå å dele egne erfaringer med dem. Her er det klare sammenhenger mellom perspektivene både fra forskningen og informantene. Begge understreker viktigheten av å opprettholde klare grenser mellom lærere og elever når det gjelder undervisning om sensitive temaer som seksualitet. I likhet med informantene viser funnene fra rapporten til Sex og Samfunn (2018) at elevene ikke ønsket at læreren delte personlige erfaringer fra sitt privatliv i undervisningen. Ved å unngå å være personlig i undervisningen vil den oppleves som trygg for alle involverte. Det understreker igjen hvor viktig det er å opprettholde tydelige grenser mellom lærere og elever når det gjelder denne typen undervisning.

Ressurser og rammefaktorer

I intervjuene våre fremkommer det at informantene benytter seg av et mangfold av ressurser i seksualitetsundervisningen. Grunnen til at lærere benytter ressurser som internett, eksterne undervisere, i tillegg til eksterne undervisningsopplegg om seksualitet, kan komme av at det er utilstrekkelig med informasjon i lærebøker og i læreplanen (Goldschmidt-Gjerløw, 2022). Denne utilstrekkelige informasjonen kan føre til at lærere føler behovet for å supplere med eksterne kilder og undervisere. Det at informasjonen er utilstrekkelig og uklar i læreplanen tilknyttet enkelte temaer, er noe Andreassen og Tiller (2021) poengterer. Det kan bidra til å gjøre det vanskelig for enkelte lærere å vite hvordan man skal legge opp undervisningen. Dette er spesielt gjeldene for undervisningen om seksualitet. Som nevnt tidligere i diskusjonen, kan dette skyldes at seksualitet er et tverrfaglig tema som mange lærere har rapportert å ha manglende undervisning om i sin utdanning. Disse manglene kan føre til at mange lærere benytter andre ressurser slik som internett, i tillegg til eksterne undervisere og undervisningsopplegg (Goldschmidt-Gjerløw, 2019).

I teoridelen kommer det fram i rapporten til Sex og Samfunn (2022) hvilke ressurser lærerne benyttet i undervisningen om seksualitet. I følge denne rapporten var det kompetansemål, helsesykepleier og internett som var de tre vanligste ressursene lærerne benyttet i seksualitetsundervisningen (Sex og Samfunn, 2022). Alle disse ressursene ble nevnt i samtlige av våre intervju. Internett og helsesykepleier var de ressursene som informantene uttrykte seg mest om. Kompetansemål ble bare nevnt i enkelte sammenhenger. Kodene våre skiller seg i noen grad fra kategoriene som ble undersøkt av Sex og Samfunn (2022), og er dermed ikke fullstendig sammenlignbare. I deres undersøkelse ble kategorien «kompetansemål» brukt, mens vi har benyttet «læreplanen» i kodingen av vårt datamateriale.

Det er også det andre ulikheter i kategoriseringen vi gjennomførte sammenlignet med rapporten til Sex og Samfunn (2022). Eksempelvis har vi brukt «digitale hjelpemidler» som en kode, hvor rapporten benytter seg av «internett» som kategori. Disse kodene er ikke identiske, men tar utgangspunkt i noe av den samme tematikken. Derfor er det noe sammenlignbart, men ikke fullstendig. Digitale hjelpemidler var en av de mest vanlige ressursene alle lærerne uttrykker seg om. Der var det gjerne bruken av nettsider som NRK og Redd Barna som kom tydeligst fram i intervjuene.

I tillegg har vi noen ressurser i vårt datamateriale som ikke er nevnt i rapporten til Sex og Samfunn (2022). Bakgrunnen for denne forskjellen kan komme av designet på undersøkelsene. Datainnsamlingen i studien til Sex og Samfunn (2022) er en spørreundersøkelse. En slik studie kan legge begrensninger i hvor utfyllende svarene til deltakerne kan være, sammenlignet med en kvalitativ intervjustudie. Informant 1 nevner litteratur som en ressurs til undervisningen om seksualitet. Her snakker hun om ulike skjønnlitterære bøker som inneholder forskjellige temaer innen seksualitet, skrevet spesielt for barn og unge. Informant 1 nevner at ved å bruke tid på å lese slike bøker, kan det bidra til at elevene får en dypere forståelse tilknyttet temaet. Videre peker informanten på at det å lese en bok om seksualitet kan være nyttig fordi undervisningen trekkes ut over et lengre tidsperspektiv. På denne måten får elevene tid til å reflektere og komme med spørsmål.

I den nevnte rapporten til Sex og Samfunn (2022) benevnes Uke 6 som en ressurs som lærere har benyttet seg av i seksualitetsundervisningen. I vårt datamateriale er det kun en av våre informanter som nevner denne ressursen. Informant 1 uttrykker at Uke 6 er en ressurs som hun opplever det er vanlig å benytte seg av i forbindelse med seksualitetsundervisningen. I tillegg påpeker informanten at det ikke er tilstrekkelig å bare undervise om seksualitet i en uke. Grunnen til at det bare en av informantene som nevner Uke 6 kan forklares med individuelle forskjeller. I tillegg er det verdt å merke seg at omtrent halvparten av lærerne som er undersøkt i rapporten til Sex og Samfunn (2022) er lærere som jobber på ungdomstrinnet. Dermed kan en mulig forklaring på disse forskjellene være at Uke 6 er et undervisningsopplegg som er vanlig å benytte på ungdomstrinnet.

Vår erfaring er at det i dagens skole er veldig forskjellig hvilke ressurser de ulike skolene har tilgjengelig. Noen skoler har kanskje utdaterte lærebøker, mens andre skoler ikke har fysiske lærebøker hvor de heller benytter digitale læringsressurser. Vår oppfatning er derfor at lærerne må kunne gjøre seg kjent med mange ulike typer ressurser. I undersøkelsen til Sex og Samfunn (2022), kommer det fram at enkelte av lærerne benytter seg av Utdanningsdirektoratets sitt ressurshefte til undervisning om kjønn og seksualitet. Denne ressursen er ikke nevnt blant våre informanter. Dette kan tyde på at ikke alle lærere er klar over at denne ressursen finnes, eller at de ikke vet hvordan de kan få tilgang til den. Det kan derfor være behov for at Utdanningsdirektoratet kommuniserer mer tydelig om tilgjengeligheten av denne ressursen til skolene og lærerne, slik at den kan brukes mer effektivt i undervisningen om seksualitet.

Det er delte meninger tilknyttet hvem som burde holde seksualitetsundervisningen (Pound et al., 2017). Et innspill som er viktig å lytte til kan være hvem elevene mener burde undervise om seksualitet. I en undersøkelse fra 2022 kommer det fram at flesteparten av elevene ønsket at skolens helsesykepleier skulle ha denne undervisningen (Sex og Samfunn, 2022). I tillegg fremkommer det i undersøkelsen at et stort antall av elevene mente at eksterne undervisere skulle ha seksualitetsundervisningen. Et mindre antall av elevene ønsket at enten deres kontaktlærer eller andre lærere på skolen skulle ha denne undervisningen (Sex og Samfunn, 2022). Andre faktorer som avgjør hvem som skal ha ansvaret for seksualitetsundervisningen inkluderer blant annet temaet det skal undervises i.

Det har seg altså slik at flesteparten av elevene i undersøkelsen til Sex og Samfunn (2022) mener at det er helsesykepleier som burde undervise om seksualitet. Vår oppfatning er at det kan være flere forklaringer på disse funnene. For det første kan alderen til elevene spille inn som en viktig faktor her. Elevene som har svart på denne undersøkelsen er i 16-17 års alderen (Sex og Samfunn, 2022). De er gjerne mer trygge, moden og kanskje mindre tilknyttet kontaktlæreren sin, sammenlignet med barn på for eksempel småtrinnet. Dette er noe informantene fra våre intervju også har uttrykt. Eksempelvis mente Informant 1 at det kunne føles unaturlig for elevene dersom en helsesykepleier de ikke kjenner skulle undervise barneskoleelever om det mest intime og private. Resultatene kunne dermed vært annerledes dersom man spurte yngre elever.

Pound et al. (2017) påpeker at elevenes relasjon til læreren kan også påvirke deres preferanse for hvem som underviser om seksualitet. Dette henger sammen med det tidligere nevnte utsagnet til Informant 3. Informanten understreker viktigheten av å ha en tydelig grense hvor man ikke blir for personlig ovenfor elevene. Denne problematikken kan være ekstra utfordrende i et lokalsamfunn. Eksempelvis i et lokalsamfunn der alle kjenner hverandre, vil det trolig være hensiktsmessig at eksterne fagpersoner underviser om seksualitet. Dette kan forklare noe av grunnen til at elever i flere studier foretrekker å få undervisning fra eksterne fagpersoner (Pound et al., 2017; Sex og Samfunn, 2022).

Ifølge Parker et al. (2009) er det store variasjoner i seksualitetsundervisningen i Norge. Støle-Nilsen (2022), i likhet med blant annet Langfeldt (2013) påpeker også at innholdet i undervisningen har vært kritikkverdig. Dette er faktorer som også har ført til at elevene ikke ønsker at læreren skal holde seksualitetsundervisningen (Sex og Samfunn, 2022). En del lærere har ikke vært komfortable med å snakke om seksualitet og har derfor valgt bort temaet

fra undervisningen. Disse lærerne har gjerne gått raskt og lite hensiktsmessig gjennom tematikken når de har følt seg forpliktet til å gjennomføre seksualitetsundervisningen. Dette kan igjen føre til mindre tillit fra elevene og dermed ønsker de at noen andre skal ha ansvaret for denne undervisningen (Støle-Nilsen, 2022).

Internett er et tema som nevnes både som en ressurs og en utfordring blant informantene. Støle-Nilsen (2022) diskuterer problematikken tilknyttet digitale medier. Hun poengterer viktigheten av at barn og unge får en forståelse av hvilke kilder de kan stole på, og hvordan ulike medier kan påvirke oss (Støle-Nilsen, 2022). Dette er særlig relevant nå som stadig flere unge bruker internett og sosiale medier, i tillegg til en økende andel som ser på porno, ifølge en undersøkelse fra Medietilsynet (2022). Derfor mener vi at det er nødvendig at skolen legger til rette for at elevene kan opparbeide seg en kritisk medieforståelse. På denne måten vil de være i bedre stand til å vurdere digitale kilder og tjenester når de søker informasjon om seksualitet på nettet. I denne sammenhengen uttrykker Informant 1 at det er viktig å dele gode nettsider med elevene. Ifølge informanten er dette viktig for at elevene skal få riktig informasjon som de kan stole på, da det ligger uendelig med informasjon på nettet. En nettside som ble nevnt var eksempelvis ung.no som er tilpasset for at barn og unge skal kunne finne pålitelig informasjon. Informanten trekker også fram andre medier laget for barn, som eksempelvis Supernytt og Aftenposten Junior.

Kritisk medieforståelse er også et tema som tas opp i Utdanningsdirektoratet sitt ressurshefte (Utdanningsdirektoratet, 2020e). Der fremkommer viktigheten av at skolen legger til rette for at elevene kan opparbeide en kritisk forståelse for å vurdere kilder og informasjon på nett (Utdanningsdirektoratet, 2020e). Dette vil hjelpe elevene å skille mellom pålitelige og upålitelige kilder, samt å forstå hvordan ulike medier kan påvirke deres syn på kropp, kjønn og seksualitet. Ved å opparbeide seg en kritisk medieforståelse kan elevene bli bedre rustet til å håndtere de utfordringene som digitale medier kan føre med seg. I tillegg kan elevene utvikle en sunnere og mer bevisst holdning til sin egen kropp og seksualitet (Utdanningsdirektoratet, 2020e).

Informant 2 forteller i sitt intervju om viktigheten av at barn og unge får tilstrekkelig med informasjon om hvordan virkeligheten egentlig er. Dette begrunner hun med at vi lever i en digital verden, der barn blir utstatt for ipress. Hun uttrykker eksempelvis at det er mye press for jenter spesielt. Som nevnt, bruker stadig flere barn og unge digitale medier. Dette kan føre til økt press og påvirkning, slik som Informant 2 nevner. Derfor understreker informanten

viktigheten av å gi elevene en kritisk forståelse for å kunne vurdere digitale kilder og tjenester på nettet. Ved hjelp av en slik undervisning kan de unngå å bli påvirket av urealistiske eller skadelige fremstillinger av kropp, kjønn og seksualitet slik som det påpekes av ressursheftet til Utdanningsdirektoratet (Utdanningsdirektoratet, 2020e).

I de løpende intervjuene fikk vi inntrykk av at kritisk medieforståelse var noe informantene uttrykte som viktig tilknyttet undervisningen om seksualitet. Både Informant 1 og Informant 2 trekker fram viktigheten av å gi elevene en forståelse av hva som er virkelig og ikke. Dette blir snakket om i sammenheng med porno, hvor de begge poengterer ansvaret med å informere elevene om virkelighetens verden. Dette er i tråd med det nevnte ressursheftet (Utdanningsdirektoratet, 2020e). Informant 1 trekker også fram et eksempel hvor hun har sagt til elevene at de ikke kan anta at alle har samme preferanser eller ser like ut. I forbindelse med porno forteller Informant 3 at hun har brukt mye tid på å håndtere elevenes traumer etter å ha blitt eksponert for dette.

I tillegg til viktigheten av at barn og unge skal kunne tilegne seg en kritisk medieforståelse, er det også viktig at lærere følger med på det som er populært blant elevene (Støle-Nilsen, 2022). Dette kan være alt i fra internettrender til filmer og serier. På denne måten får man innsikt i hva elevene blir eksponert for, og om det er noe som er nødvendig å ta opp i klasserommet. Informant 3 forteller om at barn og voksne vil alltid ha ulike referansepunkt, og det kan være nyttig å kartlegge hvor elevene sine referansepunkt ligger. Ved å kartlegge elevenes referansepunkt, kan man enklere tilrettelegge undervisningen slik at den blir mer relevant og engasjerende for elevene.

Skolens rolle som en pålitelig kilde til kunnskap om seksualitet er svært viktig i en tid der tilgangen til informasjon på nett har økt drastisk. For å imøtekomme denne utviklingen kan skolen spille en viktig rolle som en kilde til korrekt og pålitelig kunnskap (Utdanningsdirektoratet, 2020e). Informantene våre har i intervjuene poengtert viktigheten av å gi elevene korrekt kunnskap tilknyttet seksualitet. I forbindelse med seksualitet vil et steg i denne retningen, være å utstyre lærere med tilstrekkelig opplæring slik at de er i stand til å undervise elever på en god måte.

Dersom skolen skal kunne oppfylle sin rolle som en pålitelig kilde til kunnskap om seksualitet, mener vi det er viktig at skolens ledelse og organisasjon støtter opp om dette arbeidet. Skolens ledelse kan for eksempel sørge for at det er tilstrekkelig med ressurser og tid satt av til seksualitetsundervisning, og at det er klare retningslinjer for hvordan undervisningen skal foregå. I tillegg kan skolen legge til rette for at det er en åpen og trygg dialog mellom lærere, elever og foreldre når det kommer til temaer knyttet til seksualitet. Dette kan skape en kultur hvor det er akseptabelt å snakke om seksualitet på en åpen og fornuftig måte. Dermed kan elevene få støtte og veiledning fra skolen dersom de trenger det. Denne tematikken ble også omtalt av Informant 1 og Informant 3.

5.3 Refleksjon

Det faktumet at mange av funnene i rapporten til Sex og Samfunn (2022) samsvarer med mange av våre funn, kan være med på å styrke validiteten av resultatene våre. Imidlertid er det viktig å understreke at rapporten til Sex og Samfunn (2022) benytter et representativt utvalg av lærere i sin undersøkelse, mens vår oppgave derimot ikke gjør det. I tillegg er ikke poenget med en kvalitativ studie å generalisere funnene, slik at de er gjeldene i andre sammenhenger. I intervjuene uttrykker informantene sine meninger og perspektiver tilknyttet seksualitetsundervisning. Dermed er det heller ikke sikkert det informantene uttrykker i intervjuene, stemmer overens med deres faktiske undervisningspraksis tilknyttet seksualitet.

Gjennom ulike undersøkelser som vi har presentert i teorikapittelet, vet vi noe om elevenes tanker tilknyttet seksualitetsundervisningen. Elevenes innspill består av nyttig informasjon som det er viktig å lytte til. Ifølge WHO er medbestemmelse et kjennetegn på god seksualitetsundervisning (WHO & BZgA, 2010). I datamaterialet vårt ble ikke medbestemmelse nevnt spesifikt. Likevel blir noe av tematikken tatt opp av Informant 1 og Informant 3. I forbindelse med det nevnte postbokseksemplet benytter informantene en undervisningsmetode hvor elevene i stor grad bestemmer hvilke temaer læreren tar opp i undervisningen. Støle-Nilsen (2022) påpeker i likhet med WHO at det er viktig å legge til rette for at elevene kan medvirke til hva som blir tatt opp i seksualitetsundervisningen.

Ifølge en artikkel av Børhaug og Borgund (2018), fremkommer det at elever motiveres av temaer som angår dem direkte, og som vekker følelser hos dem. Dette er et perspektiv som kommer fram hos Informant 2. Hun påpeker at det er nyttig å ta opp aktuelle temaer i undervisningen. Informanten går imidlertid ikke i dybden på dette, ved å forklare hvorfor dette er nyttig eller hvordan hun tar opp de aktuelle temaene i undervisningen. Bakgrunnen for at Informant 2 ikke gikk nærmere inn på denne tematikken, kan være en følge av svakheter ved datainnsamlingen. Kontula (2014) deler også i likhet med Børhaug og Borgund (2018), perspektivet om at seksualitetsundervisningen bør inkludere temaer som angår elevene. Kontula (2014) poengterer at en god seksualitetsundervisning tar utgangspunkt i elevenes liv og de spørsmålene som er relevante for den situasjonen de befinner seg i. Med utgangspunkt i disse perspektivene er det kritikkverdigg at informantene ikke tar opp temaet medbestemmelse i større grad.

Et innspill fra elevene som kan være nyttig, er mengden og innholdet i seksualitetsundervisningen. I en undersøkelse gjennomført på oppdrag av Sex og Samfunn (2017), kommer det fram av de deltagende elevene at de ønsker seg mer seksualitetsundervisning i skolen. Funnene i undersøkelsen viser at mange av disse elevene har hatt minimalt eller ingen seksualitetsundervisning i løpet av sine ti skoleår. Dette er bekymringsverdigg og kan tyde på at seksualitetsundervisningen verken har vært tilstrekkelig eller helhetlig. Noen av disse tankene kommer også fram hos våre informanter. Eksempelvis forteller Informant 1 at det tidligere ikke har vært nok undervisning om seksualitet på barneskolen. I denne undervisningen var det gjerne bare en ekstern fagperson som kom inn i klassene og hadde kun et fåtall undervisningstimer med elevene. Imidlertid er det også godt dokumentert at undervisningen om seksualitet har endret seg betraktelig de siste årene, i takt med samfunnet (Støle-Nilsen, 2022). Det kan være at forekomsten av nye veiledninger og læreplaner har bidratt til at undervisningen er mer helhetlig og relevant for elevene.

Støle-Nilsen (2022) påpeker at et godt klassemiljø og læringsmiljø er avgjørende for god undervisning. Det er også viktig med gode relasjoner og effektiv klasseledelse. Lærerne bør være tydelige og ikke tolerere nedsettende kommentarer fra elevene. Elevene burde heller ikke dele sensitiv informasjon om seg selv eller andre i plenum. Et annet viktig aspekt ved å skape en trygg atmosfære handler om lærerens holdninger tilknyttet seksualitet. Det er viktig at læreren kan snakke om temaer som omhandler seksualitet, kropp og kjønn på en naturlig måte. Elever rapporterer at det kan ha en negativ effekt dersom læreren virker ukomfortabel eller flau når det kommer til disse temaene (Kontula, 2014).

Ifølge WHO-standarden for seksualitetsundervisning i Europa, må lærere være utdannet, motiverte og interessert i temaet for å kunne gi god undervisning (WHO & BZgA, 2010). I tillegg må lærerne føle seg trygge når de underviser om seksualitet. Dette er et perspektiv som støttes av blant annet Hind (2018) og Vanwesenbeeck (2020). Informant 3 påpeker også viktigheten av at skolen som organisasjon støtter lærerne med kursing når det kommer til disse temaene. Dette perspektivet samsvarer med studien til Walker et al.(2021). Denne studien rapporterer at tilstrekkelig opplæring medvirket til at lærerne ble mer komfortable med å undervise om seksualitet.

Helhetlig seksualitetsundervisning består av mange ulike temaer, inkludert kroppslig utvikling, pubertet, prevensjon, seksuelt overførbare infeksjoner, samtykke, grenser og respekt, samt kjønnsidentitet og mangfold (UNESCO et al., 2018). Som lærer kan det være utfordrende å være like komfortabel med å undervise i alle disse temaene. Noen lærere kan oppleve en usikkerhet på hvordan de skal formidle disse temaene på en effektiv måte. I den nevnte rapporten fra Sex og Samfunn (2022) rapporterer 69% av lærerne at de følte seg komfortable med å undervise om seksualitet. Selv om dette er et flertall, betyr det at det er en betydelig del av lærerne som kan føle seg usikre på dette området. Derfor mener vi at det er viktig å gi disse lærerne støtte og opplæring for å kunne føle seg mer komfortable i å undervise om seksualitet. På denne måten kan man sørge for at elevene får tilgang til riktig og helhetlig kunnskap tilknyttet seksualitet og seksuell helse.

Støle-Nilsen (2022) påpeker at bruk av humor er positivt for undervisningen om seksualitet. En studie fra 2011 viser at humor kan skape mer motivasjon, større engasjement, samt redusere angst blant elevene (Makewa et al., 2011). Likevel er det andre kilder som antyder det motsatte. For eksempel rapporter elevene i undersøkelsen til Hind (2018) at de opplever det som negativt dersom læreren bruker for mye humor når de skal undervise om temaet. I rapporten kommer det også fram at dersom læreren tuller for mye, vil det skape urolighet i klasserommet. I tillegg vil læreren oppleves som useriøs og uprofesjonell (Hind, 2018). Dette samsvarer også med forskningen til Kontula (2014) hvor funnene tyder på at humor ikke var en av de faktorene som guttene listet opp som viktigst i seksualitetsundervisningen. Det de derimot anså som mer viktig var at læreren hadde god faglig kunnskap, selvsikkerhet, åpenhet og klarhet. I tillegg ønsket guttene at læreren skulle være direkte i undervisningen og undervise om et vidt spekter av temaer (Kontula, 2014).

Som nevnt av Informant 3 er det viktig å skape en balansegang når man skal undervise om seksualitet. På den ene siden ønsker man at temaer innen seksualitet tas opp på en seriøs og respektfull måte, mens på den andre siden vil man gi elevene rom til å være seg selv og uttrykke seg på en naturlig måte. I tillegg poengterer Informant 3 at det å benytte ressurser som man er komfortabel med også kan bidra til å økte tryggheten i seksualitetsundervisningen. Funnene til Kontula (2014) viser at dersom læreren promoterer seksualitet som noe naturlig, vil det kunne bidra til å øke elevenes kompetanse tilknyttet temaet.

Vårt inntrykk av informantene er at de er relativt komfortable og trygge når det gjelder seksualitetsundervisning. Alle informantene understreker viktigheten av å være tydelig i møte med slike temaer. Informant 2 gav derimot uttrykk for å være mer usikker tilknyttet temaet. Dette kan være fordi denne læreren tidligere kun har vært lærer på småtrinnet og gir uttrykk for at hun ikke har undervist om seksualitet i stor grad. I den nevnte rapporten til Sex og Samfunn (2022) kan funnene tyde på at seksualitetsundervisning i liten grad blir tatt opp på småtrinnet. Funnene i denne rapporten indikerer at kun 5% av elevene hadde hatt undervisning om seksualitet på 1.-4.trinn. Likevel påpekes viktigheten av at seksualitetsundervisning forekommer i tidlig alder fra flere kilder (Helse- og omsorgsdepartementet, 2017; WHO & BZgA, 2010).

Informant 3 understreker viktigheten av tydelighet i sin undervisning. Dette er i tråd med Kontula (2014) som poengterer at det at læreren var overbevisende og hadde mye kunnskap om temaet, var en fordel. For å kunne gi en elevene en tilstrekkelig seksualitetsundervisning er kompetanse og vitenskapelig kunnskap viktig (WHO & BZgA, 2010). Det å ha kunnskap om temaet man underviser om, er en forutsetning for at undervisningen skal fungere i praksis. Støle-Nilsen (2022) fremhever også viktigheten av å være tydelig i undervisningen. Selv om det kun er en av informantene som understreker viktigheten av tydelighet i sin undervisning, er det sannsynlig at de to andre informantene også deler dette perspektivet. Bakgrunnen for at de ikke nevnte dette eksplisitt kan komme av datainnsamlingen eller at de ikke har reflektert rundt dette.

I den nevnte forskningen til Kontula (2014) uttrykker guttene at det var lærerens personlighet som var den viktigste forutsetningen for at seksualitetsundervisningen skulle være vellykket. Guttene i studien foretrakk også at læreren var direkte i undervisningen, samt at læreren ikke ble flau over elevenes spørsmål eller spøker (Kontula, 2014). Flere av informantene i våre intervju uttrykte viktigheten av å ta elevene sine tanker og spørsmål på alvor. Informant 3 forteller spesielt at måten læreren opptrer i møtet med disse temaene, reflekterer over på elevene. Informanten forteller om sine erfaringer og at dersom læreren sine holdninger er useriøs og spøkefull i denne undervisningen, vil man få elever som også blir det. Og dersom læreren er respektfull, tydelig og konkret, vil det bidra til at elevene viser større respekt i møtet med disse temaene.

Det er mange temaer innenfor seksualitetsundervisning, og det gir lærere muligheten til å bruke sine egne ferdigheter og interesser i undervisningen. For eksempel så trekker Informant 3 fram at kunst og musikk kan brukes i undervisningen for å gi elevene en dypere refleksjon. Som nevnt tidligere kan det å benytte ulike metoder og verktøy i undervisningen, også gjøre at undervisningen blir mer engasjerende og interessant for elevene. Dette er i tråd med Kontula sin forskning fra 2010 som argumenterer for å variere undervisningspraksisen ved å benytte eksempelvis drama, rollespill og andre elevaktive metoder i seksualitetsundervisningen (Kontula, 2010)

6 Avslutning

Hensikten med denne masteroppgaven har vært å undersøke hvordan tre naturfagslærere på barnetrinnet relaterer til seksualitetsundervisning. I hovedsak har dette dreid seg om deres perspektiver og erfaringer, samt hvordan de praktiserer denne undervisningen om seksualitet. For å undersøke dette har vi to forskningsspørsmål vi skal besvare:

- *Hvilke tilnærminger innenfor seksualitetsundervisning legger naturfagslærere vekt på i undervisningen?*
- *Hvordan praktiserer (disse) naturfagslærerne seksualitetsundervisningen i barneskolen?*

For å svare på disse forskningsspørsmålene har vi valgt å benytte kvalitativ innholdsanalyse av intervjudataene. Oppsummert viser funnene våre at disse tre lærerne uttrykker seg innenfor alle de fire tilnærmingene til Støle-Nilsen (2022), for hva som anses å være viktigst innenfor undervisning om seksualitet. Dette skiller seg noe fra forskning tilknyttet seksualitetsundervisning i de norske skolene. Likevel er det noen forskjeller i hvilke temaer de ulike informantene legger størst vekt på i intervjuene. Det må også understrekes at andelen av datamaterialet som treffer under de overordnede tilnærmingene er mindre viktig, sammenlignet med hvilke meninger og perspektiver som uttrykkes i de løpende intervjuene. I de konvensjonelle og summative delene av analysen kommer disse meningene og perspektivene bedre fram.

Videre viser funnene våre at tema om overgrep og misbruk er noe alle informantene synes er vanskeligst å undervise om. Skolens helsesykepleier blir nevnt som en ressurs dersom man trenger råd og veiledning. Når det gjelder organiseringen av seksualitetsundervisningen, kommer det fram i intervjuene at det stort sett er helsesykepleier som har pubertetsundervisningen på skolene. Det kommer også fram at undervisningen om pubertet stort sett er delt etter kjønn, mens de andre temaene i seksualitetsundervisningen kan foregå i samlet elevgruppe. Funnene våre viser også at digitale hjelpemidler er nokså en viktig ressurs i undervisningen om seksualitet.

I henhold til FN sin barnekonvensjon har alle barn rett til skole og utdanning (De forente nasjoner, 1989). I læreverket LK20 understrekes det at seksualitetsundervisning er en viktig del av denne opplæringen (Utdanningsdirektoratet, 2017a). UNESCO og WHO påpeker at en seksualitetsundervisning som er både helhetlig og trekker fram de positive sidene ved sex er fordelaktig (UNESCO et al., 2018; WHO & BZgA, 2010). Tradisjonelt sett har ikke undervisningen om seksualitet vært tilfredsstillende på disse områdene. I de senere årene har seksualitet og medførende seksualitetsundervisning fått større oppmerksomhet. Dette har ført til et økende antall undersøkelser og studier tilknyttet temaet både nasjonalt og internasjonalt. Funnene i disse viser at seksualitetsundervisningen er betydelig bedre nå sammenlignet med noen år tilbake. Likevel rapporteres det at undervisningen er veldig varierende (Støle-Nilsen, 2022, s. 33). Bakgrunnen for dette kan være en lite konkret læreplan og manglende utdanning på området blant lærere. Seksualitetsundervisningen som elevene får, avhenger derfor i stor grad av læreren. På bakgrunn av dette har vi i denne oppgaven undersøkt naturfagslæreres perspektiver og tilnærminger tilknyttet seksualitetsundervisningen, samt deres undervisningspraksis.

I det første forskningsspørsmålet vårt er vi interessert i lærernes erfaringer og perspektiver rundt seksualitetsundervisningen. Basert på informantenes uttalelser i intervjuene, var det en relativt jevn fordeling mellom de fire tilnærmingene til Støle-Nilsen (2022). Dette er med unntak av Informant 1 som har en tydelig overvekt innenfor kriminalitetstilnærmingen. Hvordan lærerne uttrykker seg om de ulike tilnærmingene kan imidlertid skille seg fra den faktiske undervisningspraksisen deres. Når det gjelder helsetilnærmingen synes vi dette temaet ble overaskende lite tatt opp i intervjuene. Vi forventet dette skulle være den dominerende tilnærmingen på bakgrunn av at alle informantene er naturfagslærere. I tillegg viser både tradisjonell undervisningspraksis og undersøkelser fra blant annet Sex og Samfunn at temaer innenfor helsetilnærmingen er den mest fremtredende i seksualitetsundervisning (Sex og Samfunn, 2022). Som nevnt tidligere kan dette skillet komme av at elever og lærere har en ulik forståelse av hva seksualitetsundervisning innebærer. Elevene oppfatter gjerne at undervisningen skal handle om sex, og vil gjerne ikke karakterisere en undervisning om identitet, kjønn, følelser og kjærlighet som en del av seksualitetsundervisningen. Dette indikerer dermed at mange elever ikke har fått en helhetlig forståelse av undervisningen om seksualitet.

I teorien påpekes det at kjønn- og mangfoldstilnærmingen omhandler temaer som seksualitet, identitet, kjønn og kultur (Støle-Nilsen, 2022). Selv om vi har en del koder som treffer under denne tilnærmingen, er innholdet i disse utsagnene noe generelle. Alle informantene uttrykker viktigheten av å undervise om disse temaene, uten å forklare dette nærmere. Disse funnene kan være et resultat av at vi ikke stilte dype nok spørsmål tilknyttet denne tematikken. Likevel bemerker informantene at temaer innenfor denne tilnærmingen er mer aktuelle nå enn tidligere. Dette kan skyldes en økt bevissthet og fokus på disse temaene i samfunnet generelt.

Overaskende nok var kriminalitetstilnærmingen den tilnærmingen som informantene samlet sett uttrykte seg mest rundt. De mente imidlertid også at denne tilnærmingen var den vanskeligste å undervise om, av ulike årsaker. En av årsakene var at lærerne uttrykte en bekymring for å ikke oppdage elever som har blitt utsatt for ulovlige seksuelle handlinger. I tillegg var de også redde for å retraumatisere disse elevene. Det er viktig å huske at dersom man unngår å undervise om kriminalitetstilnærmingen, kan man frarøve elevene ferdigheter og kunnskaper som er nødvendige for å forhindre eventuelle overgrep eller misbruk (Goldschmidt-Gjerløw, 2019). I denne sammenhengen mener vi også i likhet med våre informanter at skolen som organisasjon og ledelsen har et ansvar i å ha klare beredskapsplaner i møte med disse utfordringene.

Danningstilnærmingen i seksualitetsundervisning inkluderer som sagt alle de andre tilnærmingene i tillegg til andre viktige faktorer. Våre informanter støtter en helhetlig tilnærming ved inkludere temaer som grensesetting, fysisk og mental helse og mangfold. En helhetlig tilnærming til seksualitetsundervisning bidrar til elevenes danning (UNESCO et al., 2018). Det er også viktig å ha en virkelighetsnær undervisning der elevene får bidra til innholdet og oppfordres til å vurdere informasjon kritisk for å imøtekomme danningstilnærmingen (UNESCO et al., 2018). Våre informanter har begrenset variasjon i undervisningsmetodene, og ingen av dem fremhever diskusjon som en relevant metode i seksualitetsundervisningen. Det er også forskjellige synspunkter på hvilke temaer innen seksualitet som er viktige, og noen tilnærminger blir diskutert mindre enn andre.

Det andre forskningsspørsmålet vårt omfatter naturfagslærernes praktiske utforming av seksualitetsundervisningen. Intervju som metode gjør det vanskelig å undersøke den praktiske utformingen av undervisningen tilknyttet seksualitet, ettersom det informantene uttrykker i intervjuet ikke nødvendigvis samsvarer med deres faktiske praksis. Likevel kan man på bakgrunn av informantenes erfaringer og tanker få et inntrykk av hvordan deres undervisningspraksis fungerer.

I litteraturen fremkommer det fra flere kilder at det er nyttig å benytte metoder som rollespill, drama og diskusjon i seksualitetsundervisningen (Alexander, 2016; Kontula, 2010; Støle-Nilsen, 2022). Vårt inntrykk fra intervjuene er at det var manglende variasjon i form av slike undervisningsmetoder. Informantene våre uttrykker at den nevnte postboksen er en metode de benytter seg mye av i seksualitetsundervisningen. De positive sidene med denne metoden er at den gir elevene mulighet til å få svar på konkrete spørsmål, samtidig som den opprettholder en følelse av trygghet. Imidlertid mener vi at seksualitetsundervisningen bør inneholde flere undervisningsmetoder enn kun postboksen, ettersom elevene bør bli bevisst over andre aspekter ved seksualitet som de ikke har kjennskap til fra før.

Det å tilpasse undervisningen er et viktig perspektiv tilknyttet den praktiske utformingen av seksualitetsundervisningen (WHO & BZgA, 2010). En av informantene påpeker at det er viktig at seksualitetsundervisningen tar hensyn til elevenes kulturelle og religiøse bakgrunn. Videre legger flere av informantene vekt på å beskytte sårbare elever i denne typen undervisning. Noen eksempler på dette er å dele elevene inn i grupper hvor elevene er mer komfortable. Vår oppfatning er at det å ha en tydelig balanse tilknyttet alvorlighetsgraden i seksualitetsundervisningen kan bidra til økt trygghet hos elevene. Slik som Informant 3 uttrykker, bør man som lærer være saklig og tydelig, samtidig som man gir rom for at elevene har et naturlig forhold til tematikken.

Ressurser og andre rammefaktorer har også en innvirkning på den praktiske gjennomføringen av seksualitetsundervisningen. I litteraturen rapporterer flere lærere manglende opplæring tilknyttet seksualitet i sin utdanning (Sex og Samfunn, 2022). I sammenheng med dette, vil en lite konkret læreplan gjøre at mange lærere benytter seg av andre hjelpemidler i seksualitetsundervisningen (Goldschmidt-Gjerløw, 2019). Disse hjelpemidlene er eksempelvis internett, skolens helsesykepleier og eksterne fagpersoner. Derfor mener vi det er viktig at skolen har tilstrekkelig med læreverk, oppfølging, fagpersoner og andre ressurser i arbeidet med seksualitetsundervisningen. Vårt inntrykk av informantene derimot, er at de har

en relativ god kompetanse innen undervisning om seksualitet. Dette kan komme av at utvalget av lærerne i vår studie ikke er tilfeldig. Derfor kan man anta at disse lærerne er interessert og engasjert i temaet.

En helhetlig seksualitetsundervisning gir mulighet for at elevene kan lære om et bredt spekter av temaer på forskjellige måter (UNESCO et al., 2018). I tillegg bør en helhetlig seksualitetsundervisning tilpasses elevene og ta opp seksualitet på en positiv måte (Pound et al., 2016). Selv om undervisning om seksualitet har fått økende oppmerksomhet i samfunnet, finnes det eksempler på at utviklingen ikke nødvendigvis beveger seg i positiv retning. I dagens samfunn er det flere utfordringer tilknyttet seksualitetsundervisningen. Eksempler på dette er at det er rettet kritikk mot undervisningen både fra litteraturen og diverse medier. I tillegg har internett og sosiale medier blitt en større del av barn og unges liv (Medietilsynet, 2022). I møte med disse utfordringene er en helhetlig seksualitetsundervisning en sentral faktor for å øke kunnskap, innsikt og toleranse. Avslutningsvis har vi i denne oppgaven funnet ut at seksualitetsundervisningen er varierende, både når det gjelder læreres perspektiver, men også den praktiske gjennomføringen av undervisningen.

Kildeliste

Alexander, R. J. (2016). *Towards dialogic teaching: Rethinking classroom talk* (Fourth edition). Dialogos.

Andreassen, S.-E., & Tiller, T. (2021). *Rom for magisk læring?: En analyse av læreplanen LK20*. Universitetsforlaget.

Bergem, T. (2020). *Læreren i etikkens motlys. Innføring i yrkesetisk tenkning og praksis*. (3. utgave). Gyldendal Akademisk.

Berggrav, S. (2015). «Den som er med på leken ...» Ungdoms oppfatninger av voldtekt, kjønnsroller og samtykke. Redd Barna. <https://press.no/wp-content/uploads/2017/05/Redd-Barna-voldtektsrapport.pdf>

Braeken, D., & Castellanos-Usigli, A. (2018). *Sexual pleasure -The forgotten link in sexual and reproductive health and rights*. Global Advisory Board for Sexual Health and Wellbeing. https://www.gab-shw.org/media/1024/gab_sexualpleasuretrainingtoolkit_final_webversion_withhyperlinks_updateapril2019.pdf

Brevig, A. N. (2022, desember 2). *SFO-ansatt i Bergen tiltalt for overgrep: Barn sa fra etter å ha sett Supernytt-episoden*. NRK. https://www.nrk.no/vestland/sfo-ansatt-i-bergen-tiltalt-for-overgrep_-barn-sa-fra-etter-a-ha-sett-supernytt-episoden-1.16203870

Børhaug, K. (2018). Students Motivation for Social Studies – Existential Exploration or Critical Engagement. *JSSE - Journal of Social Science Education, Vol 17 No 4*, Deliberation and Democracy. <https://doi.org/10.4119/JSSE-902>

Christoffersen, L., & Johannessen, A. (2012). *Forskningsmetode for lærerutdanningene*. Abstrakt.

Corbin, J., & Strauss, A. (2008). *Basics of Qualitative Research (3rd ed.): Techniques and Procedures for Developing Grounded Theory*. SAGE Publications, Inc. <https://doi.org/10.4135/9781452230153>

De forente nasjoner. (1948). *Verdenserklæringen for menneskerettigheter*. FNs

generalforsamling.

De forente nasjoner. (1989). *FNs konvensjon om barnets rettigheter*. FN-Sambandet.

Ertesvåg, F. (2023a, mars 7). *Seksual-undervisning slaktes av utvalg: Bør inn i all lærerutdanning*. VG. <https://www.vg.no/i/pQKyb6>

Ertesvåg, F. (2023b, mars 28). *Lærerstudenter: Trenger mer påfyll for å undervise om seksualitet*. VG. <https://www.vg.no/nyheter/innenriks/i/69Vejo/laererstudenter-trenger-mer-paafyll-for-aa-undervise-om-seksualitet>

Fauskanger, J., & Mosvold, R. (2014). Innholdsanalysens muligheter i utdanningsforskning. *Norsk pedagogisk tidsskrift*, 98(2), 127–139. <https://doi.org/10.18261/ISSN1504-2987-2014-02-07>

Gjellan, M., & Melsom, P. (2017, mai 11). *Unge misfornøyde med seksualundervisninga: – Lærer ikke om voldtekt på skolen – NRK Norge – Oversikt over nyheter fra ulike deler av landet*. https://www.nrk.no/norge/unge-misfornoyde-med-seksualundervisninga_-_laerer-ikke-om-voldtekt-pa-skolen-1.13503309

Goldschmidt-Gjerløw, B. (2019). Children's rights and teachers' responsibilities: Reproducing or transforming the cultural taboo on child sexual abuse? *Human Rights Education Review*, 2(1), 25–46. <https://doi.org/10.7577/hrer.3079>

Goldschmidt-Gjerløw, B. (2022). #MeToo rammer også barn og ungdommer. I *Kontroversielle, emosjonelle og sensitive tema i skolen*. Universitetsforlaget.

Grønmo, S. (2004). *Samfunnsvitenskapelige metoder*. Fagbokforl.

Hafstad, G. S., & Augusti, E.-M. (2019). *Ungdoms erfaringer med vold og overgrep i oppveksten: En nasjonal undersøkelse av ungdom i alderen 12 til 16 år* (Nr. 4). Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress. https://www.nkvts.no/content/uploads/2019/10/Rapport_4_19_UEVO.pdf

Haug, P., Krumsvik, R. J., Munthe, E., & Postholm, M. B. (2021). *Elev i skolen 1-7: Mangfold og mestring* (1. utgave.). Cappelen Damm akademisk.

Helse- og omsorgsdepartementet. (2017). *Snakk om det! Strategi for seksuell helse (2017-*

2022).

https://www.regjeringen.no/contentassets/284e09615fd04338a817e1160f4b10a7/strategi_seksuell_helse.pdf

Hind, R. (2016). *Seksualundervisning i skolen—En undersøkelse blant kontaktlærere i grunnskolen*. <https://www.sexogsamfunn.no/wp-content/uploads/2019/05/Seksualitetsundervisning-undersøkelse-lærere-pdf.pdf>

Hind, R. (2017). *Seksualitet i skolen—En kartlegging blant elever i 10.klassetrinn og 1 VGS*. Kantar TNS. <https://sexogsamfunn.no/wp-content/uploads/2019/05/Rapport-180817.pdf>

Hind, R. (2018). *Evaluering av undervisning om seksualitet i grunnskolen*. Helsedirektoratet. https://www.helsedirektoratet.no/rapporter/seksuell-helse-evalueringer-av-tilskudd-og-planer/Evaluering%20av%20undervisning%20om%20seksualitet%20-%20Kantar%20TNS%202018.pdf/_/attachment/inline/98b98755-27e7-45ed-b79f-bbb0228db81c:a295e3f9fc11329c74616eab39be5fb851996c7b/Evaluering%20av%20undervisning%20om%20seksualitet%20-%20Kantar%20TNS%202018.pdf

Hsieh, H.-F., & Shannon, S. E. (2005). Three Approaches to Qualitative Content Analysis. *Qualitative Health Research, 15*(9), 1277–1288. <https://doi.org/10.1177/1049732305276687>

Imsen, G. (2020). Kap 3. Lærerrollen og lærerprofesjonalitet. I *Lærerens verden. Innføring i generell didaktikk*. Universitetsforlaget.

Johannessen, Lars. E. F., Rafoss, T. W., & Rasmussen, E. B. (2018). *Hvordan bruke teori? Nyttige verktøy i kvalitativ analyse*. Universitetsforlaget.

Kirke-, utdannings- og forskningsdepartementet. (1996). *Lærerutdanning—Mellom krav og ideal*. <https://www.regjeringen.no/contentassets/f755d28da8164d8cb0e8a504c1c550c6/no/pdfa/nou199619960022000dddpdfa.pdf>

Kontula, O. (2010). The evolution of sex education and students' sexual knowledge in Finland in the 2000s. *Sex Education, 10*, 373–386. <https://doi.org/10.1080/14681811.2010.515095>

Kontula, O. (2014). Challenges and progress in holistic sexuality education of teenagers in Finland. I K. Maureen C., *Sex education attitude of adolescents, cultural differences and schools' challenges*. Nova Science Publishers, Inc.

Kristensen, M., & Tjørhom, V. (2023, mars 24). *Ny lov gir totalforbud mot homofili i Uganda – NRK Urix – Utenriksnyheter og -dokumentarer*. <https://www.nrk.no/urix/ny-lov-gir-totalforbud-mot-homofili-i-uganda-1.16349588>

Kunnskapsdepartementet. (2015, mars 19). *Høring—NOU 2015:2 Å høre til. Virkemidler for et trygt psykososialt skolemiljø* [Horing]. Regjeringen.no; regjeringen.no. <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/horing---nou-20152-a-hore-til.-virkemidler-for-et-trygt-psykososialt-skolemiljo/id2401139/>

Langfeldt, T. (2013). *Seksualitetens gleder og sorger. Identiteter og uttrykksformer*. Fagbokforlaget.

Lumivero. (2022). *NVIVO* (1.7.1 (4844)). QSR International.

Makewa, L. N., Role, E., & Ayiamba Genga, J. (2011). Teachers' Use of Humor in Teaching and Students' Rating of Their Effectiveness. *International Journal of Education*, 3(2), E8. <https://doi.org/10.5296/ije.v3i2.631>

Mausethagen, S. (2015). *Læreren i endring? Om nye forventninger til lærerprofesjonen og lærerarbeidet*. Universitetsforlaget.

Medietilsynet. (2021). *Kritisk medieforståing i den norske befolkninga*. https://www.medietilsynet.no/globalassets/publikasjoner/kritisk-medieforstaelse/211214-kmf_hovudrapport_med_engelsk_2021.pdf

Medietilsynet. (2022). *Barn og medier 2022*. <https://www.medietilsynet.no/fakta/rapporter/barn-og-medier/>

Merriam, S. B., & Tisdell, E. J. (2015). *Qualitative research: A guide to design and implementation* (Fourth edition). John Wiley & Sons.

Mossige, S., & Stefansen, K. (2016). *Vold og overgrep mot barn og unge Omfang og utviklingstrekk 2007–2015* (Nr. 5/16). NOVA. <https://oda.oslomet.no/oda-xmlui/bitstream/handle/20.500.12199/5104/Vold-og-overgrep-mot-barn-og-ung-NOVA->

Rapport-5-16-web.pdf?sequence=1&isAllowed=y

NHI. (2020). *Senter mot incest og seksuelle overgrep*. Norsk helseinformatikk.

<https://nhi.no/rettigheter-og-helsetjeneste/helsetjenesten/pasientorganisasjoner/senter-mot-incest-og-seksuelle-overgrep/>

NHI. (2021). *Pubertet*. Norsk helseinformatikk. <https://nhi.no/sykdommer/barn/vekst-og-utvikling/pubertet/>

Opplæringslova. (2000). *Opplysningsplikt til barnevernet (LOV-2022-06-17-68)*. Lovdata. https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1998-07-17-61/KAPITTEL_17#§15-3

Opplæringslova. (2006). *Forskrift til opplæringslova (FOR-2006-06-23-724)*. Lovdata. <https://lovdata.no/forskrift/2006-06-23-724/§1-1>

Parker, R., Wellings, K., & Lazarus, J. V. (2009). Sexuality education in Europe: An overview of current policies. *Sex Education*, 9(3), 227–242.

<https://doi.org/10.1080/14681810903059060>

Postholm, M. B., & Jacobsen, D. I. (2021). *Forskningsmetode for masterstudenter i lærerutdanning* (1. utg.). Cappelen Akademisk Forlag.

Pound, P., Denford, S., Shucksmith, J., Tanton, C., Johnson, A. M., Owen, J., Hutten, R., Mohan, L., Bonell, C., Abraham, C., & Campbell, R. (2017). What is best practice in sex and relationship education? A synthesis of evidence, including stakeholders' views. *BMJ Open*, 7(5), e014791. <https://doi.org/10.1136/bmjopen-2016-014791>

Pound, P., Langford, B., & Campbell, R. (2016). What do young people think about their school-based sex and relationship education? A qualitative synthesis of young people's views and experiences. *BMJ Open*, 6, e011329. <https://doi.org/10.1136/bmjopen-2016-011329>

Rathe, L. (2021). *Seksuelle overgrep mot barn og vold mot barn—Kartlegging av befolkningens kunnskaper om og holdninger til seksuelle overgrep mot barn og vold mot barn*. Redd Barna. <https://www.reddbarna.no/content/uploads/2021/02/Redd-Barna-Ipsos-Kartlegging-av-befolkningens-kunnskaper-om-og-holdninger-til-seksuelle-overgrep-mot-barn-og-vold-mot-barn.pdf>

Rønbeck, A. E., & Germeten, S. (2014). *Å bli lærer: Danning og profesjonsutvikling*.

Akademika.

Røthing, Å., & Svendsen, S. H. B. (2009). *Seksualitet i skolen. Perspektiver på undervisning*. (1. utgave). Cappelen Akademisk Forlag.

Sex og Samfunn. (2022). *Seksualitetsundervisning i skolen—En kartlegging av elevers og læreres erfaringer og ønsker*. Sex og samfunn. <https://sexogsamfunn.no/wp-content/uploads/2022/02/Rapport-seksualitetsundervisning-i-skolen.pdf>

Støle-Nilsen, M. (2017). *Seksuell danning—En studie av seksualundervisning i ungdomsskolen* [Masteroppgave, Universitetet i Bergen]. <https://bora.uib.no/bora-xmllui/bitstream/handle/1956/16082/Seksuell-danning-AORG350-MSN.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Støle-Nilsen, M. (2022). *Helhetlig seksualitetsundervisning i skolen*. Universitetsforlaget.

UNESCO. (2009). *International technical guidance on sexuality education: An evidence-informed approach for schools, teachers and health educators*.

UNESCO. (2021). *The journey towards comprehensive sexuality education: Global status report*. <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000379607>

UNESCO. (2022). *Evidence gaps and research needs in comprehensive sexuality education* [Technical brief].

UNESCO, Joint United Nations Programme on HIV/AIDS, United Nations Population Fund, United Children's Fund, United Nations Entity for Gender Equality and the Empowerment of Women, & World Health Organization. (2018). *International technical guidance on sexuality education: An evidence-informed approach*. United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization.

Utdanningsdirektoratet. (2017a). *Læreplanen LK20 Overordnet del*. Utdanningsdirektoratet. https://www.udir.no/lk20/overordnet-del/opplaringens-verdigrunnlag/1.2-identitet-og-kulturelt-mangfold/?fbclid=IwAR1_EJY4PnUpYA1x6-0rSMa6Frc3Sw9jTzaYR6Re2YJt2PHoFAjxqS8y2Rc

Utdanningsdirektoratet. (2017b). *Prinsipper for læring, utvikling og danning*.

Utdanningsdirektoratet. <https://www.udir.no/lk20/overordnet-del/prinsipper-for-laring->

utvikling-og-danning/?lang=nob

Utdanningsdirektoratet. (2020a). *Folkehelse og livsmestring*.

<https://www.udir.no/lk20/overordnet-del/prinsipper-for-laring-utvikling-og-danning/tverrfaglige-temaer/folkehelse-og-livsmestring/>

Utdanningsdirektoratet. (2020b). *Læreplan i naturfag*. <https://www.udir.no/lk20/NAT01-04>

Utdanningsdirektoratet. (2020c). *Læreplan i samfunnsfag*.

<https://data.udir.no/k106/v201906/laereplaner-lk20/SAF01-04.pdf?lang=nob>

Utdanningsdirektoratet. (2020d). *Læreplaner*. <https://sokeresultat.udir.no/finn-lareplan.html>

Utdanningsdirektoratet. (2020e). *Støtte til undervisning om kjønn og seksualitet*.

Utdanningsdirektoratet.

Vanwesenbeeck, I. (2020). Comprehensive Sexuality Education. I I. Vanwesenbeeck, *Oxford Research Encyclopedia of Global Public Health*. Oxford University Press.

<https://doi.org/10.1093/acrefore/9780190632366.013.205>

Walker, R., Drakeley, S., Welch, R., Leahy, D., & Boyle, J. (2021). Teachers' perspectives of sexual and reproductive health education in primary and secondary schools: A systematic review of qualitative studies. *Sex Education, 21*(6), 627–644.

<https://doi.org/10.1080/14681811.2020.1843013>

Walsh, K., Zwi, K., Woolfenden, S., & Shlonsky, A. (2015). School-based education programmes for the prevention of child sexual abuse. *Cochrane Database of Systematic Reviews, 2015*(4). <https://doi.org/10.1002/14651858.CD004380.pub3>

WHO, & BZgA. (2010). *Standards for Sexuality Education in Europe*. WHO.

https://www.bzga-whocc.de/fileadmin/user_upload/BZgA_Standards_English.pdf

Vedlegg

Vedlegg 1: Tabell- og figurliste

Tabell 1	26
Figur 1: De fire ulike tilnærmingene til seksualitetsundervisning. Fra Helhetlig seksualitetsundervisning i skolen (s.22), av Marianne Støle-Nilsen, 2022, Universitetsforlaget.....	30
Figur 2: Danningstilnærmingen	31
Figur 3: UNESCO sine åtte kategorier for helhetlig seksualitetsundervisning	33
Figur 4: Oversikt over koder for den konvensjonelle innholdsanalysen med vekt på lærernes perspektiver.	40
Figur 5: Oversikt over koder for den konvensjonelle innholdsanalysen med vekt på organisering av seksualitetsundervisningen.....	41
Figur 6: Prosentvis dekning av tilnærminger for en helhetlig seksualitetsundervisning	49

Vil du delta i forskningsprosjekt om seksuallundervisning på barnetrinnet

Dette er et spørsmål til deg om å delta i et forskningsprosjekt hvor formålet er å undersøke hvordan ulike naturfagslærere formidler seksuallundervisning i barneskolen. I dette skrivet gir vi deg informasjon om målene for prosjektet og hva deltakelse vil innebære for deg.

Formål

Dette forskningsprosjektet er en masteroppgave og en del av vår profesjonsutdanning for å bli lærere i grunnskolen. Problemstillingen for dette prosjektet er å undersøke hvordan ulike naturfagslærere i barneskolen formidler seksuallundervisning. For å svare på denne problemstillingen, har vi valgt å formulere to forskningsspørsmål.

- Hvilke tema innenfor menneskets seksualitet velger lærere på mellomtrinnet å formidle?
- Hvilke didaktiske metoder blir brukt i seksuallundervisningen i skolen?

Hvem er ansvarlig for forskningsprosjektet?

Det er vår veileder Bernt Rydland Olsen som er ansvarlig for prosjektet. Vi er alle sammen tilknyttet Høgskulen på Vestlandet.

Hvorfor får du spørsmål om å delta?

Du blir spurt om å delta i vårt forskningsprosjekt fordi du jobber som lærer på barnetrinnet og underviser i naturfag. I vår studie ønsker vi å rekrutere 3 naturfagslærere.

Hva innebærer det for deg å delta?

Hvis du velger å delta i prosjektet, innebærer det at du deltar på et intervju. Det vil ta deg ca. 45 min. I intervjuet ønsker vi å stille deg spørsmål om dine erfaringer og tanker tilknyttet seksuallundervisning. Mer spesifikt hvilke metoder og tema som blir tatt opp i undervisningen. Det vil bli foretatt lydopptak av intervjuet.

Det er frivillig å delta

Det er frivillig å delta i prosjektet. Hvis du velger å delta, kan du når som helst trekke samtykket tilbake uten å oppgi noen grunn. Opptak av intervjuet og dine personopplysninger vil da bli slettet. Det vil ikke ha noen negative konsekvenser for deg hvis du ikke vil delta eller senere velger å trekke deg.

Ditt personvern – hvordan vi oppbevarer og bruker dine opplysninger

Vi vil bare bruke opplysningene om deg til formålene vi har fortalt om i dette skrivet. Vi behandler opplysningene konfidensielt og i samsvar med personvernregelverket.

- Navn på databehandler som skal samle inn, bearbeide og lagre data er Linda Hopland og Kasper Dahle Olsen.
- Behandlingsansvarlig institusjon er Høgskulen på Vestlandet.
- Fram til lydopptaket blir slettet, vil det bli oppbevart som en passordbeskyttet datafil på en sikker server. Deler av intervjuet vil bli transkribert og vil ta del i det ferdige produktet, altså masteroppgaven. Det ferdige, transkriberte datamaterialet vil ikke inneholde noen form for personopplysninger som kan identifisere informanten.

Hva skjer med personopplysningene dine når forskningsprosjektet avsluttes?

Prosjektet vil etter planen avsluttes ved godkjenning av masteroppgaven i slutten av juni 2023. Etter at prosjektet er avsluttet, vil alle lydopptak bli slettet.

Hva gir oss rett til å behandle personopplysninger om deg?

Vi behandler opplysninger om deg basert på ditt samtykke.

På oppdrag fra Høgskulen på Vestlandet har Personverntjenester vurdert at behandlingen av personopplysninger i dette prosjektet er i samsvar med personvernregelverket.

Dine rettigheter

Så lenge du kan identifiseres i datamaterialet, har du rett til:

- innsyn i hvilke opplysninger vi behandler om deg, og å få utlevert en kopi av opplysningene
- å få rettet opplysninger om deg som er feil eller misvisende
- å få slettet personopplysninger om deg
- å sende klage til Datatilsynet om behandlingen av dine personopplysninger

Hvis du har spørsmål til studien, eller ønsker å vite mer om eller benytte deg av dine rettigheter, ta kontakt med:

- Kasper Dahle Olsen, student ved Høgskulen på Vestlandet (e-post: kasperolsen21@gmail.com)
- Linda Hopland, student ved Høgskulen på Vestlandet (e-post: linda_hopland@hotmail.com)
- Bernt Rydland Olsen, Førsteamanuensis ved Høgskulen på Vestlandet. (e-post: bro1@hvl.no)
- Vårt personvernombud: Høgskulen på Vestlandet

Hvis du har spørsmål knyttet til Personverntjenester sin vurdering av prosjektet, kan du ta kontakt med:

- Personverntjenester på e-post (personverntjenester@sikt.no) eller på telefon: 53 21 15 00.

Med vennlig hilsen

Bernt Rydland Olsen
(Forsker/veileder)

Kasper Dahle Olsen og Linda Hopland
(Lærerstudenter ved Høgskulen på Vestlandet)

Samtykkeerklæring

Jeg har mottatt og forstått informasjon om forskningsprosjektet om seksualundervisning på barnetrinnet, og har fått anledning til å stille spørsmål. Jeg samtykker til:

- å delta i intervju om seksualundervisning i barneskolen.

Jeg samtykker til at mine opplysninger behandles frem til prosjektet er avsluttet

(Signert av prosjektdeltaker, dato)

Vedlegg 3: Samarbeidserklæring

Vi, Kasper Dahle Olsen og Linda Hopland erklærer å ha arbeidet sammen i forbindelse med vår masteroppgave: *Helhetlig seksualitetsundervisning i barneskolen: En kvalitativ studie av læreres erfaringer og perspektiver.*

I arbeidet med denne masteroppgaven bekrefter vi et godt samarbeid som har vært preget av respekt, tillit og åpen kommunikasjon med hverandre. I samarbeidet har vi jobbet tett sammen for å sikre at masteroppgavens aspekter er blitt nøye diskutert og gjennomtenkt. Samarbeidet mellom oss har vært åpen, konstruktiv og produktiv. For å ivareta hverandres ønsker har vi lyttet til hverandre sine synspunkter og ideer med respekt og interesse.

Vi bekrefter at arbeidet i forbindelse med denne oppgaven har vært selvstendig. Vi har etter beste hensikt prøvd å følge alle gjeldende retningslinjer for oppgavens formelle krav og kildehenvisninger.

Vi takker hverandre for det gode samarbeidet, og for å ha vært dedikerte og pålitelige partnere i denne prosessen med masteroppgaven.

Kasper og Linda

Bergen, mai 2023